

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

SZINNYEI JÓZSEF

OSZTÁLYTITKÁR.

XXII. KÖTET. I. SZÁM.

MEGJEGYZÉSEK ÉS EXCURSUSOK ARCHILOCHOSHOZ.

I. (TRIMETEREK, TETRAMETEREK, ELEGIÁK).

IRTA

KALLÓS EDE.

*Bemutattatott a Magyar Tudományos Akadémia I. osztályának
1910 január 24. ülésében.*

Ára 2 korona.

BUDAPEST.

1911.

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.

I. k. I. Tölgy: Solon adótörvényéről. 20 f. — **II. Tölgy:** Adalékok az attikai törvénykönyvhöz. 20 f. — **III. Tarkányi:** A legújabb magyar Szentírásról. 40 f. — **IV. Szász K.:** A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. 20 f. — **V. Toldy F.:** Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása. 20 f. — **VI. Vambéry:** A keleti török nyelvről. 20 f. — **VII. Imre S.:** Geleji Katona István főleg mint nyelvész. 60 f. — **VIII. Bartalus:** A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. Hangjegyekkel. 1 K 20 f. — **IX. Toldy:** Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. 1 K 20 f. — **X. Brassai:** A magyar bővített mondat. 40 f. — **XI. Bartalus I.:** A felsőaustriai kolostoroknak Magyarországot illető kézíratai- és nyomtatványairól. 40 f. (1867—1869.)

II. k. I. Mátray G.: A Konstantinápolyból legújabban érkezett négy Corvin-codexről. 20 f. — **II. Szász K.:** A tragikai felfogásról. 40 f. — **III. Joannovics:** Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. 40 f. — **IV. Finály:** Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. 40 f. — **V. Tölgy:** Solomos Dénés költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. 40 f. — **VI. Zichy A.:** Q. Horatius satirái. 40 f. — **VII. Toldy:** Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. 80 f. — **VIII. Gr. Kuun G.:** A sémi magánhangzókrol és megjelölések módjairól. 40 f. — **IX. Szilády:** Magyar szófejtégetések. 20 f. — **X. Szénássy S.:** A latin nyelv és dialektusai. 60 f. — **XI. Szilády Aron:** A defferekrol. 40 f. — **XII. Szvorényi J.:** Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. 20 f. (1869—1872.) — **III. k. I. Brassai:** Commentator commentatus, Tárlózatok Horatius satiráinak magyarázói után. 80 f. — **II. Szabo K.:** Apáczai Cséri János Barcsai Ákos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében. 20 f. — **III. Szabó I.:** Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. 20 f. — **IV. Vadnai:** Az első magyar társadalmi regény. 40 f. — **V. Finály:** Emlékbeszéd Engel József felett. 20 f. — **VI. Barna F.:** A finn költészetrol, tekintettel a magyar ösköltészetre. 80 f. — **VII. Riedl Sz.:** Emlékbeszéd Schleicher Agost, külső l. tag felett. 20 f. — **VIII. Dr. Goldziher I.:** A nemzetiségi kérdés az araboknál. 60 f. — **IX. Riedl Sz.:** Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. 20 f. — **X. Gr. Kuun G.:** Adalékok Krim történetéhez. 40 f. — **XI. Riedl Sz.:** Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. 40 f. (1872—1873.)

IV. k. I. Brassai: Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvéról különös tekintettel a magyarra. 80 f. — **II. Balint G.:** Jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. 40 f. — **III. Bartal A.:** A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak mivelése hazánkban. 80 f. — **IV. Barna F.:** A határozott és határozatlan mondatról. 40 f. — **V. Dr. Goldziher I.:** Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. 40 f. — **VI. Hunfalvy P.:** Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban tartott nemzetközi gyűléséről. — **II. Budenz J.:** A németországi philologok és tanférfiak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. 30 f. — **VII. Fogarasi J.:** Az új szókról. 30 f. — **VIII. Toldy F.:** Az új magyar orthologia. 30 f. — **IX. Barna F.:** Az ik-es igékről. 30 f. — **X. Szarvas G.:** A nyelvújításról. 30 f. (1873—1875.) — **V. k. I. Barna F.:** Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnél. 50 f. — **II. Brassai S.:** A neo- és paleologia ügyében. 60 f. — **III. Barna F.:** A hangsulyról a magyar nyelvben. 60 f. — **IV. Ballagi M.:** Brassai és a nyelvújítás. 30 f. — **V. Szász K.:** Emlékbeszéd Kriza János l. t. felett. 50 f. — **VI. Bartalus I.:** Művészet és nemzetiség. 40 f. — **VII. Tölgy I.:** Aeschylós. 1 K 60 f. — **VIII. Barna F.:** A mutató névmás hibás használata. 20 f. — **IX. Imre S.:** Nyelvtörténelmi tanulások a nyelvújításra nézve. 1 K 20 f. — **X. Arany L.:** Bérczy Károly emlékezete. (1875—1876.) — **VI. k. I. Mayr A.:** A lágy aspiraták kiejtéséről a zendben. 20 f. — **II. Balint G.:** A mandsuk szertartásos könyve. 20 f. — **III. Dr. Barna I.:** A rómaiak satirájáról és satirairól. 40 f. — **IV. Dr. Goldziher I.:** A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében. összehasonlítva a keleti arabokéval. 1 K. — **V. Szász K.:** Emlékbeszéd Jakab István l. t. fölött. 20 f. — **VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. Szilágyi I. II. Vassary K. III. Révész I. 1 K 20 f. — VII. Bartalus:** Emlékbeszéd Mátray Gábor l. t. felett. 20 f. — **VIII. Barna:** A mordvaiak történelmi viszontagságai. 40 f. — **IX. Tölgy:** Eranos. 40 f. — **X. Joannovics:** Az ik-es igékről. 80 f. (1876.) — **VII. k. I. Barna F.:** Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. 1 K. — **II. Budenz J.:** Podhorszky Lajos magyar-sinai nyelvhasonlítása. 20 f. — **III. Zichy A.:** Lessing. 40 f. — **IV. Barna F.:** Kapcsolat a magyar és szuomi

MEGJEGYZÉSEK ÉS EXCURSUSOK ARCHILOCHOSHOZ.

I. (TRIMETEREK, TETRAMETEREK, ELEGIÁK).

IRTA

KALLÓS EDE.

*Bemutattatott a Magyar Tudományos Akadémia I. osztályjának
1910 január 24. ülésében.*

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1911.

BEVEZETÉS.

Nagy hajók indultak egykor a Kr. e. VII. század közepe táján Paros szigetéről, hogy elvigyék a sziget lakosságának fölőlegét a messzi Thasosba, a thrák part közelében nemrégiben alapított gyarmatba. E hajók egyikén egy fiatal férfi ült, kit talán szorult anyagi helyzetének kényszerítő ereje vitt a kívándorlók közé, talán kalandvágya is, nyughatatlan vére, de mindenekelőtt bús szerelmének tragikus katasztrófája. Archilochos volt, kit Parosban a csapszékek, borbélyműhelyek s egyéb még alantasabb találkozóhelyek züllött törzsvendégei mint mulatságos, szabadszájú verselőt ismertek s az előkelőbbek legfeljebb mint elvesztett kedvesének, Neobulének gyilkosát emlegettek, ha egyáltalában tudomást vettek létezéséről. Alig lehettek sokan az akkoriban demokratikus forrongástól zajgó Parosban, kik meglátták feje körül a szerelem vértanújának s a múzsaihlette nagy költőnek glóriáját.

Még egészen fiatal lehetett, mikor belélszeretett Lykambesnek, egy előkelő parosi úrnak leányába. Ő maga Paros egyik főúrának törvénytelen gyermeke volt. Hogy a leány viszonzta-e érzelmét, azt nem tudjuk, s az, hogy az eljegyzés is megtörtént, az akkori viszonyok szerint semmi esetre sem jelenti a leány beleegyezését. De jellemző módon a leány érzelméről teljesen hallgat a szerelmi regény, mely az emberiség történelmében a legelső nyoma egy élettartalomra váló, nagy, igazi szerelmi szenvedélynek. Csak azt halljuk, hogy a leány apja felbontotta az eljegyzést. Ez teljesen feldúlta Archilochos lelkét. Addig szelíden melázó költészete vadul sebző gúnyköltészetté lett, mi több: elkeseredett önkínzássá, a mennyiben nemcsak a szőszegőket vádolta, hanem önnön szívét is marcangolta, elvesztett kedvesét

erőteljesen plasztikus képekben — ok nélkül — tivornyák hősnőjének festve s mindazt a vad érzékiséget, melyet addig szerelme lágyabb érzése nemesített, szabadjára hagyva. Metsző gúnyához, csúfolódásaihoz a népköltészet durva kötődései nyújtottak motivumot, valamint formát is, de ő mindazt, a mit kapott, a műköltés lángjában átidomította, az igaz érzés örök költői erejével s a maga hatalmas nyelv- és formaalkotó szellemével «műfajjá» alakította. Meg is volt működésének a hatása. Több is, mint a mennyit maga várt. Neobule szégyenből öngyilkossá lett . . .

S most új hazája felé vitte a költőt a hajó. De Thasosban sem lelt nyugalmat. Az emberekkel nem tudott megférni, még a helyet is megútálta. Innen is világgá ment, zsoldosnak is állt egyszer, de sehol sem volt nyugta. Mindenütt nyomában járt gyilkos költészetének híre, sőt ellenségeinek száma csak növekedett mindenütt, mert Goethe «Zauberlehrling»-jéhez hasonlóan rajta is elhatalmasodott a szellem, melyet tehetetlenségében egykor felidézett. Átokként nehezedett rá a képesség, hogy pattogó versekben, elfelejthetetlen melódiákban tudta világgá kiáltani, a mi rosszat látott vagy látni vélt az emberek lelkében, vagy csúfot a külsejében; most már akarva sem tudott megszabadulni a benső csábtól, hogy akár a korcsmában, a bor gőzében, akár a piacon, a tolongó tömeg vásárában ne hallassa szellemesen csúfolódó, daczosan átkozódó verseit, melyek ez erősen differenciálódott lelkű költőnek az utókor tudatában is a par excellence *iambikus*, gúnyköltő hírét szerezték.

De a személyes sértődésektől eltekintve, melyeket gúnyolódásai a karrikatúrával szemben még túlérzékeny korban keltettek, a prudéria megbotráncozott a költő egész munkásságának szabad hangján, a «magas» költészetből eddig száműzött motivumain, az erkölcsbírák elítélték lelkületének, jellemének önmaga felfedte fogyatékoságait, de azt senki sem értette meg, hogy a sorsüldözött koldús-költő szívében új világ vajúdik, hogy a költő énekében a VII. századdal meginduló görög újkornak, a Homeros-képviselte lovagkor romjain diadalmasan előretörő új világnak kialakulásban forrongó új világnézlete, új szava, új dallama követel meghallgatást.

A külső világ gyorsabban halad, mint a belső; lélektanilag

mondva: a képzetek fürgébbek, mint az érzések; történelmileg: a kor külső képének megváltozása még nem jelenti benső tartalmának evvel arányos változását, úgyhogy valamely «új kor» emberei büszke újitói önérzetük ellenére is érzelmileg öntudatlanul tulajdonképen még a réginek alapján állhatnak. Jaj annak, ki szívének, eszének száguldásával a dolgok e lomha menetének elébe vág! Mint Athénben méregpohár várja azt, ki korának intézményekben, köz- és magánéletbeli életnyilvánulásokban már kifejeződő rationalismusát rendszerre meri fejleszteni: úgy a VII. században félreismerve, üldözve hányódik az a költő, ki újitóan, bátran levonja s artistikusan értékesíti kora életének eszmei tartalmát.

De Archilochos fennmaradt töredékeiben megvan a nyoma, hogy még életében elégtételt adott neki a sors. Talán ő maga is engedett, talán a viszonyok is fejlődtek: visszakerült Parosra s itt mint kiseded hazája nagy költője általános elismerés közepette élt s hazája védelmében csatában esett el. A monda azt regélte, hogy azt, kinek kezétől kedves dalosa elesett, Apollon nem engedte templomába. A parosiak holtá után herosként tisztelték, s még 500 évvel halála után emléket emelt neki egy kegyeletes honfitársa.

* * *

Archilochos költői munkásságából alig néhány romcsot mentett meg a kérlelhetetlen idő. Ezekből fogom megkísérelni ki-hámozni azt, a mit nekünk a költő lelkéről, művészi képzetéről, érzéseiről, korának életéről s szellemvilágáról mondhatnak. Eljárásom az lesz, hogy mindenekeelőtt lefejtani iparkodom azokat a hagyományos elemeket, melyek az epikus költés százados gyakorlata következtében természetsszerűleg nála is bevonják még a legegényibb, legsajátosabb gondolat- és érzelemanyag kifejezését is. Ha ezután a VII. század ión világának életnyilatkozásai a maguk tiszta, háborítatlan mivoltukban állnak előttünk, innen — mindig szem előtt tartva, hogy a nyelvi kifejezés az eszmei tartalom szükségzerű eltolódásokat hoz létre, tehát a nyelv rétegét korántsem szabad az eszméével egyszintűnek tekintenünk — óvatos rétegfejtéssel talán eljuthatunk a költői lélek amaz összejtéig, melyből a költői alkotás kiindult. ἐν ἀρχῇ γὰρ ὁ λόγος:

e λόγος megtalálása az interpretatio végső célja. A réteghalmozódás e keresztmetszetét nem lehet mindenütt következetesen keresztülvinnünk. Néhol meg kell állapodnunk a nyelvi kifejezés természetrajzának felfedésénél. Ez persze maga is nem csekély módon megérdemli az érdeklődést. a mennyiben nem értjük rajta csupán a néplélek egyik kiszakított területének, a szóbeli kifejezésre törő képzet-anyagnak tanulmányozását, hanem a magyarázatban felhasználjuk egyéb életköröknek ugyanazon képzet-alapon nyugvó momentumait. Archilochos nyelvéről alkotott képünk pl. nem lenne teljes, ha a hagyományos epikus nyelvnek az élő népnyelvvél való felfrissítését (a mint ez a fragmentumokból kitűnik) magában álló tünetnek vélnök s mellette nem helyeznök azt a jelenséget, hogy ő egyéb életkörökben is az epostól elhanyagolt életnyilvánulásokat emeli a költészet világába.

Másutt a költői egyéniség souverain munkálkodása helyett tisztán csak a milieu ráható működését szemlélhetjük. De a VII. század életének világfelfogását, forrongó társadalmát s mindenekfelett a parasztház életnyilvánulásait, a mulató matróz, a munkálkodó földműves életének nyomait annál is szívesebb készséggel fogadjuk, mert a fiatalság, a kezdet friss zománca van rajtuk.

Kétségtelen, hogy az interpretatio céljának és eljárásának ily felfogása nem abból a modern követelményből folyik, mely a költeményt tisztán mint műalkotást, tisztán művészi szempontok érvényesítésével kívánja magyaráztatni. A hol lehet, e követelésnek is igyekszem eleget tenni. Ámde, hogy ezenkívül az interpretationak nem volna feladata, azt nem hihetjük el. Philológiánk sohasem tér majd el attól a tudattól, hogy a költői, általában a szellemi alkotások mögött vannak objektíve fennálló tényezők, melyek noha az alkotó szellemnek és a műélvezőnek is tudatán kívül maradnak, a történelmi szemlélet számára elhanyagolhatatlan momentumok.

* * *

A mi a szövegalakítást illeti, a Bergk-féle *Poetae Lyrici Graeci* IV. kiadása óta felmerült szövegkiadásokat mind felhasználtam. De az Archilochos-törödékeket tartalmazó szövegek

közül még mindig oly soknak nincs kritikai kiadása, hogy az új *apparatus criticus* tervéről, melybe belekezdtem (l. az Egyet. Phil. Közl. XXXIII. [1909.] évf. közölt mutatványokat) le kellett mondanom. A szöveg-recenzióban az alexandriai kiadás reconstitúcióját tekintettem feladatomnak; csupán a helyesírás dolgában tettem kísérletet arra nézve, hogy egy fokkal tovább menjek visszafelé. A költő «phonetikai tudatát» próbáltam vele jelölni. Pl. bár nem tudom, hogy Archilochos a maga kéziratában jelezte-e a *ſ*-t (közönséges beszédben aligha ejtette ki), a szövegben mégis kiírom e betűt ott, hol a hagyományozott szöveg hiatusa bizonyítja, hogy a költő a lelkében zsongó epikus emlékek *ſ*-jának akustikus hatása alatt állt. Ez az egy tény a biztos archilochosi hagyomány, melynek másodlagos, graphikus értelmezése úgy a költőnek, mint a hagyományozásnak szabad és kiszámíthatatlan tetszésére lévén bízva, a mi számunkra módszeresen meg nem állapítható.

A Bergk-féle kiadás töredékei közül kihagytam a 14-iket és 16-ikat, melyeket minden ok nélkül, a 15-iket, melyet egyetlen teljesen értéktelen versio alapján soroztak ide, továbbá a két epigrammát, (17. és 18.), melyekre nézve Reitzenstein (*Epigramm u. Skolion*) kritikája mondta ki a döntő szót. Ellenben természetesen felvettem az újabban felfedezett töredékeket. A fragmentumoknak Bergk-féle sorrendjét megváltoztattam, a mennyiben egyrészt az alexandriai Archilochos-kiadás könyvbeosztását igyekeztem rekonstruálni (v. ö. Egyet. Philol. Közl. XXIX. [1905.] 753 s k. l.-jait), másrészt az egyes könyveken belül is az összefüggés alapján néhol más egymásutánt tartottam helyesnek.

Munkám e része a trimeterek, tetrameterek és elegiák kommentárját foglalja magában. A metrikai analysist követelő epodosokat és asynartetosokat a kombináló kiegészítésre szoruló «vegyesek»-kel együtt a II. rész fogja adni. Még meg kell jegyezni, hogy eddig egyetlen Archilochos-kommentár létezik. Ez Liebeltől való (I. kiadás, Wien, 1812, II. kiad. u. o. 1818.).

*A fragmentumok Bergk-féle sorszámai összevetve
a jelen kiadás sorszámaival:*

Bergk	Jel. kiad.	Bergk	Jel. kiad.	Bergk	Jel. kiad.	Bergk	Jel. kiad.
1	61	21a	1	39	31	59	42
2	69	21b	2	40	22	60	43
3	70	22	4	41	23	61	44
4	71	23	5	42	24	62	33
5	72	24	6	43	25	63	46
6	73	25	7	44	13	64	45
7	74	26	8	45	26	65	47
8	75	27	9	46	27	66	48
9	76	28	10	47	28	67	34
10	77	29a	11	48	29	68	49
11	78	29b	12	49	—	69	50
12	79	30	15	50	35	70	51
13	80	31	14	51	32	71	52
14	—	32	16	52	37	72	53
15	—	33	18	53	36	73	54
16	—	34	17	54	38	74	55
17	—	35	19	55	39	75	57
18	—	36	20	56	56	76	58
19	81	37	21	57	40	77	59
20	3	38	30	58	41	78	60

A jelen kiadásba nem foglalt fr.-okat B[ergk] számaival idézem.

ΤΡΙΜΕΤΡΑ.

1. [21.a]

ἦδε δ' ὅστ' ὄρου ῥάχης
ἔστιγεν, ὕλης ἀγρύης ἐπιστεφής.

A költő elkeseredetten zúgolódik Thasos ellen, mely nem tudott igazán második hazájává lenni (ἐλθὼν εἰς Θάσον, τοῖς ἐνταῦθα ἐχθρὸς ἐγένετο Aelian. V. H. X. 13.). S az elkeseredés az aësopusi mese Μῶμος-ánvá teszi a lyrikus kedélyt: semmi sem tetszik neki a kis szigeten (Ἀ. τῆς Θάσου τὰ καρποφόρα καὶ οἰνόπεδα παρορῶν, διὰ τὸ τραχὺ καὶ ἀνέμαλον διέβαλε τὴν νῆσον Plut. Mor. 604 c. Még erősebb kifakadások 2. és 37. fr.). A mint a nyílt tengerről végignéz az erdőségtől borított szigeten, epés hasonlatra fakad: az egész Thasos úgy áll a tenger közepén, mintha valami számár dugná ki a habokból szőrös hátát. Fáknak, bokrokknak a föld hajzataúl való felfogása általánosan elterjedt költői kép (l. Hense, Poet. Personif. [1868] 8.), sőt a megszemélyesítő képzelet hajlandó minden felületet bőrnek látni (οἱ Πυθαγόρειοι τὴν ἐπιφάνειαν χροίαν ἐκάλουν Arist. de sens. 3 ed. Bonitz., v. ö. Hom. ε 281 [Scheriáról] εὔσατο δ' ὥς ὅτε ῥινὸν ἐν ἡσροειδέι πόντῳ).

ὕλης ἀγρύης] genetivus (materiæ), holott instrumentalist várának. A megtörmést jelentő igék és melléknevek szerkezetét gyakran befolyásolja a telítés kifejezéseinek szerkezete (Kaibel Soph. El. 896-hoz).

2. [21.b]

οὐ γὰρ ἡ καλὸς οὐδ' ἐφίμερος
οὐδ' ἐρατός, οἷος ἀμφὶ Σίριος ῥοάς.

Athen. XII. 523 d szerint περὶ τῆς Θάου λέγων ὡς ἤτσονος mondja A. e szavakat. Lehet, hogy ugyanebből a költeményből való e fr. is, melyből az előbbi, — de semmi esetre sem következtetett közvetlenül utána. — Az elkeseredett költő mint valami felkínálkozó utált leányra. úgy ontja a sziget ellen szidalmait: «nincs benned semmi szép (καλός), ha távol van tőled az ember, nem eped utánad (ἐφίμερος), ha lát, nem kíván meg (ἐρατός). ἐφίμερος v. ö. 75. fr. ἱμερόεντα: a ἱμερος szó talán ép úgy, mint χάρις (74., 57. χαρίζομαι, 79. χαρίεις, 46. χάρις) a paros-thasosi Charis-kultusszal függ össze. — A 2. sor dactylussal kezdődik: e feloldás még 27. fr. — A hulláncsapásként egymást érő szidalmak jellemzők A. stílusára, a külsőre és belsőre egyaránt. Vakmerőség a fragmentumok soványságával szemben A. szerkesztési művészetéről szólni. De ha összevetjük e fr. kapcsán a 41. fr. szerkezetét s az egyetlen nagyobb töredékben (Reitzenstein-féle epodus: Sitzber. Preuss. Akad. 1899. 857. k.) a szidalmaknak és átkoknak gyorsan pattogó egymásutánját, valamint egyes rövidebb kifejezések hasonló jellegét (32. Πάρον καὶ σὺκα κείνα καὶ θαλάσσιον βιον vagy 55. ἄελπτον οὐδὲν ἐστὶν οὐδ' ἀπώροτον, οὐδὲ θαυμάσιον — anaphorikusan stilizálva 50. és Bergk 88.), oly elv nyilvánulását látjuk, mely az archilochosi költészetnek Quintilianus-féle jellemzésében is benn van: *cum validae, tum breves vibrantesque sententiae* X, 1. 59. s mely a rhythmikai kis egységekben (*versiculi* Hor. Epod. 11. 2.) és a költeményeknek gyorsan lepergő rövidségében (v. ö. 41. és 76. fr.) stilszerű megfelelőjét nyeri. Ime, a VII. század szegény iambikusának lelkében a titokzatos öntudatlansággal működő alkotóerőt az az egységes művészeti következetesség lengi át, melyről Goethe álmodott. S érdekes, hogy A. életfelfogásában is megtaláljuk azt a principiumot, mely e művészi alkotó elv végső csiráját jellemzi: A. az életet is apró egységek rhythmikus folyásaként fogja fel (v. ö. 20. és 48. fr.). Művészi elvvé finomult

formában az ἰαμβός-t megteremtő népmulatság szaggatott, odavetett (ἰάπτω) csúfolódásainak stílusa kér itt helyet a műköltésben. E stílus gyökerei oly mélyre visznek, hol még együtt buzog amaz ősrégi, egységes formatöke, melynek számára még nincs nemzeti tagoltság (Shakespeareben ép így pattognak a szidalmak) s mely az emberi szellem területi elkülönülését is kiállta (az orphikus hymnuszok vallási extasisa ugyanily módon ontja a szavakat, mint A. lírikus felháborodása).

Mikor az egyik részen ott állt teljesen kialakulva, sőt már-már kiélve az eposz a maga nagy conceptióival, symmetrikusan megalkotott egységeivel (WILAMOWITZ, Litteraturg. 12), nagy sorai-val, melyeket az enjambement impozáns csokrokba kötött; mikor a másik részen már megindult hódító útjára a lyrismus (58. fr.) a maga ugyancsak symmetriára törő nagy periodusaival, strophái-val: nagyszerényen bekopogtat az irodalomba az igénytelen kis elemekkel egyszerűen dolgozó népköltészet stílje (καὶ οὐκ ἂν τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα περπύοντος τις γράψαιεν τοῖς Ἀρχιλόχου βράχουσιν Demetr. π. ἐρμην. c. 5.).

Szebb vidékről hallott már a költő (ἀμφὶ Σίριος ῥοός: epikusan pleonastikus körülírás ἀμφὶ Σίριον helyett; ha Hesych. ἀμφ' Ἀκίριος ῥοός tényleg a mi helyünk eredeti formája, a hogy Bergk véli, akkor a szövegromlás menete ez volt: ἈΜΦΪΚΙΡΙΟΣ > ἀμφὶ Σίριος). A kolophoni gyarmatosítás nyomában vagy ezt megelőzve (és csábítva?) valóságos Eldorádó-hírek jártak ekkor a sziget-világban a gazdag lucaniai vidékről. (Elhamarkodva következtette DUNCKER és ED. MEYER e helyből, hogy költőnk autopsia alapján szólt a Siris vidékének szépségéről). Említést érdemel, hogy Hesiodos Theogoniája mellett, mely a barbár nemzetek eredetét a hellén istenrendbe olvasztani igyekszik s így Latinust is felveszi (v. 703), a mi helyünk az első a görög irodalomban, melyen Italia megjelenik (az Odysszeia legendáinak localisatiói szót sem érdemelnek), — a görögség azon nyugati aspirációinak első jelentkezéseképen, melyek a kelet felé irányulóknál sokkal későbbben kezdődtek s reálpolitikai téren sohasem sikerültek, de annál maradandóbban kulturális téren (v. ö. SCHWARTZ, Charakterköpfe I.² 71.).

3. [20.]

χλαίω θαάσσων οὐ τὰ Μαγνήτων χαρά

θαάσσων]. Ama kifogás ellenére, hogy az epikus, nyílt *θαάσσειν* (= *θάσσειν*, a. m. *ülni*) nem fordul elő egyebütt az iambusban és elegiában (SITZLER, Bursians Jahresb. 75, 153.), mégis fentartandónak vélem M. SCHMIDT javítását (a *θασσων*, *θᾶσσον*, *θαλάσσων* hagyomány helyett, melyet mások τὰ Θασίων-olvasással akartak gyógyítani). A M. SCHMIDT-féle javítás nemcsak a szövegromlást érteti meg, hanem a kívánt értelemnek is a legjobban megfelel. Az otthonülés görög ember számára a gyász jele (v. ö. 48. 5. ἐν οἴκῳ ὁδῶρεο és HILLER helyeit Anthol. lyr.⁵ p. XI.). A hellenistikus kor nagy változásáig a görög férfi életterülete a házon kívül feküdt; csak a fájdalmát vitte a házába.

Költőnk is otthon kuksolva kesereg. De — úgymond a bánatában is iróniára hajló költő — nem a mások baja horgaszta le fejem, [hanem a magamé, a hogy HILLERrel az elveszett rész *gondolatát* ki kell egészítenünk: οἱ' ἐγὼ τὰ χοί φίλοι πεπόνθαμεν. Magnesiát 652-ben a trérek elfoglalták. Persze Hauvettenek, Archiloque [1905] 28. l. elhihetjük, hogy A. régebbi viszontagságokra is ezélozhat, hiszen Magnesiának annyi baja volt, hogy τὰ Μαγνήτων χαρά közmondássá vált (Suid. s. v.). A. is közmondásként említi Magnesia baját, minden specziális vonatkozás nélkül.

4. [22.]

καὶ μὲ οὐτ' ἰάμβων, οὐτε τερπωλέων μέλει.

μοι] elisióban, az elidált acc.-szal való egybeesés ellenére, mint gyakran (példák: LOBECK, Aias 191-hez); ép így *ῥ'* egyaránt lehet *ῥοι* és *ῥε* (LEAF, Hom. Z 289-hez). — *ἰάμβων*: az iambus nagy mesterének — antik értelemben vett εὐρέτης-ének — szemében ez a műfaj képviseli az *egész* költészetet.

Ha elhiszszük Tzetzesnek (Alleg. ad Hom. Ω: MATRANG,

Anecd. 216.), hogy A. e szavakat azokhoz intézte, kik unszolták, hogy hagyja abba a gyászt (l. a 76—80. fr.-ot), nines jogunk IMMISCH-sel (Philol. 49. 196.) e sort a BERGK-féle 85. fr.-mal (ἀλλὰ μ' ὁ λυσιμελής ὦ ταῖρε δάμναται πόθος) összefüggőnek tekintünk vagyis szerelni bánat kifejezőjének tartanunk. Hor. Epod. 11. 2 (*Petti nihil me sicut antea iuvat scribere versiculos amore percutsum gravi*), a hol talán archilochosi reminiscencia van ἐρωτικὸν πάθημα kifejezésére használva, nem ok ez összekapcsolásra: a hellenistikus-római költők gyakran új szinnel látják el a régiektől kapott motivumokat.

5. [23.]

ψυχὰς ἔχοντες κυμάτων ἐν ἀγκάλαις

Valószínűleg hajósokról van szó, kiknek élete (ψυχή = élet, mint Homerosban is gyakran, v. ö. Rohde, Psyche³ 47. 1. jegyz.) «a habok kezében van». ἐν]-ről v. ö. 69. fr. — ἀγκάλαις tkp. karok. V. ö. Eur. Hel. 1062 πελαγίας ἐς ἀγκάλας, Eur. 935. fr. ὄγκαις ἐν ἀγκάλαις, egyéb példák: Blaydes Arist. Ran. 704-hez. — Epikus forrásra vezetendő vissza ez az A.-nál szokatlanul mérész kép?

6. [24.]

καὶ δὲ 'πίκουρος ἄστε Κὰρ κεκλίσομαι.

ὁγ' 'πίκουρος], a vita, hogy krasis van-e itt (HOFFMANN, Ion. Dial. 543) vagy aphæresis, nem sokat jelent. Sem az egyik, sem a másik terminus elfogadásával nem férközünk közelebb a tulajdonképeni kérdéshez. Sem a fenti írás, sem δῆπικουρος, sem az ily esetben gyakran hagyományozott δῆἐπίκουρος nem jelez egyebet, mint hogy ης itt nem 3, hanem 2 mora. Ez az egy tény a biztos A.-i hagyomány, melynek helyesírásbeli kifejezése úgy a költőnek, mint a hagyományozásnak szabad és kiszámíthatatlan szeszélyére van bízva s így a mi számunkra módszeresen meg nem állapítható (v. ö. a 68. fr. ἄναξ-hoz mondot-

takat). A beszélő (a költő?) zsoldosnak áll be *κεκλήσονται* = *ἔσομαι*, mint a költői nyelvben gyakran, l. BRUNN, Anh. zu Soph. 137. l. A *κεκλήσθαι* ige a *ρήματα ὑπαρκτικά* között szerepel — a név és lényeg egységének ama naiv képzete alapján, mely a kezdetleges eszmevilágban oly széles terjedelmű (v. ö. E. Ph. K. 1907: 762). Különösen jelentőségteljessé lesz majd ez az azonosítás a hitéletben a theokrasia révén, a mennyiben az egyes istennek más-más *epiklesissel* való nevezése más-más *numen* működését jelzi majd pl. Orph. Hymn. 68 *σὲ Φάνητα κικλήσκω ἡδὲ Πρίηπον* κτλ. = *σὺ Φάνης εἰ καὶ Πρίαπος* κτλ. vagy 27. 9. *σὲ δ' ὀλβοδότιν καλέουσι* = *σὺ δ' ὀλβοδότις εἰ*; v. ö. még Hor. Carm. saec. 14. *Ilithyia tuere matres, sive tu Lucina probas vocari seu Genitalis*). «Zsoldos leszek, akárcsak egy kár». A károkat, kiknek az Aegaed-tenger szigetein virágzott præhellén kulturáját már Thukydides felismerte a delosi sírokból (I. 8), idővel a létért való küzdelem megbékéltette a hellén hatalommal, mely őket visszaszorította volt. Kibűjtak tehát rejtekhelyeikből és tömegesen beálltak a görög hadseregekbe zsoldosoknak (*ἐπίκουρος* nemcsak — a hogy Droysen mondja *Kriegsalt.* 75. — a külföldi, hanem egyszersmind a benszülött nemgörög zsoldosokat jelölő term. tech.): *Κἄρς γὰρ δοκοῦσι πῶτοι μισθοφορῆσαι* Schol. Plat. Lach. p. 187 b. A zsoldos megvetett társadalmi helyzete következtében A. itt a «kár» nevet mint a pária tipikus elnevezését használja. Később az arkadiaiak szerepeltek így (v. ö. Apostol. Paroemiogr. III. 73 v. *Ἀρκάδας μιμούμενοι*): a gúny alakjában kiáradó népi életkedvnek mindig szüksége van egy *gyengébbre*, kit kinevethet. (V. ö. 16. fr.)

7. [25.]

*οὐ μοι τὰ Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει,
οὐδ' εἴλε πά με ζῆλος, οὐδ' ἀγαίωμα
θεῶν ἔργα, μεγάλης δ' οὐκ ἐρέω τυραννίδος·
ἀπόπροθεν γὰρ ἔστιν ὀφθαλμοῦν ἐμῶν.*

οὐ μοι] hatásosan előre téve («nem én, nem gondolok vele!»), akárcsak a 68. fr.-ban az egyéniség kifejezője, *εἰμί*: «allgemeingiltige Gesetze für die Wortfolge giebt es im Griechischen

kaum . . . Der Gedanke ordnet die Worte, nicht ein Sprachgesetz, und je klarer der Gedanke, desto klarer und einfacher . . . die Wortstellung». KAIHEL, 'Stil u. Text d. Ἀθην. πολ., 96. l. — τὰ Ἰύγρω]. Antik scholiasta azt mondaná e helyhez, hogy ἐλλείπει πράγματα (vagyis: «τὰ mellé kiegészítendő πράγματα») — avval a grammatikai tévhitel, mely az ókorban s később is, különösen a XVI–XVII. században nagyon divatozott s az iskolában néhol még ma is virágzik. Szerencsére azonban lassankint általában leszokunk arról, hogy a szavakban a gondolkodás pontos képét lássuk s effajta esetekben nem operálunk már a beszéd és képzet tökéletes egybevágásának helyreállítására oly könnyelműen ellipsis felvételével (v. ö. H. PAUL, Prinzipien³ 289), mint némely metrikus az ütemegyenlőség helyreállítására pauzákkal. Mikor a költő τὰ Ἰύγρω-t mond, akkor lelkében határozatlan képzet dereng, melynek középpontja Ἰύγης, de melynek tartalmát sem a πράγματα szó, sem valami más, «elliptikusan odaértendő» szó nem fedezheti. — A πολύχρυσος Gygesről sokat álmodoztak a szegény ördögök Parosban, Thasosban s mindenütt, hol A. megfordult; mindenütt tudták, hogy él, vagy nem rég meghalt (GELZER, Zeitalter des Gyges, Rhein. Mus. XXX. és XXXV. szerint 652-ben halt meg) a messze Lydiában egy hatalmas uralkodó, kinek dús udvarában keleti fényűzés pompázik s kinek történeti alakját a mese mind jobban átszötte (v. ö. SMITH, The tale of Gyges: Amer. Journ. Phil. 1903). Talán maga a költő is ott állt annak idején a tenger partján, mikor az áhítatosan bámuló tömeg szeme előtt elvonult a szent hajó — rajta valószínűleg a pythói isten követe — melylyel Ἰύγης τυραννέσας ἀπέπεμψε ἀναθήματα ἐς Δελφοῦς οὐκ ὀλίγα . . . παρὲς τοῦ ἀργύρου χρυσὸν ἄπλετον (Herod. I. 14). E kincsek terjesztették el a legjobban a király gazdagságának hírét a görög világban s a πολύχρυσος jelző általuk, de meg az aranytartalmú Paktolos révén (v. ö. Herod. V. 101) Gyges országára is átragadt. Gyges alakja (Ἰύγης — tulajdonképen Guggu, mint most az asszír annalesekből tudjuk — megkülömböztetendő az egyik centiman nevétől, Ἰύγης-től) sokat foglalkoztathatta költőnk lelkét: (v. ö. Juba szavait [id. Rufinusban, Grammatici Latin. VI. 563, 16 *Archilochus Pario, qui Gygae fabulam optime complexus est*] és a mit Crusius mond Pauly-Wiss. II. 489). — εἰλε]. Az érzés mint

valami ellenséges hatalom bánik az emberrel (αἰρεῖ, νικᾷ stb.); a magyarnak is *elfogja, nyomja* a szívét, *erőt vesz* a szívére az érzés; ennek a gondolkörnek alapján mondja Arany, hogy hőse «birkózik nagy lelke fellázadt dühével» (Toldi III. 5). — ἀγατομαθῶν ἔργα] a homerosi ἀγατομαθὶ κακὰ ἔργα (β 67. v 16. φ 64.) módjára értendő: ugyancsak az ἄγαν-nal való kapcsolatban rejlő helytelenítés fogalmával, csak hogy avval a különbséggel, melyet a helyzet teremt: ott «megsokalom a gonosz tetteket», itt «zúgolódom az istenek rendelkezései ellen». A VII. sz. költője a vagyoni és társadalmi különbségek jogrendjét, melynek nyilvánulásait (πολύχρυσος, τοραννίς) felsorolta, isteni eredetűnek tekinti. E vallásosan hagyományos felfogás ellen, mely utóbb tudományos formát öltvén a θεῶν ἔργα helyén a φύσις-t fogja emlegetni, csak szinte másfél század multán szólal majd meg vándor «tudósok» (σοφισταί) ajkán a vétó. — Meg kell még jegyeznem, hogy LIEBEL (Archil. reliqu. ed.² 1812) nyomán ez οὐδ' ἀγατομαθί-t úgy szokás értelmezni, hogy a horatiusi *nīl admirari* mintája legyen. S ha ἀγατομαθί ily értelmezése ellen, tekintettel az Etym. M. (s. v. ἀγατομαθί) fejtegetésére, nem is lehet kifogást tennünk, de az összefüggésbe e gondolatot sehogy sem tudom beléilleszteni. Azonkívül is talán mégsem indokolható, hogy az athéni στοά prédikációit az ἀθρυμβία-, ἀθρυμψία-ról Thasosban szólaltassuk meg a VII. sz.-ban. Nem, e mondat a sorssal való megelégedést fejezi ki s úgy aránylik a többi kijelentéshez, — a gazdagokkal való nemtörődés, valamint a nagyravágás hiánya — mint az egész a részhez, vagy az ok az okozathoz. S ha e mondatok költőnk lelkében mégis paralleliképen, egymás mellé rendelve sorakoztak (οὐ—οὐδ'—οὐδ'—δ'οὐκ), akkor meg kell, hogy tanítsanak bennünket arra, hogy a lélek — különösen a költői lélek — *eszméinek egymásutánjában s kapcsolatában a philologiai kritikának nem szabad előre megalkotott schema nyomait keresnie*, mi oly gyakran megtörtént. — ἐρέω] = ἐράω. Tekintettel a homerosi gyakori hasonló hangalakulásra (ἦντεςον, μενοίνεςον, ὁμόκλεον) és a herodotosi ὀρέω, χρέωμαι-féle alakokra, valamint elisi, rhodosi és krétai feliratok hasonló formáira (G. MEYER, Gram. 205) feltétlen hitelt érdemel az egymást támogató — mert egymástól függetlenül hagyományozott — két archilochosi ἐρέω (itt és 49. fr.). — τοραννίδος]. Jól illik az.

egyénség első görög költőjéhez, hogy a τύραννος-ok — «a görög történelem első politikai egyéniségei» (WILAMOWITZ) — nála említettnek először (Hom. Hymn. in Mart. 5 későbbi; az antik philologusok mindig A.-szal hozták kapcsolatba e szó feltűnését, l. BERGK apparátusát). De bárha költőnk azt a címet említi, melyet korának uralkodói viseltek, e cím alatt itt még sem értett természetesen egyebet, mint az államhatalom hordozóját a maga általánosságában. A kis emberek számára, kiknek világát A. az addig oly exclusiv műköltészetbe emeli, nem igen váltak érezhetőkké azok a közjogi különbségek, melyeket az Aristoteles-től képviselt politikai elmélet a βασιλεύς, αἰσχυνότης és τύραννος között megállapít (v. ö. erről most NORDEN, Klio V. 392 kk.) s így a tyrannis megvetése a mi helyünkön nem jelenti a jogbitorló uralomnak, hanem általában a hatalomnak megvetését. — «Nábob kincse, király hatalma, mindez nem tesz iriggyé, hisz oly távol élek a nagy világtól, hogy szemem elé sem jut (ἀπό-προθεν ἔστιν) a vagyon és hatalom fénye». Ez a megokolás persze («a mit nem látok, nem tesz iriggyé») nem oly magas foka az αὐταρχεία-nak, mint a melyen az áll «quisquis ingentis oculo inretorto spectat acervos» (Hor. Carm. II. 2. 23); Toldi Miklós is «Darius kincsének még oda se nézne» (Toldi XII. 15. vszk). A végső foka a megvetésnek az oculos retorquere (Ovid. Met. 10. 696), ἀποστρέφειν.

Ha mindez komoly kijelentés volna, beletartoznék abba a csoportba, melyben BURCKHARDT, Kulturgesch. II. 366 érdekesen összeállítja a görögöknek a boldogságról s a kíváncsatos javakról való nyilatkozatait. Csakhogy Arist. Rhet. III. 17. p. 1148 b szerint a költő ezt nem mint saját érzelmét mondja el, hanem szavaival ψέγει ποιεῖ γὰρ... τὸν Χάρωνα τὸν τέκτονα λέγοντα. Igen valószínű tehát KIESSLING vélekedése, hogy itt Hor. Epod. 2. (*Beatus ille...*) mintájával van dolgunk. Egy thasosi mesterembert (Θάσιος γὰρ ἦν ἐκείνος, Plut. de tranqu. anim. 10 p. 470 c) mint beszélőt vezetett be a költő, — μυμητικὸν γένος: mondaná az antik æsthetika — hogy nevetségessé tegye. Oly módon tette ezt, a hogy Horatius a maga szépen beszélő, de rútúl cselekvő Alfiusát *ad absurdum* vitte? Mindenesetre figyelemreméltó a szatira ama tudatos kezelése, mely Charon beszédében nyilatkozik: sokszorosan variálja hazugságait, mert akkor

talán inkább elhiszik neki, a mit mond. Ép ily szélesen beszél Alfius is (v. ö. az 55. fr. hasonló jellegét). — Igen mulatságos, hogy a négy sor az összefüggésből kiragadva, mennyire tetszett a lyrikusoknak: a 7. anakreonteon szerzője ép úgy, mint a mitylenei Alpheus (Anth. Pal. IX. 110) a maga meglegedett hangulatának kifejezésére használta az A.-i gúnyos célzatú motívumokat.

8. [26.]

ὁ δ' Ἀσίης τε χαριερός μολοτρόφου

Ἀσίη] a fennmaradt költészetben itt említették először (PAULY W. s. v. — Passow alapján, — tévesen Pindaros van első előfordulási helyként megnevezve). — A fr.-nak Hom. *o* 534 magyarázóinál (Schol. Ven., Harl. [innen Eustath.]) hagyományozott alakja — *τε* nélkül — mellett csak az szól, hogy Ἀσίη szó *α* ja rendesen rövid. Csakhogy úgy látszik, ép ez a rendes prosodiára való tekintet bírta rá a grammatikusokat a *τε* elhagyására, míg Schol. Eur. Med. 708 megtartotta. Ez a tekintet bennünket nem kell, hogy kössön. Ha ugyanis Hom. *B* 461 Ἀσίω (= Ἀσίω) ἐν λειμῶνι alapján Ἀσίης-t tekintjük a földrész hagyományos eponymosának (v. ö. Herod. IV 45), a szó prozódiajának legalább ekkoriban fluctuáló jellegét tulajdoníthatunk (e mellett szól Ἀσίς, Ἰσιονεῖς Strab. XIII. 627, *Asius* is). — Ázsia (persze Elő-Ázsia) mint jó legelő-talaj volt a köztudatban (μολοτρόφος Aisch Pers. 760 is, v. ö. Cic. de leg. Man. c 6. 14 *Asia . . . et ubertate agrorum et varietate fructuum et magnitudine pastionis . . . facile omnibus terris antecellit*). — A lyd Gyges (7. fr.) értendő Elő-Ázsia ura alatt?

9. [27.]

ἄναξ Ἀπολλὸν καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους
σήμεινε καὶ σφᾶς ὄλλυ ὥσπερ ὀλλύεις.

Apollon a maga chthonikus eredetének megfelelően eredetileg tisztán öldöklő istenség (ἐκάεργος, ἐκατηβόλος), ki mint κλυτοσόος kiméletlenül osztogatja a halált s irányítja a végzet

útjait (μοιραγέτης). De idővel δίκαιος lett az isten (Plin. N. H. XXXIV. 59), ki csak a bűnösökkel érezteti hatalmát. Mint büntető istenség az Aloadák hybrisének ő vetett véget nyilaival (Naxosban meséltek erről költőnknek, mert ott φανι θανειν Ἰφιμεδείας παῖδας Pind. Pyth. IV. 88, C. I. Gr. 2420 Otos és Ephialtes naxosi temenosu) s Eurytost is χολωτάμενος ἔκτανεν, οὐνεκά μιν προκαλίετο τοξάζεσθαι (Θ 227) s végül Niobét is ő büntette meg. Mint ilyen büntető hatalmat szólítja a költő a pythoi istent, kinek paros-thonasi kultuszáról sokat mesélnek nekünk a kövek. S hogy imáját hatásossá tegye, figyelmezteti az istent a nevének jelentőségére. ZIEGLER, de precationum ap. Gr. formis (diss. Breslau 1905) 56. tárgyalja azt az imaformulát, mellyel arra kéri az istent a hívő, hogy abban a ténykedésben mutakozzék, melyet neve ígér. — A megszólítás után nem kell κόμμη: BEKKER, Hom. Blätt. 268. kk. kimutatta, hogy a vocativus az antik recitatio számára nem jelentett szünetet. — ὦ Ἀπολλον ὄλλο ὥσπερ ὀλλύσεις = «pusztítsd el, miként épen pusztítani szoktál, miként a pusztítás a te hivatásod» — hiszen te vagy a *Pusztító* (Ἀπόλλων értelmezése mint ἀπολλών: a Macrob. Sat. I. 17, 10 és Cornut. 65, 18 összegyűjtött helyeken). Az isten hivatásának és a hívőtől kívánt működésének egyezését ősi nyelvsymbolismus alapján *egyező szavakkal* fejezi ki a költő, ér úgy, mint hasonló helyzetben az 57. fr.-ban: χαρίζεο δῖάπερ χαρίζεαι. E «flexiós szóismétlés»-ről l. 53. fr. jegyz. A kifejlett stíltan *varietas*-követelménye később keresztezi ezt az ősi kifejezésmódot: Soph. O. R. 54 εἴπερ ἄρξεις τήνδ' ἡγήσ, ὥσπερ κρατεῖς.

Három századdal utóbb a költő ilyen hangulatban átoktáblát készíttetett volna ólomból és rávésván a maga átkát, sirba ásta volna. A. δένος-ai (47. fr.) még nem ismerik a magiá-t.

10. [28.]

οὔην Λυκάμβεω παῖδα τήν ὑπεριέρην

Lykambes Neobule atyja. — Csak egy lány létezik a költő számára: «egyedül L. lányát» szereti — t. i. (teszi hozzá) az idősebbet (τήν ὑπεριέρην). A Schol. Hom. A 786 [Aristonikos π.

στυμμάτων-ből] valami irodalomtörténeti téves adat alapján Neobulét Lykambes fiatalabb lányának tudja s nem vonakodik ὄπερτέρη-nek *ijjabb* értelmet tulajdonítani. A jelentéstan autonomiáját nem lehet büntetlenül megsérteni: v. ö. még a 19. fr. κόψαι-hoz mondottakat.

11. [29.a]

ἔχουσα θάλλον μυρσίνης, ἐφείπειτο
 ῥοδῆς τε καλὸν ἄνθος.

A költő bájos képben, melyet mintha csak a Charisok leheltek volna, kik Parosban oly nagy tiszteletben álltak, lefesti kedvesét: kezében rózsza és myrtus, Aphrodite virága, mely még az Alvilágba is elkíséri a szerelmeseket (*murtea silva* veszi őket körül Verg. Aen. VI. 403). A myrtus nem idegen eredetű Görögországban (HEHN, Kulturpfl.⁶ 231), bár neve A.-nál fordul elő először (*μυρσίνη* mellett *μύρτος* 165. fr. B). Ellenben a rózsát Homeros még csak mint valami távoli meseszzerű csodavirágot ismeri (HEHN, u. o. 243), melynek nevét díszítő jelzőként használja (*ῥοδοδάκτυλος*, ἔλαιον ῥοδόεν), míg A. korában már nagyon elterjedt (*ῥοδῆ* = rózsáskert), — nagy kedveltsége adja a 153. æsopusi mese pointe-jét. — *ἐφείπειτο*. VALCKENAER óta (Ammोनios-kiadás 155. l.) rendszeren az *ἐτέρπειτο* variánst fogadják el s arra gondolnak, hogy itt a skolion-énekzés alkalmával sorra adott myrtuságról van szó. Csakhogy 1) nő nem vett részt symposionban, 2) a myrtus mellett itt rózsza is szerepel. Ellenben ha az *ἐφείπειτο* hagyományt (a tollhibából származó *ἀφείπειτο* ugyanez a hagyomány) elfogadjuk, a parosi Charis kultuszra gondolva könnyen rájutunk, hogy A. egy Charitesia-ünnepről szól. A költőt versre ihlető hölgy az istenasszony szent virágaival halad a menetben: ugyanez a kép, melyet az Akropolison a «perzsa hamuréteg»-ben talált VI. sz.-beli archaikus bájú ismeretes leányalak nyújt. Egyik kezében uszályát fogja, a másikban — mely letört — valószínűleg virágot tartott (legkönnyebben hozzáférhető most: SAUERLANDT, Griech. Bildwerke 1907] 3. tábla). Szent ágak egyébként tudvalevőleg már a mykenei kultuszjelenetekben is előfordulnak.

Megjegyzendő végül, hogy úgy itt, mint mindenütt a szövegben a participium coniunctum után interpunctiót alkalmaztam, jelezve, hogy az antik recitatio számára ez az alak nyugvópontot jelentett (l. NORDEN, Aeneis-kommentár 378. l.).

12. [29.b]

ἡ δέ φοι κόμη
ᾧμους κατεσπίαζε καὶ μετάφρενα.

BERGK ok nélkül egyesítette e fr.-ot az előbbivel. Hetairát ír le a költő (A. ἐπαινέσας αὐτὴν [sc. τὴν κόμην], ἐπαινεῖ μὲν οὖσαν ἐν ἑταίρᾳ σώματι Synes. laud. calvat. p. 75 B). — A hetaira kibontotta haját, mely *grande toilette* esetén művészi kézzel volna rendezve (ἡ περὶ τὰς κόμας φιλοτεχνία Strab. X. 3, 8), de mely most — *négligé*-ben — vállat és hátat elborító dús pompájával antik érzékre különösen elbódítóan hat (LIEBEL² 86. l. összegyűjti a helyeket, melyek a hajnak a görögökre különös erővel gyakorolt érzéki hatásáról tanuskodnak. V. ö. a haj terminológiájával alkotott sok díszítő jelzöt). — *φοι*] itt és 97. 1. B fordul elő. A szókezdő *ff*-, mely Homerosban pl. a *θς*-nak írt s *σφός*-ból származott *ffός*-ban még megvan, A. korában már egyszerű *f*-vá, sőt valószínűleg már *spiritus asper*-ré lett. Az ily esetekben mármost rendszerint a vulgaris helyesírást szokták a philologus-szövegek alkalmazni (tehát: *οἱ*): mi illőnek tartjuk A. *phonetikai tudatát* jelezni, vagyis azt, hogy a *φοι* előtt nem érzett hiatust (v. ö. a 68. fr.-beli *φάναξ*-hoz mondottakat).

13. [44.]

μετέρχομαί σε, σύμβολον ποιούμενος.

Kedves tünemény ihleti a költőt. Váratlanul megpillantja valahol szíve hölgység s szerelmes lelkének babonás önkívületében ez *ἀπάντησις*-nek *σύμβολον*-jelentőséget tulajdonít (*σύμβολον τι ποιῆσθαι* = vmit a maga számára kedvező omennek tekinteni, Demosth. p. 191, Longus Past. II. 28. — A *μετέρχομαι* tárgyából

ide értendő a σε tárgy vagy valami ἔκ σου-féle határozó. E szabadon szerkesztett participium-fajtáról 30. fr. jegyz.) Az ἀπάντησις-nek a babonában való szerepéről l. schol. Pind. Ol. XII. 10 (a mi helyünket idézve), továbbá Xen. Mem. I. 1, 4 ὑπὸ . . . τῶν ἀπαντώντων ἀποτρέπεσθαι τε καὶ προτρέπεσθαι.

Elragadtatva közeledik tehát a szeretett lény felé (μετέρχομαι schol. Hom. Φ 199 szerint itt προσέρχομαι helyett áll), — úgy a hogy Arist. Plut. 43 a Chremylosnak adott utasítás, komikusan kiszínezve, parancsolja: σαφῶς γὰρ ὁ θεὸς εἴπέ μοι τοδί' ὅτωι ξυναντήσαιοι πρῶτον ἐξίων, ἐκέλευε τοῦτον μὴ μεδίεσθαι μ' ἔτι, πείθειν δ' ἐμαυτῶι ξυνακολουθεῖν οἷκαδε.

14. [31.]

οὐκ ἂν μύρωσι γρηῦς ἐοῦσ' ἡλείφετο.

μύρον] — a belőle képzett ige 15. fr. — *rózsaoaj*, melynek nevét Homeros meg nem ismeri, csak hallott róla, mint a messze Kelet gyártmányáról (ezért istennő kezébe adja Ψ' 186, akárcsak a hogy a nem értett szavakat az istenek nyelvének tulajdonítja). A VII. sz.-ban a rózsával együtt (l. 11. fr.) már elterjedt a sokféle keleti pipere-czikk (A. több fajta *μύρον*-t ismer, ezért a többszám). Az antik művelődéstörténészek több mint 200 évvel tévedtek, mikor a régi görög egyszerű erkölcsök megromlását a perzsa háborúk utáni idővel datálták (Clem. Al. Pædag. II. 72. p. 213 *P*). A. korában kezdődik az ægæi tenger szigetein a hatalmas parfum-import, melyet a therai sírokban nyomon kísérhetünk («Wohlgerüche u. Salben gehörten damals schon so sehr zu den Bedürfnissen des Lebenden, dass auch der Tote sie nicht entbehren sollte» — HILLER, Thera II. 117). — Hogy mely esetben dobná el A. vén szipirtyója az illatszereit (*οὐκ ἂν ἡλείφετο*: nem «kenegetné» magát), azt a hiányzó első sor mondta meg. De az elveszett feltételes mondat kiegészítése kétséges. Hauvette (Festschr. f. Gomperz, Wien, 1902: 216. kk.) így gondolja a kiegészítést: «si elle n'était la pire des femmes, . . .» Másra is gondolhatnánk. Plautus u. i. azt olvasta Philemonban (Mostell. 274. kk.), hogy vén asszony hiába használ parfum-öket, *nam istae veteres, quae se*

unguentis unctitant, ubi sese sudor cum unguentis consociavit, ilico itidem olent... Talán ennek tudata riasztaná vissza a pipe-rézéstől a horatiusi epodusok szerelemre vágyó banyájának ösét? --- Perikles mot-járól, melyben e sort alkalmazta, v. ö. HAUVETTE id. h.

15. [30.]

*ἔσμουρισμένος κόμας
καὶ στήθος, ὥς ἂν καὶ γέρον ἡράσσαιτο.*

[*ἔσμουρισμένος*]. A σμουρ- tö szó elején assimilatio útján μμουρ- (pl. μύρον, μμουρίζομαι), majd pedig μουρ- alakot öltött (μύρον, μουρίζομαι). De a szó belsejében nem egyszerűsült (v. ö. μειδάω, de hom. φιλομμειδής, μοῖρα, de hom. κατὰ μοῖραν, l. BRUGMANN Gram.³ 124. l.). Persze — ép az utóbbi homerosi alakokat tekintve — nem tudhatjuk, hogy a mi alakunk hagyományozott írása nem csupán későbbi etymologikus értelmezése-e az erős, positiót előidéző μ-nek (v. ö. ez etymol. helyesírásról: CRÖNERT, Mem. Gr. Hercul. 136). — Az elegáns hetaira rózsaoalajjal (μύρον) kente meg haját s talán mellét is (*ἔσμουρισμένος* jelző valószínűleg *στήθος*-hoz is tartozik). Persze haj is, mell is más-más par-fum-t kívánt (l. Aristoph. fr. III. 56 Mein. — Athen. XII. 553 d) A par-fum használata a homerosi hygienikus czélú — fürdés után való — ἀλείφασθαι λίπ' ἐλαίωι kosmetikus utóda. A keleti befolyás alatt a VII. század óta erősen terjedő fényüzés újítása ez (v. ö. 14. fr.), mely azon okból, hogy az illat a nemi élet physiologiai faktora, nem is szűnt meg azóta soha, akárhogy is okoskodott ellene a morál (kétségbeesésében néha még a physikához is folyamodva: ἀναδιδούσης γὰρ ἄνω καὶ ἀναθυμωμένης κατὰ φύσιν τῆς εὐωδίας ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν, ἔρημος τῆς ἀπολαύσεως ἢ ἀναπνοῆς Clem. Al. Pædag. II. 70 p. 211 P). — *ἡράσσαιτο*] — a hozzátartozó genetivust az elveszett következő sor adta — több, mint *ἡγάσθη* vagy *ἐφίλησε*; ἄγαμαι érzéki affektust jelöl, mely azonban inkább passiv jellegű, φιλέω érzékiség nélküli szeretet, csak *ἐράω* az aktív érzékiség kifejezője. Így tehát sokat mond az, hogy *καὶ γέρον ἡράσσαιτο ἂν*.

16. [32.]

ἄσπερ παρ' ἀλλῶι βροῦτον ἵ' Θρηῖς ἀνήρ
 ἵ' Φρὺξ ἔβρουξε, χύβδα δ' ἦν πονευμένη.

Korcsmai jelenet: egy *πρόνη μουσική* bravurkodásai.

A fuvola, melynek hangja mellett (*παρ' ἀλλῶι* v. ö. 62. *παρ' ἀλλόν*: ellenben 58. fr. *πρὸς ἀλλόν* a zenével összehangzó dalról) a thrák vagy phryg mulatni szokott, persze a phryg fuvola, mely Homerosban csak kétszer fordul elő: a Doloneiában (v. 13: a trójai és görög tábor összehasonlításakor az előbbinek charakteristikuma) és Achilles pajzsán (v. 495: most Berl. kl. Texte VI. 3 egy bővített fogalmazású Σ-ban a 606. és 607. sor közé ékelve). — *βροῦτον ἔβρουξε* (az egész képen félreismerhetetlenül végigvonuló hangutánzás szempontja is ezt a Passow-fele olvasást javálja) = *sört hörpint*. Mint a fuvola, úgy a sör is barbár mulatozást jelöl: a görögöknél a sör mindig háttérbe szorult a borral szemben (HEHN, Kulturpfl.⁶ 141. kk.). A barbár mulatságnak ez a beállítása is kifejezi azt az A. számára is bizonyára megdönthetetlen felfogást, hogy a barbár mindjárt dorbézol, mihelyt mulat. Csak a görög tud méltóságteljesen vigadni, mint a hogy tréfálni és nevetni is csak ő tud (BURCKHARDT, Kulturg. I. 320.) Ha a *barbár* fogalom specializálásául a phrygeket és thrákokat említi költőnk, akkor e két népnévnek nála nincs oly exotikus értelme, mint mikor Athenben vagy Rómában emlegetik őket, hiszen Thasosban szomszédjai voltak neki a thrákok, kikkel a görög sziget kereskedelmi összeköttetésben állt (69. fr. οἶνος Ἰσμαρκός). A várost a szigetük legészakibb pontjának közelében építették a thasosiak — ép e közlekedés elősegítésére (FRIEDRICH, Ath. Mitt. 1908: 215). De egyenesen e közeli érintkezés juttatta A. korát és körét a barbárok és görögök különbségének tudatára (v. ö. Πανέλληνες 37. fr.; a népnevekkel való csúfolódásokról v. ö. 6. fr.). A műveletlen szomszédok neve innen kiindulva és ettől az időtől kezdve lesz a hellén civilizációtól érintetlen vadság, majd a hellenistikus korban a sentimentalisan kiszínezett «természetes állapot» kifejezője (ROMHE, Roman 215 kk.). Homeros még mindettől távol áll. Ha igaz is, hogy a trójai

háború mondájának alapja a görög gyarmatosoknak a benszülöttekkel vívott küzdelmei, az epikus erről az alapról nem tud. Βαρβαρόφωνοι-nak nevezi ugyan a károkat és a Σίντιες-eket (B 867 o 294), de ez csak annyit jelent, hogy nem érti a nyelvüket. A kisázsiai őslakók ép úgy, mint a thrákok Trója szövetségesei a háborúban, és nyilvánvaló, hogy Homeros rokonszenve — a nélkül, hogy a faji különbségeknek tudatában nem volna — nem szorítkozik a görögökre. A küzdelemben vesztes fél hőseinek igazi vagy fictiv utódai előtt daloló görög énekestől, ki Trójának az ő korabeli urai előtt egy *vaticinium ex eventu*-val (V 307) is lerója hódolatát, nem várható ez másképp. Ellenben A. környezetében és az anyaországban ekkor már megkezdődik a trójaiak devalvatioja s az aeginai oromesoporton azután Paris már határozottan felismerhető módon «barbár»-nak van ábrázolva (BURCKHARDT, Kulturg. I. 315). — ἀνύρ] gyengült értelemben (ἄνθρωπος-szal egyenlőképen) nép vagy foglalkozás neve mellett, sőt néha személyi tulajdonnév mellett is (LOBECK, Aias 810-hez) megvető jelentésű. — A hasonló mondat állítmánya (ἔβρουζε) a szokásos aoristosban áll: apodosisa talán a megelőző sorban volt, de az is lehet, hogy utána aposiopesis képzelendő: «a hogy . . . hörpint, [úgy dorbézolt] és . . .» (Mert φρούς és ἔβρουζε közé már csak azért sem tehető vessző, mert evvel a hangfestő hatás csökkenne). Az utóbbi esetben az apodosist az előadó gestusa helyettesítette. A beszéd a legfontosabb, de korántsem egyetlen és magában semmiképen sem elégséges eszköze a megértésnek. Különösen a görög irodalomban, mely mindig *előadásra* (nem *olvasásra*) számít, nagy a gestusnak és a mimikának a szerepe, v. ö. BÖLTE, N. Jahrbüch. 1907. 571. kk.

A πόρνη barbár módra mulatozott a koresmában s azonkívül még κόβδα ἦν πονευμένη (= κ. ἐπονεῖτο, v. ö. 68. 2 εἰμὶ ἐπιστάμενος). Aristophanes nyíltabban beszél e πονεῖσθαι-ról: Lys. 17 περὶ τὸν ἄνδρα ἐκώπτασεν, hol a scholiasta önkényesen magyaráz. Úgy látszik, a *fellatrix* működéséről van szó, melyre már az előbbi (első sorbeli) hasonlat is célzó; Xen. An. IV. 5. 27 szerint u. i. a sört nádszálon át szopogatják (καλάμους λαβόντα εἰς τὸ στόμα, μύζειν), v. ö. WILAMOWITZ, Herm. 1898. 515. A. korában nemcsak a lyra került a degenerálódó aol világból az ion szigetekre (58. fr.), hanem a λεσβιάζειν is (μυσάχνη ἢ

πόρνη παρ' Ἀρχιλόχῳ [fr. 185 BERGK] e kicsapongásra vonatkozik: ROSENBAUM, *Gesch. d. Lustseuche* ⁷ 212). — Ha tényleg a hűtlen kedvesét rágalmazta A. e sorokban, akkor e szavakra felel a két sor, melyet Dioskurides (Anth. P. VII. 351) a Lykambes leányainak szájába ad.

17. [34.]

πρὸς τοῖχον ἐκλίνθησαν ἐν παλινσκήῳ.

Még mindig a homályosan világított καπηλειον-ban vagyunk (mint az előbbi fr.-ban). — *παλινσκήος*] a. m. «árnyékos és azután újra árnyékos» (τὸ γὰρ πάλιν ἐπίτασιν δηλοῖ Suid. s. v., v. ö. pl. *παλιντριβῆς*). Az erős árnyékot a nyelv plastikusan több adag árnyéknak fogja fel. Más esetben ezt a képzetet a szótő (= az egyes adag) ismétlése fejezi ki (v. ö. *πάμπαν* 23. fr.), más-kor viszont határozott számadatot kapunk (v. ö. 129. fr. *B. τρισοῖζυρος*, a homerosi *τρὶς μάχαρες* s tovább fokozva *τρὶς μάχαρες καὶ τετράκις*, Hippon. *ἐπτάδουλος*; számos példa Eustath. ad Hom. Il. p. 725. 39; a modern nyelvekben is gyakori). — A fal mellett (*πρὸς τοῖχον*) áll a κλίνη: erre feküdni a. m. *κλίνεσθαι*.

18. [33.]

καὶ οἶκον ἐστρωφᾷτο δυσμενῆς βάβαξ.

«Ide-oda járt a házban a kiállhatatlan fecsegő.» — *οἶκος*] talán: *οἶκημα*, *lupanar*, hol minden halogató beszéd gyűlöletes a türelmetlen vendég előtt (Philemon ap. Athen. XIII. 569e leírja az ottani életet: εἷς ὄβολος. εἰσπήδησον· οὐκ ἔστ' οὐδὲ εἷς ἀκκισμός [= kényeskedés] οὐδὲ λῆρος). — *δυσμενῆς* csak itt fordul elő factitiv értelemben (a magyarban is ismeretes ez az értelmi átmenet, l. pl. LEHR, Toldi IV. 13-hoz). E szokatlan használata következtében μισητός glossát írt a szó mellé egy olvasója vagy magyarázója a margóra s ez aztán *var. lect.*-vá lett (l. BERGK appar.). — *βάβαξ*] = *βα-βακ-ς*, a *βάζω* (*βακ-ι-ω*) kettőzött tövéből: a kettőzés a gyors és sok beszédet fejezi ki (*βα-βαζω*, *βαμ-βαίνω*,

ba-bulus). A nyelv egyáltalán szereti szavainak alakításával symbolizálni tartalmuk minőségét (a magyar az igekötő ismétlésével a cselekvés ismétlődő jellegét jelzi; az ikerszavak nagy része is ide tartozik). — Más jellegű szóismétlésről a 23. fr. jegyz.-ben. — A βάρβαξ szó csak itt és az A.-i glossát szívesen használó Lykophonnál fordul elő.

19. [35.]

κόψαντες, ὕβριν ἀθρόην ἀπέφλυσαν.

A költő kiméletlenül realistikus képben festi dühe felfuvalkodott áldozatainak megrokkadását. «Lelógatták fejüket (*κόψαντες*) s teljes *ὕβρις*-üket (*ἀθρόην* szinte a m. «egy rakásra») kihányták». — E testi állapotot kifejező *κόπτω* a lelki törődöttség kifejezője (a kezdő olasz festészet is a testtartást teszi a lelki állapot tolmácsává). — A megtört lélek tisztulási folyamata abban áll, hogy a *ὕβρις*, mely eddig kóros elváltozást hozott benne létre, végleg kiválik belőle: a csömört okozó anyag kiválásáról vett s a mi izlésünkkel ellenkező kép egészen közönséges a legmagasabb költészetben is (*ὕβριν, κόρου ματέρα* Pind. Ol. XIII. 10, más okozati kapcsolatban: *τίκτει κόρος ὕβριν* Solon 8., a tragédiában is gyakori). — A képnek használja ugyanazt a szemléletet, melyet Luk. Tox. 19 (*ἐμειν ἐγκεκυφότα εἰς τὴν θάλασσαν*) *κυρίως* kifejez. A mi az *ἀπό-* praeverbiumnak azt az értelmét illeti, hogy «teljesen, végleg, gyökeresen ki», v. ö. *ἀποξηραίνω*, *ἀποφυσάω* (*ψυχήν*) és ALEXIS, II. 313 *Κοκκ οἶνον τὸν νέον πολλή 'στ' ἀνάγκη καὶ τὸν ἄνδρ' ἀποζέσαι πρῶτιστον ἀφυβρίσαι τε*.

Az összefüggésből kiszakadva fennmaradt sort már korán nem értették: Phot. 193 teljesen értelmetlenül annak bizonyítására hozza, hogy *κόψαι ἀντὶ ἀπάγξασθαι*. Ez értelmetlenséget nem oszlatja el Piccolomini feltevése sem (Herm. XVIII. 264), mely szerint Photios (illetőleg első forrása, Didymos) e magyarázatában *ἀπάγξασθαι* metaphorikusan értendő és a m. *torqueor*. PICCOLOMINI szerint a Didymos-Photios-magyarázat e metaphorikus jelentését egyesek félreértették s így a *κόψαι*-nak az az értelmezése, hogy «magát felakasztani» e fr. alapján vezetett arra a hírre, hogy Lykambes leányai szegyenükben felakasztották

magukat. - Hogy tehető fel a lexikographustól, hogy ok nélkül metaphorát használ a maga szómagyarázatában? S azután a hímnemű participiumot (κῶφαντες) sem igen vonatkoztathatta sem ő, sem mások nőkre!

20. [36.]

ἀλλ' ἄλλος ἄλλω καρδίῃν ἰαίνεται

A περὶ κλοπῆς tárgyaló irodalomtörténeti vizsgálatok mentették meg e sort (Clem. Al. Strom. VI. p. 426. 12 St. [cap. II. 7. 3], Sext. Empir. adv. Math. XI. 699, Schol. Harl. Hom. § 228), a mennyiben Odysseus szavait (ζ 228 ἄλλος γὰρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρεται ἔργοις) tekintették mintájának. Ma persze egészen más álláspontot foglalunk el az ilyen jelenségekkel szemben. A *plagium* kérdésének felvetése helyett mindenekelőtt konstatáljuk, hogy A. költői és erkölcsi alapelvéhez (v. ö. 2. fr.) nagyon jól illik az egyéni kedvtelések váltakozásának hangoztatása. Továbbá nem tévesztethetjük szem elől, hogy a fr.-unkban jelentkező gondolat a gnómákban prægnaus rövidséggel (τάχος τῆς σημασίας) kifejeződő népies világmegfigyelésnek tökéjéből való (pl. Eurip. Oineus fr. 560: Clemensnél id. h. citálva; ezenkívül számtalan közmondásban ugyanez a gondolat). Az ἄλλος ἄλλω figura szintén közhely. Különösen a tragikusok kedvelik; később a rhetoroknak került megszenteltségtenítő hatalmába (WENKEBACH, Hermes 1908: 92). Eredetileg egyszerűen «flexiós szóismétlésnek» példája, l. az 53. fr. jegyzetét. καρδίῃν ἰαίνεται, v. ö. 21. χαίτην κεκαρμένος.

A költő az általános igazságot egy adott eset kapcsán alkalmazta (ezt a kapcsolatot ἀλλά jelzi), hogy az egyes jelenséget a maga általános, eszményi kapcsolatában láttassa s ily módon mintegy a hallgatóság tudatát is belevonja az eset tárgyalásába. «Die Hilfe, die der Sprechende sich sichert, erwächst ihm aus der Zustimmung aller, die seine Erfahrung durch eigene Erfahrungen bewährt finden.» R. M. MEYER, Deutsch. Stilist. 139.

21. [37.]

χαίτην ἀπ' ὤμων ἐγκυτὶ κεκαρμένος

χαίτην κεκαρμένος], v. ö. *καρδίην λαίνεται* 20 fr. Az ilyféle medialis kifejezéseket nem az érteti meg, hogy accusativus respectivust állapítunk meg, vagy hogy «dativusi medium»-ról beszélünk, a hogy ezt az antik grammatika tette. Az ily kifejezés ugyanazon a syntaktikai viszonyon alapul, melyen a megfelelő activ alak (*χαίτην κείρω*, *καρδίην λαίνω*), csakhogy a cselekvés, melynek tárgya változatlan, most a cselekvő személy körén belül marad (v. ö. BRUGMANN, Gram³ 459). — *ἀπ' ὤμων*: ha a haj meg lenne növesztve, akkor ἐν ὤμοις lenne (v. ö. 12. fr. ὤμοις κατεσχίαζε), tehát a nyírás ἀπ' ὤμων történt. — *ἐγκυτὶ*] = ἐγ κυτὶ adverbiummá csontosodott iuxtappositum (τουτέστι πρὸς αὐτῷ τῷ δέρματι Etym. M. s. v.), akárcsak pl. ἐν-δοθί: κυτὶ locativus-dativus, a κυτεσ-τőnek (τὸ κύτος = *bōr*) analogiás átmenetével (μεταπλασμός) a κυτ-τőbe. Az esetképző -τι e szóban hosszú, mint δά-φιλε, ἀνδρωτί, ἀκοντί stb. (l. DETTMER, de arte metrica Archilochi [diss. 1900 Hildesheim] 23), mi persze nagyon jól megfér azzal, hogy rendszeren rövid szokott lenni (A. is 23. fr.: ἀμυσθί). Nemcsak hogy nincs okunk kételkedni a hagyományozott ἐγκυτὶ helyességében, hanem tekintve a másutt (Joan. Alex. 38. 20) biztosított ἐγκυτίς alakot, mely csak az ἐγκυτὶ továbbképzése lehet (BRUGMANN 251), úgy áll a dolog, hogy ha ἐγκυτὶ nem lenne hagyományozva, *il faudrait l'inventer*. A valószínűleg népies szót A.-tól megtanulta a glossákért nála szívesen böngésző Kallimachos (311 fr.).

22. (40.)

τοῖον γὰρ αὐλὴν ἐρκος ἀμφιδέδρομεν

ἀμφιδέδρομεν] = az élő sövény körülfuttatásának (ἀμφιελκύειν Hom. Σ 564) eredménye. A hosszában elterülést *futásnak* képzei el az elevenítő nyelvszellem, miként a magaslatot *emelkedésnek* (lat. *crescere*, v. ö. Vahlen Opusc I. 105, hozzá Verg.

Aen. II. 185 pótlendő: *extollere molem* a helyett, **hogy *extruere***, azért, mert a *moles* magas, v. ö. még *szobrot emelni*, hol aligha szabad a talapzatra való emelésre gondolnunk). — A széles udvart, melyben a ház áll, sövény veszi körül: ez nem későbbi fejlődési fok a «mykenei» és a «homerosi» ház után, melynek csak az utcza felé néző oldalán van ἀλλή (hogy azután a palota közepére kerülven, belső udvarrá váljon), hanem egyike ama kevés nyomnak, mely e régi kor kis emberének életéből megmaradt. Annak az életnek szerény nyilvánulása ez, mely a «nagy költészet»-től és a monumentalis művészettől alig hogy futólag érintve haladt a maga útján, míg végre azután a *genre* iránt hajlandósággal bíró hellenistikus költészetben és képzőművészetben egy időre polgárjogot nyert. Az egyszerű falusi ház ez (v. ö. a 31. fr. excursusát), melynek szerény képviselője az eposban Eumaios laka (ζῷ ἐνθα οἱ ἀλλή ὀψιλή [= magas sövényű] δέδμητο, περισκήπτωι ἐνὶ χώρῳι, καλή τε μεγάλη τε περιόρομος) és Odysseus atyjának majorsága künn, a városon kívül (ω 205), hol οἶκος ἔην, περὶ δὲ κλισίῳι θῆε πάντη. (Érdekes, hogy mikor a duzzogó Achilleusnak kedves myrmidonjai lakást rögtönöznek távol a hajóktól, szerető gondoskodásukban szülőhelyük parasztlakásai jutnak eszükbe s ezek modorában építik a sátozt).

A. költészetében a lovagias epostól elhanyagolt apró érdek-körü élet lép a műköltés verőfényes terére — az érvényesülés igen csekély reményével, mert a görög költészet nagyjában alig jutott ki valaha Homeros büv köréből.

23. [41.]

ἀμυσθὶ γάρ σε πάμπαν οὐ διάξομεν.

SCHNEIDEWIN (Philol. I. 148 kk.) szellemes combinatióval a kentaur Nessosnak tulajdonítja e szavakat. A. u. i. egyik iambusában excursusképen elmondta Heraklesnek Nessos-szal való kalandját (Ἰρακλῆς ἀνείλεν ἐν Εὐρώῳι ποταμῷ Νέσσον Κένταυρον, ὥς καὶ A. ἱστορεῖ schol. Apoll. Rhod. I. 1212, l. BERGK 147 fr.), melyet a következőkben a helyzet megértetése czéljából rekonstruálni fogunk, felhasználva a nagyjában valószínűleg A. alap-

ján álló egyéb feldolgozásokat. Természetes azonban, hogy a következő motivumokat korántsem szabad egytől-egyig biztosan archilochosinak tekintenünk.

A gyilkosságba esett s bujdosó Herakles ifjú nejével (παῖς ἐτ' οὐτα Soph. Trach. 557) a sebes Euenos folyóhoz ér (βαθύρροος ποταμός u. o. 559. v. ö. PHILIPSOHN, Pauly W. s. v. Euenos) s mikor aggódva kompot keres («*intrepidum pro se, curam de coniuge agentem*» Ovid. Met. IX. 107), odalép hozzá Nessos, ki a folyón a πορθμεὺς ἀποδεδειγμένος (Strab. X. 451). Mint a mythikus öslények többnyire, úgy a kentaur is igen kezdetleges kulturfok képviselőjének van festve (v. ö. az Odysseiában a kyklopsok rajzát), kinek kompja sincs, hanem ἐπόρευε χερσίν, ὅτε πομπίμοις κώπαις ἐρέσσων ὅτε λαίρεσιν νέωζ, . . . φέρων ἐπ' ὤμοις (Soph. 560. kk.). Csak egy személyt bír egyszerre átszállítani, tehát a nőé, Deianeiráé az elsőség. A folyó közepére érve, a buja révész - (a kulturátlanság és nemi féktelenség a görög felfogás számára mindig egybeesik, v. ö. a 124. fr. jegyzetének befejezését) — a furesa helyzetben levő szép menyecskét φάσι: ματαίους χερσίν (Trach. 565) és a mi sorunkban ez apró örömet cynikusan az őt megillető μισθός-nak, πορθμεῖον-nak nevezi. «Csak ingyen nem szállíthatlak át?!» (Hogy Arion az őt megmentő delphin hátán ülve dalra gyűjt, azt Ov. Fast. II. 115 így fejezi ki: *pretium vehendi cantat*) — A. a mythikus elbeszélésbe is pezsgő életet tudott hozni: a VII. században már divatját kezdi múlni a régi, egyszerű epika.

ἀυσθί] itt fordul elő először. Mint ionismus az attikai drámába s azután a κοινή-ba is bejutott (pl. Antigonos diadochos egy rendeletében DITTENBERGER Syll² 177b). — πάμπαν]: a ket-tőzés (πάν-πᾶν) az intensitas kifejezője. Az intensitas emelkedését ugyanis anyagbeli szaporodásnak fogja fel a nyelv s a kifejezés és tartalom egységéről való ősi hitével (v. ö. Egy. Phil. Közl. 1907 : 762) ezt az anyagbeli szaporodást a szó testén szemlélteti. Ez általános jelenség, mely minden nyelvben kimutatható (az igei reduplicatióknak is ez az alapja) s melynek idegen környezetbe jutott édes testvére a nyomatékosság kedvéért használt stilisztikai szóismétlés (v. ö. RUBINYI, Mikszáth nyelve, 24. l.). V. ö. még a 17. fr. παλίντοκος-hoz mondottakat. — διόξομεν punctualis értelmű futurum, a mennyiben a szállítás közben

mondatik. A *plur. maiestatis* már Homeros óta szokás (N257. O 224. v 358 stb.)

A továbbiakban a kétségbeesett nő a merénylő ellen férjéhez segítségért kiáltott s a veszélyben elvonult szeme előtt szerelme egész története: a szörnyű bika-alakú folyamisten leánykérése, a diadalmas ifjú Herakles megjelenése és sikere (Dio Chrysost. tom. II. p. 134 Arn., schol. Hom. φ 237, l. BERGK 147. fr.) s ha schol. Apoll. Rh. I. 1212 pontatlan szövegéből következtetnünk szabad, talán a kalydoni gyilkosságot is megemlítette, mely földönfutóvá tette őt és férjét. A szűkkeblű «realistikus» álláspontra helyezkedő antik kritika Deianeira e beszédet túlságosan hosszúnak és Herakles segítségét habozónak találta, mert a kentaur azalatt véghez is vihetné szándékát (Dio Chrys. id. h.). Mi inkább a költő ösztönszerű mély psychológiáját csodáljuk, mely talán a saját mozgalmas, életveszélyekben bővelkedő tapasztalatainak lerakódásaképen élt benne s melylyel a szerencsétlen Deianeira lelkében a válságos helyzetben bizonyos reassumáló folyamatot, a legfontosabb emlékeket felelevenítő képzetsorozatot teremt. A válságos helyzeteknek (s leginkább a halállal való szembenézésnek) ilyenmű selectió-s képzettársításokat teremtő ereje a drámairodalom leghatásosabb jeleneteinek alapja (pl. Othello halála stb.)

Herakles bosszúja következett ezután; de hogy az eset további folyamából mennyit mondott el A., azt forrásainkból nem tudjuk meg.

24. [42.]

ἔσθλόν γάρ ἄλλην οἶδα τοιοῦτον γυτοῦ ἀκρίβειαν.

ἔσθλόν]. A. szereti a tréfásan túlzó kifejezésmódot, melybe mindig bizonyos halvány katachresis is vegyül. Mint itt a «derék gyógyimód»-ról beszél a morál terminológiájával, úgy 75. fr. πολλ' ἡμερόεντα = «sok bájos tapasztalat» az æsthetika köréből vett humoros kifejezés s a 26. fr.-beli τριταῖαν ἔσθλός az epikus nyelvbeli ünnepélyesség túlzása. Hasonló — valószínűleg népies — túlzással Soph. Oed. R. 1008 *καλὸς ἐγγύς*, hol BRUHN a latin népies *pulchre* re emlékeztet. A kinövésnek (λέγει γὰρ Ἀ. τὸ φῶμα

φυτὸν schol. Theokr. II. 48) valami új győgmódját ajánlja tréfásan a költő. — ἄκχσιν] HEMSTERHUYs javítása a hagyományozott εἰκασιν helyett, mely hagyomány metrikailag, értelmileg és lexikographiai okból — ismeretlen szó lévén — egyaránt tarthatatlan. Az ἄκχσις vocalismusa a rendes ἄκσις-szel szemben azon párhuzamokból magyarázható, melyeket BRUGMANN³ 203. olvashatunk: ῥύσις és ῥεῦσις, τίσις és τεῖσις, δόσις és δῶσις, továbbá ὄρσις, αἰτησις, ἀξίωσις. A növény, melyre csillapító szert tud a költő, nyilván a 28. fr. «gombájának» talajáról való. (V. ö. fr. 136 Bergk.)

25. [43.]

ἴστυ καὶ ἡχὴν κόματός τε ζάνεμιν.

A töredékes hagyomány egészen biztos értelmezést nem enged. Én a következőképen képzelem a dolgot: A tengerszirt a szelektől korbácsolt habok ütköző pontja (προβλήτι σκοπέλω· τὸν δ' οὐ ποτε κόματα λείπει παντοίων ἀνέμων, ὅτ' ἂν ἐνθ' ἣ ἐνθα γένωνται. Hom. B 396). Kétségbeesetten bátor hajós volt tehát, ki költőnk szerint ily szirtnél horgonyt vetett (ἴστυ imperf.; a tárgy, νῆα, kihagyva, mint Hom. τ 188 στήσε δ' ἐν Ἀργείοις, v. ö. Hom. η 4 στήσεν ὅρ ἐν προθύροισι, hol ἡμιόνους egészítendő ki; Passow ἐλάωνω hasonló «elliptikus» használatát hasonlítja hozzá. Az igei cselekvés tárgya a helyzetből kiegészítendő, v. ö. a kisebb közösségek nyelvének takarékoságáról a 31. fr.-hoz mondottakat. — ἡχὴ] csak A.-nál előforduló s a sort a lexikographusok számára megmentő ionismus, melyet az általános psilosis következtében megtompult fülű etymologikusok ἡχή alakban is adnak s magyaráznak, mely pedig egyszerűen ἀκή ion alakja, ἀκμή synonymája = él, lat. acies. A szirt szélén felcsapó veszélyes hullámtorlás (κόμας τε καὶ ἄνεμος hendiadysben szerkesztve ugyanaz, mi a fenti homerosi κόματα ἀνέμων) már csak külsőleg is ugyanazt a képzetet keltette a költőben, a mely a sarlóformájú borotva (ξύρον) élet közmondásossá tette a bizonytalan, kritikus helyzet jelölésére (ἐπὶ ξυροῦ ἵστασθαι. Hom. K 173, Herod. VI. 11. stb.

26. [45.]

ιρίαιναν ἐσθλὸς καὶ κυβερνήτης σοφός

Nyilván Poseidonról van szó. Ő az, ki felkorbácsolja a habokat háromágú szigonyával (*ιρίαιναν ἐσθλὸς* = *τριαίνης ταμίας*, a hogy Arist. Nub. 566 nevezi a tenger urát; az isten-jelző helyes olvasását a BERGK-féle *ἐσθλὴν* helyett Ammon. [olim «Hermeas»] in Porphy. Isagog. prooem. p. 9. 11 ed. Busse [Comment. in Aristot. IV. 3] adja). De egyszersmind ugyancsak Poseidon az, ki mint Ἀσφάλειος biztos útat nyújt a hajósoknak, tehát *κυβερνήτης σοφός*. A *σοφός* szó eredeti «ügyes, ravasz» értelmét illetőleg — *ἐκαῖνοι σοφὸν ὠνόμαζον τὴν ἡντιναοὺν ἐπιόντα τέχνην* Ammon. id. h. 1. Hom. O 412 (*σοφίη*), Aisch. Hiket. 770., Pind. Nem. VII. 117, Pyth. III. 113 és Stein Herod. I. 60. 15-höz: e jelentés az emberi szellem differenciálódás nélküli állapotának emléke. Mint jó kormányost, Poseidont a kili-kiai Aigaiban együtt tisztelték Ἀφροδίτη Εὐπλοία-val (C. Iuser. Gr. 4443) — ily jellemű kultuszát A. az aegæi tenger sok helyén láthatta a révekben — s ugyanúgy szerepel az isten az apokryph dalban, melyben a mesébeli Arion köszönetet mond neki a Tainaron fokán való megmeneküléseért.

27. [46.]

φηλῆτα, νύκτωρ περὶ πόλιν πωλείμενε

Szidalomsorozat része, a milyenekben A. bizonyára bővelkedett (pl. BERGK 185. fr. és v. ö. a 2. fr.-hoz mondottakat) «Te tolvaj, éjjeli csavargó!» — *φηλῆτα*] *φηλήτης* vocativusa, melyet FICK állított helyre. A szóról ORION, Etym. Gud. [innen Etym. Sorbon.], Etym. Magn. és Philemon (valamennyi s. v. *φηλήτης*) beszél, *κλέπτης*-nek magyarázva s néha *φολήτης*-nek írva. Először Hesiodosznál fordul elő (Erga 375, hol néhány melléktraditio *φολήτης*-t ad), valamint Hom. Hymn. in Mercur. 66. és 446. — Az eposban mindig úgy jelennek meg a rablók, mint

az éj lovagjai (Hymn. in Mercur. 66. is így: οἶά τε φῶτες φηλῆται διέπουσι μελαίνης νυκτὸς ἐν ὄρῃ), úgy hogy νύκτωρ (egyike a kevés rag nélküli locativusnak, minő pl. αἰέν [αἰών-hoz]) úgyszólván pleonastikus kitétel a «csavargó rabló» mellett. Pleonastikussá tette a modern világítási technikától érintetlen ókori éjnek gaztettekre csábító sötétsége (l. DITTENBERGER, Syll² helyeit, index s. v. νύκτωρ). Ép ezért νύκτωρ-ban gyakran már magában is van valami lealázó nuance s így pl. Soph. Ai. 47 (νύκτωρ ἐφ' ὁμῆς δόλιος ὁρμάται μόνος: Aiasról) nemcsak a δόλιος szó, hanem νύκτωρ is jelzi az azelőtt őszinte és nyílt szellemű hős erkölcsi devalvációját. — A mi a metrumot illeti, a 3. láb spondeusának dactylussá való felbontását ezen kívül még a következő helyeken találjuk: 34. fr., hol ugyancsak a 3. láb, 2. fr. 2. sor. hol az első láb van feloldva. Egyéb feloldások a trimeterben: 7. 3-ban a második, 101 B.-ben a negyedik láb iambusa helyett van tritrachys, v. ö. DETTMER, de arte metr. Archil., dissert. Hildesheim, 1900. p. 102).

28. [47.]

ἀλλ' ἀπερρώγασί μοι
μύχεω τένοντες.

A töredék A.-i származása a tradícióban kétes (Cram. Anecd. Ox. III. 231. 5 Antilochosnak tulajdonítja, kinek nevével a ligaturákkal író grammatikus-irodalom gyakran felcserélte köl-tonk nevét), de a hang és a tartalom Choiroboskos (in Theodos. Canon. I. p. 158. 10. Hilgard) hagyományát támogatja, mely A.-t mondja a szerzőnek.

μύχης] = *gomba*, itt — CHOIROBOSKOS szerint — népiesen plasztikus metaphorával τὸ αἰδοῖον τοῦ ἀνθρώπου. A szót A. ἰσοσυλλάβως ἐχλινεν, azaz az elvárt μύχης helyett a genitívust ugyanannyi szótagúnak adja, a hányból a nominativus áll. Ez a declinatióbeli különösség megőrizte a fragmentumot s CHOIROBOSKOS hasonló heteroklisiseket is összegyűjt, melyek az ión dialektus jellemző symptomái (ugyanígy 29. fr. Ἄρεω az Ἄρης egyenértékeképen. E nyelvjelenségről l. WILAMOWITZ, Satzungen einer Miles. Sängers-

gilde 3. l.). — A τένοντες [=nervi] μόχεω kifejezésben ugyanaz a physiologiai felfogás rejlik, melyet Horatius vall: *in indomito constantior inguine nervus* Epod. 12. 19 (v. ö. még A. 138. fr. B ἵν' αὖ μᾶλλον). Az egész fragmentum az αἰδοῖον ἄνθρωπον «megtört» inairól szólva (ἀπερρώγασιν, v. ö. *térdei megtörték* Toldi Sz. VI. 71) valószínűleg abban a kapcsolatban állt, melyben a horatiusi helyet látjuk (a horatiusi párhuzam szintén a töredéknek A.-tól való származtatása mellett szól). Valamely szerelmi mesterkedés drastikus visszautasításának (ἀλλὰ) részét mentette meg az ártatlan grammatikus hagyomány: «Minden fogásod hiábavaló, nem találsz módot, melytől *magis nervi rigent* [Hor. Epod. 8. 17]». — A. obscenitásainak egyik pszichikai rugóját a 53. fr. jegyz. próbáltam megállapítani.

29. [48.]

παῖδ' Ἄρεω μαιφόνου

Az Ἄρεω heteroklitikus genitivusról l. 28. fr. μόχεω jegyzetét. Ἄρεσ· mellett két heteroklitikus töve van a szónak: Ἀρητ- és Ἀρη-, — Ἄρεω az utóbbiból való: *Ἀρησ > Ἄρεω. — Hogy Ares mely fiáról van szó, az teljesen céltalan kérdés. Kyknos — kire némelyek gondolnak — ép úgy lehet, mint Hyllos vagy Eueres. Talán nem is szó szerinti értelemben veendő a kifejezés (v. ö. Makar. Paroem. IV. 31 — Suid. v. Ἀρειοπαγίτης: Ἄρεως νεοττός καὶ Ἄρεως παῖδιον ἐπὶ τῶν θρασυτάτων); az eposban vóδς Ἄρεως (B 512, I 82, v. ö. N 519, Ω 474) a. m. «hadfi» s ugyanilyen képpel «a harc fia» VÖRÖSMARTY, κλάδος Ἐνυαλίου Ibykos 29. fr. — μαιφόνος], mely az Eustathiosnál hagyományozott μαιφόνος-ból helyreállítandó, már Homerosnál is jelzője Aresnek (E 31 Ἄρες, Ἄρες, βροτολογίε, μαιφόνε, τεχσιπλήτα). Az öldöklő harczi daemon attributuma ez, melyből utóbb az a képzet származik, hogy Ares általában a gyilkolásnak, a vérengzésnek, nemcsak a harczi pusztításnak istene (Ἀρης ἡ λύσσα, ἡ μανία schol. Soph. Ai. 706).

30. [38].

προὔθηξε παισὶ δεῖπνον αἰγνὲς γέρον

αἰγνὲς] = *síralmas*; korán kiveszett s meg nem értett szó, valószínűleg αἰατ-*ból* képezve. Hasonló képzésű: *πρηγής*, *σαφηγής*. A régiek hol így magyarázták, hol αἰσι-*ből* származtatták, mely származtatás olyan helyekre hivatkozhatott, mint Pind. Isthm. I. 49, Aisch. Eumen. 562, 662 (v. ö. Kaibel, Elektra-komment. 153. s k. l.). — *προὔθηξε φέρων*: az ilyen pleonastikus participiumok, mint ἄγων, ἐλθών, ἰών, φέρων stb. Homeros óta az eseményeket vagy állapotokat minden vonatkozásukban szemlélő élénk görög képzeletből fakadnak (persze, hogy hol szűnik meg a lelki szemlélet s hol kezdődik a hagyományos kifejezés-mód és a routine, azt nehéz megmondani). E *πράσεως ἐνεαα* álló participium kellő világításba helyezése Vahlen érdeme (Opusc. Acad. I. 82). Szabad syntaktikai szerkezetükre a 13. fr. ad példát.

E sort SCHNEIDEWIN (Beitr. z. Krit. d. Poet. Lyr. Graec., 96. l.) igen plausibilisan a róka és a sas meséjébe utalja, melyet a 86. skk. fr. (BERGK) adott. Így tehát e sor tulajdonképen az epodusok közé tartozik.

31. [39.]

βοῦς ἐστὶν ἡμῖν ἐργάτης ἐν οἴκῳ
χορωνός, ἔργων ἔδρις, οὐδ' ἀρ<γός ποτε>

ἡμῖν]. A családi nyelvnek (*sermo familiaris*), mint minden szűkebb körű közösség nyelvének, sajátja, hogy egyes képzeteket, melyek a közös tudat középpontjában állnak, nem is kell megneveznie: a rájuk való vonatkoztatást a közösség minden tagja amúgy is elvégzi. A paraszt pl. «anyjuk»-nak nevezi a feleségét, mert a gyermekeire gondol (egyéb ilyennemű viszonylatokról M. Nyelvőr 1906 : 218. szóltam). A legközönségesebb faja e jelenségnek az, mikor a beszélő a többes első személylyel nem azt a kapcsolatot jelzi, mely őt a megszólítottal vagy a hallgatójával összefűzi, hanem azt, mely az övéihez, családjához köti.

Mint itt ἡμῖν ἐν οἰκίῃ, úgy Hom. α 397 οἴκοιο ἡμετέροιο, β 60 ἡμῆς οὐ νό τι τοιοῖ ἀμυνόμεν stb. Az uralkodók plur. majest.-a is innen származik. — ἐργάτης] = *munkás*; a szó itt fordul elő először, hogy azután az ión.-attik. irodalomban általánossá legyen. A ἱππότης, δημότης, τοξότης stb. mintájára ἐργότης-t várna az ember: a vocalismust valószínűleg ἐργάζομαι α-jának analogiája alakította (SOLMSEN, Glotta I. [1907] 77. l. jegyz.). — κορωνός] = *görbe szarvú* is paros-thasosi provincialismus, κορωνίς mellékalakja, melyet Etym. Magn. s. v. rosszul magyaráz γαυρός-nak. — Az ökör «a házban» (ἐν οἰκίῃ) tartózkodik. Ellentétben a külön majorsággal rendelkező nemesi udvarházzal, mely az arisztokratikus légkörű eposban megjelenik, itt egy kis parasztház nyílik meg előttünk (v. ö. 22. fr.): az udvaron ólak, istállók, mint az eposban Eumaios, az «isteni kondás» lakában. Az ősi állapot ez, melyből a 173. æsopusi mese fakadt (ἵππος καὶ βοὺς καὶ κύνες ἦλθον εἰς ἀνθρώπου τινος οἰκίαν. ὁ δὲ δεξάμενος αὐτοὺς καὶ πῦρ ἀνάψας ἔθαλψε) s melyet a differenciálódás nélküli parasztelelet természetesen mindvégig megtart. — «Van egy ökrünk» — így kezdte A. egy meséjét, hogy az elmondandó történetnek, melynek morálját alkalmazni akarta, egyéni szint és hiteles jelleget adjon. A generalizáló hajlamú æsopusi mesestilustól eltérően a subjectiv költő nem «az ökör»-ről beszél, hanem az ő saját ökre élményeként mondja el a maga meséjét. A τερατολόγοι-ok is hasonló módon adtak egyéni és ezzel egyszersmind bizalmat keltő jelleget elbeszélésüknek az által, hogy a maguk phantasiájuk termékét mint személyes élményüket adták elő.

A. talán kész, hagyományozott mesemotivumot színezett ily módon. Az ökör dolgos voltának hangsúlyozott kiemeléséből (ἐργάτης οὐδ' ἀργός ποτε — a hogy PEPPMÜLLER, Berl. Phil. Woch. 1892 : 1607 az Etym. Gen. v. κορωνίς hagyományát, οὐδ' ἄρ, kiegészítette — a fogalom erősebb hangsúlyozása céljából az ellentétének tagadását is tartalmazza, v. ö. Hom. Γ 59 = Z 333 ἐπεὶ με κατ' αἶσαν ἐνείκεσας οὐδ' ὕπὲρ αἶσαν, ψ 265 μυθήσομαι οὐδ' ἐπικέσω, azóta *passim*) azt lehetne következtetni, hogy talán a 113. æsopusi mesében leszegezett történet-félet mondott el.

32. [51.]

ἔα Πάρον

καὶ σῦκα κείνα καὶ θαλάσσιον βίον.

«Videtur hoc fragmentum pars esse carminis, quo vel se ipse vel alios poeta hortatus est ad relinquendam Parum et in Thasum emigrandum» LIEBEL, Archil. reliqu.² 82. l. — Crusius A.-t. e hely alapján «fügenagykereskedő»-nek (συκέρμπορος) tekinti (Anal. ad paræmiogr. Græc. p. 138), kit valaki üzlete megszüntetésére buzdít. Azt hiszem, ez túlságosan merész következtetés. Egyrészt a megszólító és megszólított személyéről nem ad biztosat a töredék, másrészt «azok a fügek» (κείνα = ista) valószínűleg a szegényes táplálkozásra czéloznak. A füge u. i. nagy olcsósága következtében (Rómában 250. Kr. e. 1 congius = 9.82 kg. aszalt füge 1 as = 9 fillérbe került: Plin. XVIII. 17; egyéb adatok Pauly-W. s. v. *Feige*) a legszegényebb nép tápláléka volt (állatokat is etettek vele), úgy, hogy συκοτραγίδης a «Sanyarú Vendelek» ismert gúnynevévé lett, melyet A. is használt (EUSTATH., Odyss. 1828. 11 = BERGK 194. fr.; v. ö. az EUSTATHIOSNÁL felsorolt egyéb kifejezéseket, melyek az étkezés jelölésével társadalmi meghatározást adnak). A felszólítás tehát valószínűleg a nyomorúságos életmód megváltoztatására vonatkozik. A szegényes táplálkozás kiegészítője azután a keserves θαλάσσιος βίος, melynek ezer baját Euripides Stheneboiajában oly meghatóan panasztolták a halászok (Athen. Á. 421 f. = 672. fr.). GYOMLAY Gy. figyelmeztet rá, hogy (szemben a köznapi — Arany Jánostól is támogatott — felfogással) a tenger már a homerosi görögnek is inkább ellensége, mint barátja.

33. [62.]

ἔρξω

ἐτήτυμον γὰρ ξυνὸς ἀνθρώποις Ἄρης.

A lacunát HILLER ismerte fel. A költőnek a maga jövőendő cselekedetére vonatkozó, valószínűleg fatalizmussal megnyugvó kijelentése (ἔρξω : ἔρδω futura) elveszett: e kijelentést az öreg Homeros szavaira (Σ 309 ξυνὸς Ἐνοάλιος, καὶ τς πανέοντα κατέκτα) való hivatkozással támogatta. «Hiszen Ares igazán (ἐτήτυμον he-

lyett Attikában inkább ἔντως-t mondtak ilyenkor) olyan, milyenek Homeros mondja, t. i. ξυνός». Vagyis mindenki úgyis megkapja tőle a részét, tehát nincs mit aggodalmaskodnunk! *Ez az első utalás a görög irodalomban* (ΒΑΗΝΤΕ, quæst. Archil. dissert. [1904] 49). Költőnknek jól esik a tekintély érvényét igénybe venni: az általánosan elismert nagy epikus szerencsés szavának helybenhagyása felmenti őt a további magyarázattól. Az utalás, idézés az emberi szellem öntudatlan ökonomiájának működése (v. ö. R. M. MEYER, D. Stilistik 135. l.).

34. [67.]

— σὺ γὰρ δὴ περὶ φίλων ἀπάγγχει.

Arist. Politik. VII. 6. 3-ból tudjuk, hogy a költő e szavakban saját szívéhez beszél (mint a 48. fr.-ban), még pedig barátjainak vele szemben való méltatlan bánásmódján kesereg (πρὸς γὰρ τοὺς συνήθεις καὶ φίλους ὁ θυμὸς αἴρεται μᾶλλον ἢ πρὸς τοὺς ἀγνώτας ὁλιγωρεῖσθαι νομίσας). Ilyképen e sort nem szabad a 48 fr.-mal kapcsolatba hozni, melyben az ellenségek támadásai ellen inti a költő kitartásra a szívét. A metrum, melyet az értelmetlen ὁ helyett SCHNEIDER-től ajánlott σό rende hozott, nyilván a trimeterek közé sorolást javálja (a vers 3. lábának feloldásával [δὴ περὶ] v. ö. 27. fr. νόκτωρ περὶ).

ἀπάγγχεσθαι] = πνίγεσθαι, mindazt az érzelmi affectust jelentheti, mely az embert *fojtogatja*, melytől eláll a lélekzete (v. ö. οἰδαλέους πνεύμονος 76. fr.). Itt Aristoteles paraphrasisából érthetőleg a. m. *dühösködni*, mint Arist. Nub. 988, Vesp. 686, v. ö. *dühödött harag-átok és iszonyú kétségbeesések közt csukladozván* FALUDI Nem. assz. 167 (id. Nyt. Szótár) továbbá ἀγγώνη (= hurok) a *düh* értelmében. — Az érzést ilyképen a maga physiologiai hatása fejezi ki. (A. nyelvezetének e jellegéről v. ö. Egy. Phil. Közl. 1904. 383. jegyz.); az affectust előidéző ok pedig helyként van fel-fogva, melyet az érzés körülfog. A περὶ gyakran áll így (pl. ἄχος περὶ τ' αὐτοῦ καὶ περὶ πάντων Hom. Φ 249); a képzetet illusztrálja: «*gondolatim mostan mulatozva járnak csekély gazdasága körül* éd's apámnak». Kissé eltolódott értelemben használtatik a 76. fr. 4. sorában ἀμφὶ az érzés jelölésére, mely a testi elváltozást okozza.

TETRAMETPA.

35. [50.]

⟨*ε*⟩ λιπερνῆτες πολλῆται τὰμὰ δὴ ξυνίετε
ρήματα.

A. versben adta elő a maga demegoriáját — s mintha már hallanók a versben azt az ünnepélyesen pathetikus hangot, mely a demokratia népgyűlésein lesz majd uralkodóvá. Egyáltalán ez és a következő fragmentum szép példája annak az irodalmi evolutio-beli ténynek, hogy az irodalmi életerővel bíró, közzétetésre megérett új gondolat vagy érzelem nem lép fel rögtön teljesen rászabott formában, hanem előbb azt kapja magára, melyet épen talál, hogy azután a maga létküzdelmében e formát magához idomítsa, a maga rendeltetése szerint alakítsa, *műfajjá* tegye. A politikai tanács formája A.-nál az ő kedvencz γένος ῥυθμικόν-a, a διπλάσιον, Solonnál az elegikus distichon, szóval a más rendeltetésű, de kényelmes, mert készen levő formák; csak idővel tágul, szűkül, alkalmazkodik, idomul e forma a ma egyedül lehetségesnek látszó rhetorikai beszéddé. Mert — bármily paradoxnak is tetszik első tekintetre — a szónoklatot mint *irodalmi műfajt* (a túlzott «prózai rhythmus» tanának kellő értékére való leszállítása után is) oly erős történeti szálak fűzik a költészethez, hogy megértése ebből a kiinduló pontból sokkal könnyebb, mint a közönséges, mindennapi beszéd prózájából kiinduló megközelítése.

Ép a demokrátiával való kapcsolatuk s szenvedélyességük teszi e szavakat alkalmasakká arra, hogy az atheni komœdia a maga parodiájának tárgyává tegye őket: Aristoph. Pax 663. Hermes szavaihoz (ὦ σοφώτατοι γεωργοὶ τὰμὰ δὴ ξυνίετε ῥήματα) a scholiasta megjegyzi: ἔστι πρὸς τὰ Ἀρχιλόχου ⟨*ῶ*⟩ λιπερνῆτες κτλ., πρὸς ταῦτα καὶ Κρατῖνος ἐν Πυρίνῃ πεποίηκεν ὦ λιπερνῆτες πολῖται τὰμὰ δὴ ξυνίετε (a schol.-nak RUTHERFORD-féle szövegalkításában), v. ö. továbbá Eupolis Com. Mein. II. p. 546

ἀλλ' ἀκούετ' ὃ θεαταί τὰμὰ καὶ ξυνίετε ῥήματα. — ὦ] a pathetikus beszéd indulatszava (v. ö. Scott, Amer. Journ. of Philol. XXVI. 32; l. még 76, 6. fr.), mely töredékünk hagyományozásában kimaradt s csak a parodiákból volt rekonstruálható. — λιπερνήτης], melynek λιπερνήτης a heterokl. többese, sok fejtörést okozott a lexikographusoknak. Azt hiszem, ez Etym. Magn. (s. v.) értelmezése (παρὰ τὸ λείπεσθαι ἐρνέων, ὅ ἐστι φοτῶν) az egyetlen, melyet érdemes komolyan vennünk és az antik etymológiák kalandos voltára való tekintettel módszertelennek kell mondanunk pl. WAGENINGEN eljárását (Sylloge quam Conto obtulerunt p. 140), mellyel Aristoxenos etymológiájából (ἀπὸ τοῦ τῆς ἁλὸς διαπιπράσκειν καὶ ζῆν: idézve Etym. Magn.) azt következtette, hogy Aristoxenos ὠλιπερνήτης (= ὦ ἀλιπερνήτης) szövegalkulásból indult ki («ἀλιπερνήτης qui merces mare transportare [πέρνημι] solent»), melyet tehát vissza kell állítanunk. A szó «ágról szakadt»-at jelent (ἔρνος = ág) s azt a társadalmi osztályt szólítja meg, mely A. költészetének szinte kizárólagos milieuje és ihletője. — A megszólítás után az előadás nem tartott pausát, tehát a vocativus után nem szabad vesszőt tennünk (l. 48. 1. jegyz.) — δῆ] = végre hát: a költő már rég vár az alkalomra, hogy szólhasson. A. rögtönöz vagy legalább is a rögtönzés fictiójával lép fel, miként a szónokok teszik. Az egész megszólítás itt még nem sablón, mivé a politikai szónoklat történetében lesz, hanem a zavargó, lármázó tömegbe erőteljesen beleharsogott «szótérés». S érdekes, hogy mikor körülzúgja a szenvedélyek moraja, mikor a létérdekükért küzdő proletároknak beszél, akkor is Homeros vibrál a költő lelkében: az élő ión beszéd σὺν-je helyett ξὺν-t mond, mert Homeros is ξυνήμυ-t mondott.

36. [53.]

μυθ' ὁ Ταντάλου λίθος
τῆσδ' ἐπὲρ νήσου κρεμάσθω.

Az összefüggés, melyben Plutarchos e fr.-ot idézi (Præcept. ger. reipubl. c. 6. p. 803 a. δέχεται δ' ὁ πολιτικός λόγος δικαιοῦ μᾶλλον καὶ γνωμολογίας καὶ ἱστορίας καὶ μύθους καὶ μετα-

χορός ὥς καὶ Ἀ· μῦθ' ἔτλ.), mutatja, hogy a költemény, melyből e másfél vers való, politikai tanácsot adott (ezért helyeztem e fr.-ot az «ágról szakadt polgárok»-hoz intézett szavak után; mindkét passzus a piacon hangzott el először). Az állandóan fenyegető vést, melyet elhárítandónak mondott a költő, Tantalos kövének nevezte s ilyenképen az Odysseia által (A 582) szentesített verzióval szemben (a vulgaris «tantalusi kínok») Tantalos bűnhődésének egy másik verzióját hozta a népies mythosok homályából az irodalom fényébe. A zsoldos katonák, matrózok, halászok, a λέσχη-k s a korcsmák vendégei, kik A. rendes környezetét alkották, nem csak életfelfogásukban és életmódjukban nem álltak «homerosi» alapon, hanem mondáik, meséik is sokszor eltértek a homerosi eposokban leszegezett képzet-anyagtól. Az a versio, melyet Tantalos bűnhődéséről meséltek e körökben költőnknek s mely szerint a büntetést egy állandóan lezuhanni készülő szikla képviselte, A. után igen gyakran megjelenik a költészetben és képzőművészetben egyaránt (valamennyi helyet összegyűjtötte FRAZER, Pausan. X, 31, 12.-höz). Megjegyzendő még, hogy ἐπικρέμασθαι (ὀπεκρέμασθαι), *impendere* s hasonlók a *fenyegető veszélynek* annyira elterjedt nyelvi kifejezései, hogy a Tantalost fenyegető szikla képzetének keletkezését igazán nem szabad oly *secondaire* jellegűnek hinnünk, mint újabban (Rev. arch. 1903. 182. kk.) S. REINACH tette, ki a lezuhanni készülő szikla képzetét a Sipylos hegycsúctól fenyegetett Tantalos városa topographiájából származtatja. Ha valamely mythologiai motívumban jelentkező képzet más, független területen is megjelenik, nincs jogunk e képzetet a motívum magyarázatából kirekeszteni s más megfejtést keresnünk.

37. [52.]

ὥς Παρελλήνων ὀϊζὺς ἐς Θάσον συνέδραμεν

A költő elégedetlen új hazájával, hová καταλιπὼν Πάρον διὰ πένιαν καὶ ἀπορίαν ἦλθεν (AELIAN. V. Hist. X. 13 Kritiasból id.). Elégedetlenségében minden rossznak tűnik fel neki — «a világ csak hangulat». Egyszer valami tengeri úton közeledve

a szigethez, számárháthoz találta hasonlónak (1. fr.), most meg úgy érzi, hogy széles Görögországból mindaz a nyomorúság, melyet az emberek átkozva üznek maguktól, Thasosban adott egymásnak találkozt (»háromszor is nyomorúságos«-nak, τρισσιζουρος, nevezte egyszer Thasost, BERGK, 129. fr.) — *Πανελλήνων*]: az olyan vidékeken, mint a messze, északi Thasosban a mindenféle skytha, thrák, phryg barbárokkal való érintkezés (v. ö. a 16. fr. excursusát) erősen nevelte a görög nemzeti érzést. Nem sokkal A. jelen sorának megírása előtt ebben az érzésben fogant a *Κατάλογος* azon rendeltetéssel, hogy Homeros Iliasába toldassék vagy talán Homeros eredeti, rövidebb katalogusa vele kiegészítettessék s így »a mondattörténet legkiemelkedőbb tettét, a trójai háborút panhellén vállalattá tegye« (PÖHLMANN, Gr. Gesch.² 40. l.). E közös nemzeti érzés exponensévé az érzéssel együtt kialakult a *Πανελλήν* név, mely a hagyományban itt fordul elő először, de — mint Crusius PAULY W. II. 499 mondja — talán valami megelőző genealogikus költészetből ered.

Hogy ez az elégedetlenség nem volt *tisztán* lyrai hangulat, azt pl. Hippokrates orvosi naplójából (*Ἑπειδήμια*) tanulhatjuk, hol feltűnő sokat szerepel a Thasosban előforduló láz. Ez utóbbinak okai (FRIEDRICH, Athen. Mitt. 1908:230 szerint): »die Miasmen, die aus dem weiten, sumpfigen Schwemmland des Nestos vom Winde herübergetragen werden«.

38. [54.]

*Γλαῦκ' ὄρα, βαθὺς γὰρ ἦδη κύμασι ταράσσεται
πόρτιος, ἀμφὶ δ' ἄκρα Γυραῖ' ὀρθὸν ἵσταται νέφος,
σῆμα χειμῶνος· κίχάνει δ' ἐξ ἀελπιῆς φόβος.*

A költő Glaukoshoz, Leptines fiához, vészben-viharban jó barátjához szól, ki az ő költeményeiben való említettése következtében Demeas parosi lokál-krónikájában is szerepel (HILLER, Inscr. Gr. XII, 5, 115. l.), kihez A. a 48. és 51. fr. szép szavait intézte s kit néha gyengéd gúnynyal is tudott illetni (56. fr.). Így beszélt hozzá a Demeas-emléknek 65. fr.-beli helyreállíthatatlan szavaiban is.

A tengeren van a két jó barát s a sokat tapasztalt költő, ki már többször figyelmeztette társát a közelgő viharra, most végre (ῥοή) kétségtelen vészjeleket lát (az allegorikus magyarázat, melyben e helynek része volt [Alleg. Hom. c. 5], szót sem érdemel). — ῥοα] ion psilosissal = ῥοα a. m. *nézd csak!* (a ἰλαῖς' hagyományon változtatni nincs okunk, de persze a psilosist ennek alapján *mindenütt* kierőszakolni túlzott következetesség lenne, mely a beszédben működő ösztönszerűség psychikumát logikával akarván helyettesíteni). Az attikai conversatíban idegesebb figyelmeztetés járta: ὀρᾶις; (= lám?) vagy οὐχ ὀρᾶις; — a gúny affektusában egyszer A. is használja a kötekedve kérdő ὀρᾶις-t (87. fr. BERGK). — Az indulatszó-jellegű ῥοα után a γὰρ ép oly szerepű, mint φέρε után (a helyek VAHLEN, Opusc. Acad. II, 443): nem az indulatszóban rejlő cselekvésnek (ὀρᾶν φέρειν), hanem a felszólításban rejlő s gestusban vagy arczkifejezésben nyilvánuló érzelmi momentumnak (teszem fel: «nyugtalan vagyok», vagy «nehezen várok») adja a magyarázatát. Nem egészen megfelelő tehát véleményem szeint az, a mit WILAMOWITZ mond, Herakl.² II, 57. l.: «In Wahrheit begründet es nichts, als dass der Betreffende angeredet wird». A γὰρ ilyenmű használata ép úgy mint sok görög nyelvjelenség csak a déli nép temperamentumának élénkségéből, associatióinak és beszédének gyorsaságából s heves taglejtéséből magyarázható. (V. ö. lat. *nam*: «häufig um einen Gedanken anzufügen, durch welchen der Redende die Art seiner Darstellung rechtfertigen will». GEORGES.)

A kitörőfélben levő vihar most még csak a tenger *mélyén* dúl (a vezető helyre tett βαθύς nem lomha *epitheton ornans*) s csak a hullámok morajló háborgása érezteti a közeledő vészt (σῆμα δὲ τοι ἀνέμοιο καὶ οἰδανέουσα θαλάσσα Arat. 969). — χύμασιν ταρασσεται πόντος]-ban az a nyelvi gondolkodás, mely a σχῆμα καὶ ὅλον καὶ μέρος-t teremtette, vagyis a mely az egészt es a kiemelkedő részt külön-külön szemléli, a locativus (κύμασιν) helyett úgynevezett *acc. respect*-t is mondhatott volna (ταράσσομαι φρένας Soph. Ant. 1095). A locativus azt fejezi ki, hogy a szemlélt esemény *különösen* hol érvényesül s leginkább hol konstataálható, ellenben az «acc. resp.» abból indulna ki, hogy a vihar ταρασσει πόντον [καὶ] κύματα. — De nemcsak a tenger

háborgása sejtet bajt, hanem a felhő is tornyosul (*ὄρθον ἵσταται*) a Mikonos közelében levő Ἰοραῖ nevű szírt vidékén (v. ö. róla Eustath. Hom. 1507, 7, Hesych. s. v.). — *ἄκρα Γυραῖα*] — a helyes olvasást LUDWICH találta meg, Aristarchs Homer. Textkrit. II. 653 — a földrajzi név appositív genetivusa (*ἄκρα Γυρῶν*) helyett a belőle képzett melléknevet adja. A.-ban ez Homerosból tanult aëolismus (γ 507 Ἰοραίη πέτρη, ezenkívül gen. possess. helyett νῆ' Ἀγαμέμνονέην stb.), mely azonban nem a dialektusokra bomlás után keletkezett, hanem a görög nyelv különleténél régebbi (a szlávval is közös) állapotnak a többi dialektusban kiveszett maradványa (SOLMSEN, Berl. Phil. Wochenschr. 1904:1000).

Csak mint *σῆμα χειμῶνος*-t adja költőnk a természet képét. Hetedik századbéli költő csak akkor veszi észre a természetet, mikor czélszerűségi ösztöne kiolvas belőle valamit; a természet mint önálló költői motívum nem létezik az ő számára («das reflektierte Naturgefühl, wie es Platon zuerst ankündigt und der Hellenismus raffiniert ausbildet» SCHWARTZ, Charakterköpfe² I, 101). Alkaios pl. leírhatja (34. fr.), hogy esik az eső, de csak azért, hogy megokolja, hogy rá kell rakni a tűzre s tüzes bort kell inni. A még mindig kelendő tudományos regék, melyek a mythologiai képzetek keletkezésének magyarázásában abból indulnak ki, hogy a kezdetleges ember szeretetteljesen elmélyedt a természet szemléletébe, az emberi szellem fejlődésének teljes félreismerésén alapulnak. A kezdetleges ember egoista, a kezdetleges költészet anthropocentrikus. -- *ζιχάνει*] α.-ja, mely a tragikusokban rövid, itt Homeros mintájára hosszú. --- *ἀελπτή*] szokatlan képzés, melyet a lexikographusok kiírtak (ἐξ ἀελπτήζ· ἐξ ἀελπίστου Hesych.); de csak Pindaros vette át, ki A.-t nagyon szerette.

39. [55.]

καὶ νέους θάρσυνε, νίκης δ' ἐν θεοῖσι πείραια.

A kinek vmely dolog két vége (*πέριπα*) a kezében van (*ἐν θεοῖσι* v. ö. *ἐν δορί* 70. fr.), az mintegy fonálon rángathatja az egészet, (v. ö. Hom. *πέριπα*· *ἐφ' ἡπτα*), eldöntheti jobbra vagy balra. Úgy a gondolat, mint az egész kifejezés epikus (*νίκης*

παίρατ' ἔχονται ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσιν). Ezt az epikusan ünnepélyes kifejezésmódot később Archestratos travestálja: a legjobb tintahalfajták maguk ἔχουσιν τέρματα νίκης (34. fr. BRANDT).

40. [57.]

τὸν κερωπλάστην ᾄειδε Γλαῦκον.

Már Tydeus fia Diomedes gúnyolta Paris «hajszarvait» (A 385 κέρατ' ἀγλαέ, v. ö. HELBIG, Epos 241). Azóta hosszú idő telt el. Paris földijeinek, a phrygek-lydeknek piperéje, fényűzése azóta már erősen elterjedt az iónok között is s a VII. században, az «antik rokoko» korában — mint az emlékeken látjuk — már a görögök közt is divattá lett a κέρα, a szorosan sodort s visszahajló hajfonadék, melyet kedves barátján, Glaukoson (v. ö. 38. fr.) A. epikus parodiáival készül gúnyolni. ᾄειδε u. i. tréfás invocatio-féle és a tréfás szóösszetétel is (κερωπλάστην = κεραιο-πλάστην = szarvalakító) az ünnepélyes epikus összetételek paródiája. A szó helyes alakját a hagyományozott κερωπλάστην helyett BEZZENBERGER állította helyre, Beitr. XIII. 173.

Minden reform-áramlat, mely időről-időre a görög irodalomban fellépett, legelőször a magasstílú írásból — telivér görög felfogás számára — elmaradhatatlan, pompázó szóalkotásokat kezdte ki. Csak a keret változik időnként. A kihaló eposnak (a VII. században), a tragediának (a komödia részéről) és a szónoklatnak (a protestáló atticismus hadakozásában) egyaránt kijárt az ily irányú támadásból — hol az új szavak alkotásának polemikusz célzatú, példaadó elhagyása alakjában, hol parodistikus utánzás formájában. De természetesen a támadók sem kerülhették el a görög nyelv szellemétől feltételezett végzetet: úgy-szólván mindegyikük maga is beleesett a vélt hibába, maga is új szóösszetételekkel gazdagította a görög szókincset. Különösen Aristophanesben mulatságos ezt megfigyelni.

41. [58.]

οὐ γιλέω μέγαν στρατηγὸν οὐδὲ διαπεπλεγμένον
οὐδὲ βοστρύχοισι γαῦρον οὐδ' ὑπεξυρημένον,
ἀλλὰ μοι συμκρός τις εἴη καὶ περὶ κρήμας ἰδεῖν
ροικὸς, ἀσφαλέως βεβηκὼς ποσσὶ, *καρδύης *πλέως.

Négysoros kis gúnyköltemény, melyet a symposion vidám hangulatában még a kigúnyolt στρατηγός is, kit komoly arczú, méltóságteljes úrnak kell képzelnünk, szívesen eltűrt.

A költő tudja, hogy δάκνους: μᾶλλον οἱ διὰ τῶν εὐφύμων ὀνειδίζοντες (Plut. quaest. conv. II, 1, 6), tehát a jó tulajdonságokat, melyeknek hőse híjában van, ártatlan arczczal nemcsak nélkülözhetőknek, hanem egyenesen elvetendőeknek tünteti fel, a fogyatkozásokat ellenben, melyek gúnyját felkeltették, épen kíváncsiságnak mondja. «Nem szeretem a magas στρατηγός-t» persze, mert az ő embere piczi (συμκρός). «Nem szeretem a feszes, katonás, lépést» (hogy a katonás járás kárhozatosnak tüntethesse fel, feszes, *terpeszkedő lépésnek mondja: διαπεπλεγμένος [δια-πλίττω ból]; ez az a lépés, melyet HEINE gúnyol: *ging auf Stelzen, Schritte ellenweit*). Az ő embere nem tudja lépteit feszíteni, mert szegénynek X-lába van (ροικός), mely fogyatkozásért a költő gyors vigasszal szolgál: «legalább biztosan megáll a lábán» (ἀσφαλέως βεβηκὼς). Végül: «nem szeretem a fürteivel kaczkíaskodót (βοστρύχοισι γαῦρον), de meg a finoman lenyesett hajút sem» (ὑπεξυρημένον): ez tréfás részletezése annak, hogy «nem szeretem, ha a katonának haja van». Ezen aztán mindenki nagyot mulatott, mert mindenki úgy tudta, hogy a hajban rejlik a vitéz katona ereje s azonfelül a haj az emberi szépség egyik legfontosabb tényezője volt az ő szemükben (v. ö. a 12. fr. jegyzetét): olyan emberek, kiknél καλὸς νομίζεται, ἢν πῶ τις φαλακρὸς καὶ ἄκμος ᾤη; és a kik κομίζεσθαι καὶ μυσάττονται, Lukianos phantasiája szerint is csak — a holdban vannak (Ver. narrat. I, 23 Nil.). A gúnyoló költő furcsa kedvtelését már most csak az magyarázná, ha a következőkből hősünknek oly tulajdonságát olvashatnók ki, melyet a költő *gúnyból* tetszetősnek mond; vagyis azt várjuk, hogy «én csak a kopaszt sze-

retem». A traditio e helyett καὶ ἐπινοήμασιν δασός-t (Dion) és καρδίης πλέως-t (Galen., Erotian.) ad. Ez nyilván hibás szöveg, mely nem palaeographiailag magyarázandó, hanem olyképen, hogy a négy soros rövid költeményt félreértették, komolynak tekintették («nem adok semmit a külsőre» — így értelmezi Dio Chrysost. or. 33, 17, I. p. 302, 13 Arnim) s így a végén valami igazi jó tulajdonságot akartak említve látni, tehát erőszakosan változtattak. — Ez persze viszont magyarázatnak kissé erőszakos, de nézetem szerint a költeményt másként felfogni nem lehet. Mert annak a gondolatnak, hogy «nem bánom, ha akár-milyen a külseje a katonának, csak bátor legyen», kétségtelenül igen bárgyú kifejezése az, hogy «nem szeretem a nagyot, a feszes léptűt, fürtöset vagy nyírt hajút: a katona apró legyen, X-lábú s csupa szív». Ilyet nem szabad A.-nak tulajdonítani. Javítást ugyan nem merek ajánlani a két csillagnak szövegünk-ből való eltávolítására, de úgy hiszem, hogy a javítás kb. τρι-χώματος κενός irányában keresendő.

42. [59.]

ἐπὶ γὰρ νεκρῶν πεσόντων, οὓς ἐμάρψαμεν ποσὶν,
χίλοι φονῆς ἐσμέν.

Plut. Galba c. 27-ből tudjuk e töredék értelmét. Kevesen estek csak el a menekülő ellenségből s e csekély eredményt most ezren tulajdonítják maguknak. (Ide vonatkozik a 66. fr. χίλιους γὰρ ἄν[δρας]?) — νεκρῶν]: a gondolat röpte gyorsabb lévén, mint a nyelv czammogása, a költő hullák eleséséről beszél, mert most, az öldöklés után holttestek fedik a csata-tért; v. ö. *mint hullá a hullá* (Arany). — ἐμάρψαμεν ποσὶν] = «utólértük lábbal»: a pleonastikus instrumentalis A.-ban epikus emlék (Φ 564, X 201). — φονῆς] sajátos parosi ragozásbeli vocalismus: Inscr. Gr. XII, 5, 2, 225 parosi feliraton Δωριῆ. — ἐσμέν]: míg máskor κεκλησθαι áll az εἶναι helyett (l. a 6. fr.-beli κεκλησομαι jegyzetét, itt a költő «akarunk lenni, akarunk tekin-tetni» helyett gúnyosan azt mondja, hogy «vagyunk». Hogy e közben az ἐμάρψαμεν alanya (a kik *tényleg* részesek voltunk

a kergetésben) kibővül azokkal, kik csak bitorolják a dicsőséget, az a nyelv eredendő gyarlóságából származik s sem a költő, sem a hallgató előtt nem vált tudatosává. V. ö. a 76. fr.-hoz a lélektani alany változásáról mondottakat.

43. [60.]

Ἐρξίη πῆ δηῦτ' ἀνολβος ἀθροΐζεται στρατός;

Ἐρξίης — a vocativus mint *Ἀτρείδη, ὠφάγορη* — tényleges név: Ath. XIII, 561 f' idéz egy Erxias nevű historikust s Herod. VI, 98 Dareios nevét *Ἐρξίης* névvel fordítja göröggre. — *πῆ]* instrumentalis, melynek ép úgy mint egyéb instrumentálisoknak (*ταύτη, λάθρη* stb.) *ι*-vel való írása a dativusszal való összetévesztésen alapul (l. CRÖNERT, Mem. Græc. Herc. 41), minek magyarázata azonban nem egyszerű helyesírási hibában, hanem a két eset synkretismusában keresendő. — *ἀνολβος* és *ἀθροΐζεται* itt lép be a görög irodalom szókincsébe.

44. [61.]

*ἔλπομαι, πολλοὺς μὲν αὐτῶν Σείριος κατανανεῖ
ὄξυς ἑλλάμπων.*

ἔλπομαι] után *ὦς*-t várnánk, mert az alárendelő mondat-szerkezethez szokott a nyelvérzékünk. De miként mi is mondhatjuk «remélem, sokat meg fog aszalni», úgy Hom. Σ 194 καὶ αὐτὸς ὄγ', ἔλπομαι, ἐνὶ πρώτοισιν ὀμιλεῖ, Hom. Hymn. in Dionys. 28 ἔλπομαι, ἣ Ἀἴρυπτον ἀφίξεται ἢ ὅγες Κύπρον, sőt még az attikista is bátran kérdezte: ὀραῖς, ἵν' ἦχαις; A fejlett nyelv is megőrzi az eredeti mellérendelést hol mint rudimentumot, hol meg stíltani elvként. — *Σείριος]*. Módszeresen nem tehetünk egyebet, mint hogy Plutarchosnak (quæst. conviv. III, 10 p. 658 b) és Hesychiosnak (s. v. *Σείριος*) elhigyjük, hogy A. *Σείριος*-nak a Napot nevezte. Orph. Argon. 117 σείριος az Ἡέλιος jelzője s Lykoph. 397 is (ἀκτις *Σείριου* κατανανεῖ A. hatása alatt) így ér-

telmezhető. De Hesiodosban (Erga 417 σεῖριος ἀστήρ, 587 Σεῖριος, 609 Ὠαρίων καὶ Σεῖριος, Scutum 153, 397) sehol sem kell a *Nap* értelmet felvennünk; a szó itt a «caniculát» hozó «kutyacsillagzat»-ot jelenti. A szó etymologiaiailag a Σεῖρηες-szel függ össze (WILAMOWITZ, Timoth. 44. l.). A *rontás* alapértelméből indulván ki, megérthetjük, hogy a perzselő Napnak és a kánikulát hozó csillagzatnak egyaránt lehet e szó a jelzője vagy neve, sőt Timoth. Pers. 192 Dareiosszal σεῖραι ἄες-nek neveztetheti a hellén hajókat, melyek hadseregét tönkre teszik. — A szúró napsugár (ὀξύς, v. ö. Hom. P 371 ἀβγὴ ἡελίου δέξια, Hes. Erga 412 μένος δέξιος ἡελίοιο) elperzseli azt, mire rásüt. ἐλλάμπω]-ban az ἐν mint igekötő még azon a fejlődési fokon mutatkozik, melyen a lat. *in*-nel egyenlően *hova?* kérdésre is felelhet (= *rá*), míg praepositíós használatban ezt az értelmet az ion-attikai nyelvterületen εἰς ἐς (< ἐνς) vette át (l. BRUGMANN Gr. Gr.⁸ 438.)

Emberekről van szó?

45. [64.]

οὐ γὰρ ἐσθλὰ καὶ θανοῦσι κεριομεῖν ἐπ' ἀνδράσιν.

ἐσθλά] = *szép dolog*. A plur. neutr. ilyenkor tulajdonképen abstract értelmű sing. fem. főnév (J. SCHMIDT, Plural 32; BRUGMANN, Grundr. II, 44); a két typus azonosságának felismerésére újabb nyelvtudományunk egyik legszebb eredménye. — A halott lelke az emberek között jár. Meghallja tehát, ha rosszat mondanak róla s ez fáj neki s esetleg bosszút is állhat a sértésért (ROHDE, Psyche 345). Ezért már Homeros szerint is οὐχ ὁσίη καμμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάσθαι (χ 412). Ezt a daimoni hitben gyökerező köztudatot foglalta Solon törvénybe (μὴ λέγειν κακῶς τὸν τεθνεῶτα; TÉLFY Corp. iur. Att. 1569; az antik törvényhozás e jellegéről v. ö. a 80. fr.-hoz mondottakat). A tant, melynek vallásos hit az alapja, de melyet a hit megváltoztatása után (l. 46. fr. jegyz.) a morális gondolkodás etikai követelménynek tekint (οὐχ ἐσθλά), a realista Thukydides az emberi önzés hasznossági elvéből vezeti le: a halott már nem felelmes versenytárs, tehát lovagiasak vagyunk vele szemben (φθόνος γὰρ

τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ἀντίπαλον, τὸ δὲ μὴ ἐμποδῶν ἀνανταγωνίσται
εὐνοίαι τετίμηται II. 45).

46. [63.]

*οὐ τις αἰδοῖος μετ' ἀστιῶν καίπερ ἰφθίμος θανόν
γίγνεται χάριν δὲ μᾶλλον τοῦ ζοοῦ διώκομεν
[ζοοὶ κάκιστα δὲ τῷ θανόντι γίγνεται].*

Halála után még a derék (ἰφθίμος) polgárt sem juttatják polgártársai a kellő tisztelethez (μετ' ἀστιῶν = polgártársai útján, a μετὰ praepos. a jelzett személy szellemi részvételét fejezi ki, mint a magy. *útján*, míg σὺν a physikai támogatást jelenti). Mi emberek — a költő benn érzi magát a közösségben (διώκομεν, v. ö. a helyzetről, melyet a költő közönségével szemben elfoglal, a 76. fr. magyarázatának végét) — inkább az élő ember kegyét hajhászszuk. Hiszen a halottól nem kell tartani. A VII. század úgyszólván teljesen szakított a halottkultusszal; az elégetett, tehát teljesen megsemmisült halottól senki sem félt. — ζοοῦ] Porson javítása (a hagyományozott ζωοῦ helyett), mely azon az alapon s azzal a fentartással vehető a szövegbe, melyről a 12. fr. jegyz. (ad. v. *For*) szóltam, v. ö. még 55. 8 ἡχέοντα. — Hogy az élet principiuma győzedelmeskedik a halál felett, az A.-nak gyakran visszatérő motivuma. Stesichoros is ily pessimistikusan ítéli meg az utókor háláját (θανόντος ἀνδρὸς πᾶς ἀπόλλυται χάρις: 52. fr.). Pindaros heroikus Telke ellenben Berzsenyinkhez hasonlóan «nem fél az idők mohától» (κατακρύπτει δ' οὐ κόνις συγγόνων κεδνὰν χάριν: Ol. VIII, 78) s a köztudatban is az a felfogás élt, hogy az erény híre-neve diadalt arat a halálon (l. Rohde, *Psyche* II, 395).

Valami tréfás glossator a költő két sora mellé odairta a maga cinikus sóhaját: «[Örüljünk, hogy] *élünk*, a halottnak bizony rossz a dolga» — s még versbe sem szedte mondását. A kik ezt félreismerték s a szövegbe került tréfát archilochosi sornak tekintették, avval bűnhődtek, hogy arczuk verejtékével tetrametert kellett csinálniok a lapos prózából.

47. [65.]

ἐν δ' ἐπίσταμαι μέγα,
τὸν κακῶς με δρῶντα δέννοις ἀνταμείβεσθαι κακοῖς.

μέγα¹. A költő tudatában van költői tehetsége jelentőségének (*carmina possumus donare et pretium dicere muneris* Hor. Carm. IV, 8, 11), v. ö. 68. fr. Hiszen tényleg nagy dolog, mire őt költészete képesíti. Az ellenfelei δρώμενα-inak megbosszulására neki nincs tettekre szüksége. Ha az élet küzdelmeiben a hagyományos görög morál szerint neki bajért bajjal kell fizetnie (ἀδικούμενον δεῖ ἀνταδικεῖν, ὥς οἱ πολλοὶ οἴονται Plat. Crit. 49 b), akkor az ellenségek bántalmaira a költő részéről a δέννοι κακοὶ válaszolnak («az ártó szidalmak», a *dirae*; δέννοις R. HERZOG javítása, Philol. LII, 204, a hagyományozott δεινοῖς helyett; a jó ion szó Herod. IX, 107, Lykoph. 707, Herodas VII. 104 fordul elő). A δέννοι példája a 9. fr., mely Apollontól büntetést kér a költő ellenségének fejére. Már pedig, a ki ismeri a szidalmak és átkok erejét, az bizony fél tőlük: τοῖς σώφροσιν ἀντίκεντρα γίνεταί, mondja róluk Aisch. Eum. 136; φόγος καὶ θναιδὸς πολλῶν χρημάτων τῶν κακτημένων ζημίᾳ βαρυτέρα Plat. Leg. 11. p. 926 d; a mythosba transponált átkokkal Althaia megöli fiát, Meleagrost (Hom. I 567), v. ö. WÜNSCH, Antike Fluchtafeln (1907) 5. l. és RADERMACHER, Arch. f. Religionswiss. 1907 1. kk. — Mikor A. a maga költői, ideális erejét hangsúlyozza az élet reális támadásával szemben, a θεωρητικὸς és πρακτικὸς βίος ama tudatos szembeállítását adja, melyet A. egyéniségének legjellemzőbb vonásaként próbáltam bemutatni Egy. Phil. Közl. 1900. 391. — Az atheni Solon is nyilván parosi mestere költői hatalmát kéri a maga számára a múzsáktól (εἶναι δὲ γλυκὸν ὥδε φίλοις, ἐχθροῖσι δὲ πικρὸν 13, 5). A költői δεινότης ez, mely ép Solonnak költészetet és politikát egyesítő működése közben lép a politika szolgálatába, hol a δεινὸς idővel a szónoki hatalom jelzőjévé lesz (v. ö. K. O. MÜLLER, Litteraturg.² I. 252).

48. [66.]

Θυμέ θεῖμ' ἀμυχάνοισι κήδεσιν κυζώμενε
 ἄναδν, δυσμενῶν δ' ἀλέξεν προσβαλὼν ἐναντίον
 σιέρονον, ἐνδόχοισι τ' ἐχθρῶν πλῆσιον κατασταθείς
 ἀσφαλέως· καὶ μήτε νικῶν ἀμφάδην ἀγάλλεο,
 5 μήτε νικηθεὶς ἐν οἴκῳ καταπεσὼν ὀδύρεο·
 ἀλλὰ χαριοῖσιν τε χαῖρε καὶ κακοῖσιν ἀσχάλα
 μὴ λήην γέγνωσσε δ' ὅλος ὕσμὸς ἀνθρώπους ἔχει.

A költő méla, magányos órán szomorúan elmerengett. Töprengett az élet nagy tusáin, ellenségei áskálódásain, a maga balsorsán . . . De hirtelen feleszmél: «Mire e töprengés? Cselekednem kellene, nem ábrándoznom!»

Ebből a hangulatból, a jobb belátás diadalának büszke önérzetéből fogant e kis költemény. A józan értelem felülkerekedése plasztikus formává szövődik, a mennyiben a költő belátása intő szózáttal fordul a gendok ábrándjaiba merült lélekhez (ugyanígy: ARANY, Balzsamcsepp) «Jeder höherstehende Mensch wird etwas wissen von der Spaltung seiner Persönlichkeit in das Positive, Thätige und das Negative, Kritische» — mondja Möbius (GOETHE I. 190) a Goethe-féle «kettős lélek»-ről szólva. — A motívum, melyet költőnk itt a homerosi εἴπε πρὸς δὲν μεγάλῃτορζ θυμὸν-féle monolog-bevezetésekben gyökerezve megteremt, mind e mai napig él a moderna lyrában is (antik költészetbeli életéről nem egészen elfogadhatóan szól BIRT: Philol. 63, 436), sőt közben új műfajt is fakasztott, mely Szent Ágoston Confessio-iban éri el a tetőpontját (v. ö. NORDEN, Kultur d. Gegenw. I. 8¹, 392).

A költő ajkán remegve tör utat a szó. Midőn azt a titokzatos hatalmat szólítja meg, mely minden emberben benne él, lépteit vezetve, tetteit irányítva, kétszer is nekifog (θυμέ θεῖμ'). Talán egyszeri szólítással a megidézés nem is volna hatásos (a megidéző szóismétlések különösen a varázs-papírosokból ismeretesek), de meg általában a mit határozottan akarunk mondani, azt a beszéd hevében meg szoktuk ismételni (az erős affectus általában hajlik a szóismétlésre [πᾶθος ποιῶσιν οἱ διπλασιασμοί Apsin.

p. 406], v. ö. Soph. Oed. K. 1315 οἱμοι, οἱμοι μάλ' αἴθις s egyebeket). — A megszólítás vocativusa után nem tettem a szövegben vesszőt: BEKKER, Homer. Blätt. 268 kimutatta, hogy az antik recitationak (már pedig az antik központozás ezt uralta) a vocativus nem nyújtott szünetet. — 1—2. «Hiába hánykódol a gondok örvényei közt» (κυκώμενε alapképzetét illetőleg v. ö. κῶμα κυκώμενον Hom. Φ 240, v. ö. még Hom. μ 240, továbbá Lucr. III. 338: az embert a halálfélelem *funditus turbat ab imo*; az ideges nyugtalanságot festő nyelvi kép travestiája Plaut. mil. gl. 201 kk. a zavar kuszált mozdulatainak rajzával). «Hagyd tehát abba az ügyefogyott töprengést (ἀμήχανα χόρεα azok, melyek nem képesek μηχανήν εὑρεῖν: Etym. Genium. s. v. — REITZENSTEIN Gesch. d. gr. Etym. 24, 21) s a gondok habjai közt törj a felszínre» (ἀναδύ)! Mint a képbe egyedül illőt, örömmel kell fogadnunk a BUECHELER-fele könnyű javítást, — a többi, másoktól ajánlott coniectura erőszakos vagy a képbe nem illő. S igaz ugyan, hogy az ἀναδύ alakkal szemben, melyet csak τέτλα· ὀπόμενον (Hesych.) támogat, a ἴστη, πῖμπρη, στόρνυ imperativusok hosszú véghangzót mutatnak; de tekintve, hogy ezekben a végső hang nem pótló nyújtás eredménye, a hogy HENSE véli (ad Stob. Flor. XX. 28), hanem egyszerűen a praesentis erős alakja használtatik bennük imperativusként; tekintve továbbá az erős és gyenge tőalakoknak az athematikus imperativusokban mutatkozó váltakozását — I. G. MEYER Gram.³ 646. kk. — nem látok okot, miért ne fogadhatnánk el egy ὄ imperativust). — 2—4. A költő, a habokból való kiemelkedés képében maradva, ezt akarta mondani: θυσιμενῶν δὲ πρόσβαλε ἐναντίον στέρνον! (a támadóknak szegezd neki melledet!). De az ábrándozással való szakítás gondolata előretör s a θυσιμενῶν után közbeveti: ἀλέξεν! (védekezzél!), ezzel megváltoztatva a szerkezetet, a verbum finitumot participiummá fokozva le s a recitatióra bizva annak jelzését, hogy a genetivus nem az ἀλέξεν-től függ, mely sohasem állhat genetivusszal. Mikor azután elragadja heve s támadásra is ösztönzi magát az ἐχθροί ellen (a szó az eposban is mindig passzív értelmű, szemben az aktív θυσιμενής-szel), ezt nem az ἀλέξεν-hoz kapcsolja parallelként (az ember ezt várná: ἐνδύκοις τ' ἐχθρῶν πησίον κατὰσθηθι), hanem a προσβάλεν-hoz, ilyenképen az ἀλέξεν értelmét utólag megbővítve (könnyű zeugma,

mert hisz az ἐχθροί elleni támadás védekezés is egyszersmind). — A szavak rendje és mondatná alakulása ily módon hű képét adja a gondolatok torlódásának s ép ez teszi a mi modern érzékünk számára különössé, mert mi nem szoktuk meg, hogy a beszédben a gondolatok lüktető érverését halljuk. Ez az a nagy különbség, melynek felfedése H. WEIL, L'ordre des mots című kiváló művének (1879) szép érdeme. WILAMOWITZ Herakl. 222-höz több példát közöl a régibb görög költészetből, melyek közül ide iktatom Hom. II 321 szavait: τοῦ δ' ἀντίθεος Θρασυμήδης ἐφθη ὀρεξάμενος πρὶν οὐ-άσαι οὐδ' ἀφάμαρτεν, ὦμον ἄφαρ, hol az accusativus az ὀρεξάμενος-hoz tartozik. Egyéb példák KAIBEL, Electra 81. l. — Az egymás után felbukkanó gondolatok kapcsolására a 3. sorban a τ(ε) kötőszót tartom a legalkalmasabbnak. bár a költeményt megőrző Stobaios hagyománya nem ad kötőszót: ἐν-δόχοισιν ἐχθρῶν [ἐν δοχοῖσιν S. A.]; pedig, hogy kötőszóra szükség van, azt a δοσμενείς és ἐχθροί értelmi különbsége kétségtelenné teszi. — Míg a δοσμενείς ellen bátorságra buzdít a költő, addig az ἐχθροί ellen csel a fő: lesbe állni (ἐνδοχος ἐνέδρα Hesych.), hol az ember jól megvetheti lábát (ἀσφαλέως κατασταθείς mint 41, 4 ἀσφαλέως βεβηκώς) s az ellenfelét jó közéről szemügyre veheti (persze elszántság is kell a dologhoz, mert ἐν λόχοι μάλιστα ἀρετὴ διασίδεται ἀνδρῶν Hom. N 277). A lesbeállást — már akár szószerinti, akár képleges értelemben veszi a költő (talán az előbbi fr.-ban említett szellemi mérkőzésre gondol?) — a középkor lovagethikájától jó távol álló görög hadi erkölcs nem ítélte el (v. ö. Theogn. 341, 363 stb.; a hadi írók Strategemáinak nagy része az insidiákat tárgyalja (l. egyébként BURCKHARDT Kulturgesch. II. 345).

A θυμός-hoz intézett felszólítás egyes motivumai (προσβαλὼν στέρνον, κατασταθείς, majd καταπείσων) csak látszólag lépik át a lélek competentíájának körét, mert a kezdeményező hatalom minden tekintetben a léleké, tehát ha a test cselekszik, (akár támad, akár védekezik), tulajdonképen a lélek is működik. Persze azt kérdezni, hogy a στέρνον mellé σὺν vagy ἐμὸν értendő-e, vagy κατασταθείς helyett nem kellene-e ἐμὲ καταστῆρας, ugyanazt a félreértést jelentené, melynek következtében némelyek fennakadtak Catullus 8. költeménye hasonló helyén, hol a költő önmagát megszólítván (*Miser Catulle desinas ineptire*) a rég-

mult időkről beszél: «*cum ventitabas, quo puella ducebat amata nobis, quantum amabitur nulla*». Mindkét hely látszólagos ellenmondásait kellő világításba helyezi az a körülmény, hogy itt nem a költői benső *szemlélet* alakulásaival van dolgunk, melyekkel szemben jogos lenne a határozott körvonalak következetes feltüntetésének vizsgálata, hanem a *költői formának* szemlélet nélkül alakító hatásával állunk szemben. (A régieknek egyszerűen *κατόχρησις*-eket megállapító módszere a lélektani analysis számára semmit sem ér.) — *νιζῶν, νιζιθεῖς*: a verba affectuum mellett (*ujjongás és siránkozás az affectus nyilvánulásának kifejezői*) a participium helyettesítheti a szokásosabb infinitivust az előidéző ok jelölésére (l. VAHLEN, Opusc. Ac. I. 125. k.). Minthogy e kifejezőmód különösen a hellenistikus korban lett divatossá (honnan a korabeli latin költészetbe is átment: STOLZ, Gramm. 312), tehát nyilván ionismus, melyet számos társával együtt a *κοινή* felkarolt.

4-5. A *μηδὲν ἄγαν* híres görög életszabálya, melynek első kifejezését a régiek természetesen Homerosban keresték (Plut. Mor. 164 c: Hom. K 249), részletezve úgy hangzik, hogy az *ἄγαν* (ep. *λίγν*) ismétlése helyett úgy az öröm, mint a bánat kifejezője mellé az illető érzés legnagyobb fokának határozománya kerül: tehát *kütorő öröm* (*ἀμφάδην ἀγάλλεο*) és a *magát emésztő, magába zárt bánat* (*ἐν ὄξωι ὀδύροιο*). A két határozó tehát nem a benne kifejezett módot, körülményt tiltja, hanem a vele jellemzett fokot — a pragnans kifejezőmóddal ellentétes jelentéstani gyengülés folytán, melyre nem tudok nevet. — *καταπείσω*: ha a metrika megkívánná, vagyis ha a trochaikus tetram.-ben a caesura utáni első láb nem lehetne feloldva, akkor bátran a homerosi *καταπείων*-t írhatnók — BUECHELER szerint A. «sine dubio» ezt írta — mert hiszen hagyományunk forrása számára e kétféle alak írása nem igen alkothatott különbséget: de ez a metrikai kényszer nem áll fenn, tehát ne bolygassuk, a mi adva van. — A kit baj ér, az *καταπίπτει*, mert a baj teher az ember vállán: az erős *φέρει ἀεκαζόμενος τετληότε θομῶι* (Hom. σ 135), a gyenge nem bírja el, leroskad a teher alatt. — 6-7. «Semmivel se törődjél túlságosan a tanács az ismétlés által bchatóbbá válik?», hanem örömben mementóképen, bajban vigaszként álljon előtted a sors változandóságának kérlelhetetlen

törvénye; értsd meg (*γέγνωσθε*: v. ö. *γινώσκω* *ερονέω*, a hogy Eumaios az ura parancsára válaszol, Hom. π 136), hogy az emberélet rohanó árján (a *ῥοσμός* szal a kép visszatér az 1. sorbelihez) milyen szabályos hullámozás uralkodik (*ἔχει*). A *ῥοσμός* szó (*ῥοθμός* analogiás mellékalakja, l. BRUGMANN Gramm.³ 186, nem pedig nyelvjárási forma) ily értelmezését, mely a szó etymológiájának is megfelel (*ῥοθμός* < *ῥέφω*, v. ö. *ῥέθμα*), a költői valószínűségén kívül a jelentéstani módszer is megköveteli. A szó *első előfordulása helyén* nem bírhat a leglaposabb, legelvontabb, tehát *elhasznált* értelemmel, melyet a Hesychios-féle *ῥοθμός* *τρόπος* értelmezésnek e helyre való alkalmazásával tulajdonítani szoktak neki. A még érezte a szóban a *ρεφ*-tövet, képet látott még a szó mögött, — ugyanazt, melyben utána annyi költő és gondolkodó látta az élet «folyását» jelképezve (Plut. Mor. 106 f: *ὁ τῆς γενέσεως ποταμός ἐνδελεχῶς ῥέων*, GOETHE, Dauer im Wechsel: «Und was sich . . . nun mit deinem Namen nennt, kam herbei wie eine Welle und es eilt zum Element»; LAMARTINE, Le lac: Toujours poussés vers de nouveaux rivages, dans la nuit éternelle emportés sans retour, ne pourrions-nous jamais sur l'océan des âges jeter l'ancre un seul jour? stb.). Az élet széthúzó, ellentétekkel teli jelenségeit egységes nagy körben (*κύκλος τῶν ἀνθρωπίνων πρηγμάτων* Herod. I, 207) látó görög gondolkodásnak egyik legszebb termékét teszi költőnk a *μηδὲν ἄγαν* argumentumává. Mint a hogy az *ægæi* tenger szigetein nevelkedett költő jól tudja, hogy a tenger partjának bármely pontján a dagály már magán viseli az őt nyomon követendő apály feltételét; mint a tapasztalt hajós (l. a 38. fr. jegyzetét) tudja, hogy a hullám, mely hajóját ringatja, nyomban a völgy után mindig hegyet mutat: ugyanoly szabályosnak és feltartóztatást nem ismerőnek látja a gondolkodó a szerencse ritmusát. Mindenesetre biztatóbb gondolat, mint az, hogy «tündér-szerencsénk kénye hány-vet!»

Az ión néplélek mélyéből fakadó eszmével állunk itt szemben, mert hiszen a sors *ῥοσμός*-ának gondolata nyilván ugyanannak a fának a *ῥαγία*, mely egyrészt már költőnk előtt az eposban az *ἄλγεος*-ról szóló híres verseket termette, másrészt nem sokkal utóbb a világmindenség nagy problémájának megoldására létre hozza majd a *πάντα ῥεῖ* bátor formuláját. Ha A.

gondolatiránya ilyképen belekapcsolódik a görög gondolkodás hatalmas menetébe — mert hiszen a világmindenség egységes folytonossága és vele szemben a jelenségek váltakozó egymásutánja a Sokrates előtti bölcselkedésnek uralkodó kérdése, l. ZELLER, Grundr.⁷ 59 — mégis a kis egységek ritmusának e gondolata nála teljesen egyéni tulajdonjogot nyer. Az ő lelkében ugyanis az eszme nemcsak szociális és erkölcsi világfelfogásának sarktétele, hanem egész költészetének is ősprinczipiuma (l. a 2. fr. jegyz.).

49. 68.]

μάχης δὲ τῆς σῆς ὥσπερ <τις> διψέων πιεῖν,
ὥς ἐρέω

σῆς] gen. obiect.-t helyettesítő birtokos névmás: μάχη ἢ σῆ = μάχη ἢ πρὸς σε (v. ö. σῆ: ποθῆ: Hom. I 321, ép így ἐμὴ ἀγγελίη T 336). A μάχη természetesen a horatiusi *pugna virginum* (Arist. Ran. 430 obscœn trefával κόσμοι ναυμαχεῖν, Plaut. Bacch. 66 és Terent. Phorm. 484 az ily «küzdelmek» hivatásos helyiségét *palaestranak* nevezték s a római erotikus költészetben a tárgult értelmű *militare* term. techn. a szerelem kifejezésére). — διψέων] két szótagnak számít, mert A. minden nyílt szótagot synizesisszel ejtett, tehát <τις> kívántatik (SITZLER, Bursians Jahresber. 1900:100). A szó vocalismusának jó ión voltában (a rendes διψάω ellenére) nem szabad kételkednünk: tekintetbe kell vennünk egyrészt a homerosi ἦντεςον, μενοίνεον féle alakokat s a herodotosi dialektus hasonló formáit (l. STEIN kiadásának LXXIX. l.-ját), másrészt ép a διψέω(ν) alaknak papyrusokban való előfordulását (CRÖNERT, Mem. Gr. Herc. 222). Az ἐρέω hasonló vocalismusát 7, 3 is támogatja. — A nemi ösztönt (ἐρᾶν) az önfentartás ösztönével (διψᾶν) egybevető örökéletű hasonlat azon költői képek egyike, melyekben a költői igazság a tudományos igazsággal találkozik.

Ez az alig másfél sornyi töredék az első eset a görög irodalomban (mondjam tehát: a világirodalomban?), hogy a szenvedélyes szerelmi vágyódás mint önálló költői motívum nyilatkozik. Az epikus udvari költészet a maga gravitásával kezelte a

nemi életet, a szerelmet is, mint az isteni jogrend részét (μιγῆναι, ἡ θεμὶς ἀνθρώπων πέλει, ἀνδρῶν ἡδὲ γυναικῶν Hom. / 133) s a maga nagyszabású conceptióra törő művészi felfogásával a heroikus indulatoktól áthatott cselekményben mellékesnek látta a lelki dúlás kifejezését, mindamellett, hogy mindkét epos főcselekménye végelemzésben a szerelemből, ill. a házaséletből indul ki. (Bizonyos tekintetben tehát igaza van Szt. Ágostonnak (Confess. I, 14): *Homerus peritus texuerat tales fabellas*. Még olyankor is, mikor — nagy ritkán — közvetlenül jelentkezik a szerelmi szenvedély s az érzéki vágy, a szinte komoly ünnepélyességgel hangzó szavakban mindig van valami kijózanító, szenvedélytelen. A hogy a buja Kirke Odysseust csábítja (K 333), úgy Homeros korában, sőt bizonyára A.-ében is szabad volt beszélni, de kétségtelen, hogy e hideg κρύα λέξις-ben el van nyomva a szerelmi csábításnak a szépre, behízelgőre való őstermészetű törekvése, mely már az állatvilágban is a faji kiválasztás eszközévé teszi a szépet, a gyönyörködtetőt. A. szenvedélye, mely metaphorát, hasonlatot diktál a költőnek s inversiókra ragadja szavait, fontos étappe abban a magasztos fejlődésben, mely a szerelemtől a művészet felé vezet (v. ö. BÖLSCHKE, Liebesleben in d. Natur I. 37 kk.).

50. 69.]

νῦν δὲ Λεώφιλος μὲν ἄρχει, Λεώφιλος δ' ἐπικρατεῖ,
Λεώφιλοι δὲ πάντα κεῖται, Λεωφίλου δ' ἀκούεται.

A polyptoton első példája Hom. τ 204 (Penelope hallgatja Odysseus elbeszélését): τῆς δ' ἄρ' ἀκουούσης ῥέε δάκρυα, τήκετο δὲ χρώς· ὥς δὲ χιῶν κατατήκετ' ἐν ἀκροπόλοισιν ὕρρεσσιν, ἦν τ' Εὔροσ κατέτεγγεν, ἐπὶν Ζέφυρος καταχέβη· τηχομένης δ' ἄρα τῆς ποταμοὶ πλήθουσι ῥέοντες· ὥς τῆς τήκετο καλὰ παρήϊα δάκρυ χεοῦτης). A figura magyarázatát adja R. M. MEYER. Deutsche Stilist. (1906) 36.: «der Dichter fühlte sich von einem einzelnen Begriff gleichsam hypnotisiert, so dass er von allen Seiten auf ihn hinstarrt und unter immer verändertem Winkel immer nur ihn erblickt.» — A. képzeletét Leophilos alakja tartja fogva (Λεώφιλος igen ritka név: itt talán álnév: «Népkedvencz», «demagog».

A. neveiről v. ö. 75. Αἰσιμίδης jegyzetét.) A költő a multa gondol, melylyel szemben most (νῦν δὲ) Leophilos került fölü. Az idők gyors változása A. életbölcséletének egyik alaptétele, egyben emberi és költői egyéniségének legbensőbb motivuma (l. a 48. fr. excursusát). A politikai történet tekintetében Leophilos úr gyors hatalomra jutása a 75. fr.-hoz vázolt viszonyok keretébe tartozik. — πάντα χεῖται] annak eredménye, hogy az őt bálványozó polgárok neki πάντα ἔθεσαν, v. ö. 56, 1 θεοὺς τιθεῖν ἅπαντα. (A τινι vonzat helyett szokásosabb ἐπὶ vagy ἐν τινι [v. ö. 68. fr. ἐν δορί] vagy ἐκ τινος.)

Ugyanily hosszú anaphorikus polyptotonnal gúnyolták Athen utcáin Perikles egy bizalmasát: Μητίοχος μὲν γὰρ στρατηγεῖ, Μητίοχος δὲ τὰς ὁδοῦς. Μητίοχος δ' ἄρτους ἐποπτᾷ, Μητίοχος δὲ ἄλφαιτα, Μητίοχοι δὲ πάντα χεῖται, Μητίοχος δ' οἰμώζεται (Plut. praec. ger. reip. p. 811. l.). A.-t jól ismerték Athenben: szabad, illetőleg kell-e egyenes hatást feltételeznünk?

51. [70.]

*τοῖος ἀνθρώποισι θυμὸς Γλαῦκε Δειπνίεω πάϊ
γίγνεται θνητοῖς, ὁκοίην Ζεὺς ἐπ' ἡμέρην ἄγχι,
καὶ φρονεῦσι τοῖ', ὁκοίοις ἐγκυρέωσιν ἐργμασιν.*

Odysseus a kérők egyikét, Amphinomost e szavakkal tanítja meg rá, hogy az emberi értelem mily gyarló s mennyire csak a külsőségeken csügg: οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο πάντων, ὅσσα τε γαῖαν ἐπι πνέει τε καὶ ἔρπει. οὐ μὲν γὰρ ποτέ φησι κακὸν πείσεσθαι ὁπίσσω, ὅφρ' ἀρετὴν παρέχῃσι θεοὶ καὶ γούνατ' ὀρώρηι· ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ λυγρὰ θεοὶ μάκαρες τελέσωσιν, καὶ τὰ φέρει ἀεκαζόμενος τετληότι θυμῷ. τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, οἷον ἐπ' ἡμᾶρ ἄγχισι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε (σ 130 kk.). — Lélekemelő epikus dalnokversenyek emlékeképpen megragadt költőnk lelkében e gondolat, melylyel most már mint sajátjával bánhatik, minthogy a szellemi tulajdonjog ekkoriban s még hosszú századokon keresztül ismeretlen fogalom. S mikor a mi töredékünkben evvel az eposból tanult gondolattal fordul A. kedves barátja, Glaukos felé, öntudatlanul, csapatostul éled-

nek benne az epikus költészet emlékei. Glaukost (v. ö. 38. fr.) patronymicumán szólítja (Λεπτίνεω παῖ), mint a hogy az epos az ünnepélyes beszédben megtisztelésképen πατρόθεν ἐκ γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἔκαστον (K 68) beszél s az ἀνθρωποποισι mellett pleonastikus epikus jelzőt használ (θυγτοῖς: l. A 309 stb.). Az érintkezési associatiók ez öntudatlan működése, melynek következtében az átvett gondolattal együtt az egész epikus stílus emléke is színezi előadását, még szembeötlőbb, ha tekintetbe vesszük a lüktető élet költőjének a conservatív epikus költéssel szemben elfoglalt opponáló álláspontját (v. ö. Homeros és Archilochos, Egy. Ph. K. 1904. 389. k. l.). Ez oppositiónak nyelvelvi vonatkozásait e sorokban is lehetetlen észre nem vennünk: ion. ὁκοίην és ὁκοίεις; psilotikus ἡμέρα a homerosi hely epikus ἡμαρ-ja helyett; ion φρονεῖσι, mint 93. fr. B. δολοφρονεῖσα (ép így Herodotos passim); ἄγχι az epikus ἄγχιαι helyett; ἔργμα posthomer. szó ἔργον helyett; ἐγκυρέω (= ἐγκύρω) archilochosi ἀπαξ λεγόμενον, mely az ἐγκύρω időképzésében az ión nyelvterületen szereplő η (Herod. ἐγκύρησα, ἐγκυρήσω) hatása alatt keletkezett, ép úgy mint pl. Herod. IV, 97 opt. codd. δυνώμεθα (δυνώμεθα STEIN) ἐδυνήθην, δυνήσομαι stb. hatása alatt. Igen kedves vonás továbbá e helynek Homeroshoz való viszonyában az is, hogy a fent idézett homerosi fogalmazást A. nem találja elég világosnak. Homeros idézett fogalmazásában u. i., mely nyilván annyit jelent, hogy «aszerint alakul az emberek eszejárása, hogy milyen napot küld Zeus» félreértés is lehetséges, a mennyiben οἶον-t némelyek ma is νόος-ra vonatkoztatják s a helyet így fordítják: «... hogy milyent (t. i. észjárást) küld a napvilágra Zeus» (A. szavait is ezen interpretatio szerint értelmezték némelyek s ez az értelmezés egy régi varianst [ὁκοίον] teremtet). A. magyarázatot fűz a homerosi fogalmazáshoz (a 3. sort Jacobs kétségtelenül helyesen kapcsolta a külön hagyományozott első kettőhöz): «tudniillik az emberek gondolkodását külsőségek (ἔργματα) irányítják». A sort bevezető καὶ a közelebbi meghatározás kötőszava, mint az ilyen kifejezésekben: παρῆσάν τις καὶ [= még pedig] πολλοὶ γε (Plat. Phaed. p. 58 d), ἐκ Σικελίας τε ὦν γένος καὶ [= t. i.] ἀπὸ τῆς ἐν τῷ πορθμῷ Μεσσηνίας (Pausan. VI, 4, 3). — Az utólagos magyarázatnak ez alkalmazása (ἐπιτιθέσκειν a schol. Aesch. Eumen. 45 terminusával)

beleilleszkedik abba a körbe, melyet egyrészt Homeros szómagyarázatai határolnak (A 403 *ὃν Βριάρεων καλέουσι θεοί, ἄνδρες* *δὲ τε πάντες Αἰγαίονα* s egyéb helyek, hol a sokat feszegetett istennyelv előfordul), másrészt ilyen helyek, mint Aisch. Septem 489, hol a költő magas poesis ἄλως [= kör] szavát használván. hozzáteszi: ἀσπίδος κύκλον λέγω. Az eredeti, differenciálódás nélküli foka ez annak a megértetésre való törekvésnek, melyet modern költők költőietlen elemekkel: «előszó», jegyzetek, «Noten und Abhandlungen zum besseren Verständnis» (GOETHE), «glossarium» (ARANY) hozzáillesztésével érvényesítenek.

A. szemmelátható kedvteléssel foglalkozott a homerosi gondolattal: oly kedves volt előtte az élet változatosságainak eszméje (a 48. fr.-hoz), mely azóta *tempora mutantur et nos mutamur in illis* alakban szálló igévé is lett, bár már Herakleitos fennakadt rajta (l. BERGK jegyzetét). A. hatása alatt áll Semon. 1. fr.: νόος δ' οὐκ ἐπ' ἀνθρώποισιν· ἀλλ' ἐφήμεροι ἃ δὴ βότ' αἰεὶ ζῶμεν, οὐδὲν εἰδότες.

52. [71.]

εἰ γὰρ ὥς ἐμοὶ γένοιτο χεῖρὶ Νεοβουλῆς θυγερῖν.

A szerelmi epedés ez érzéki kifejezése az őse az antik (és nyomában a modern) költészetben lábrakapott szerelmi óhajlista divatnak, melynek számos példáját összegyűjtötte THEWREWK Anacreont. 22-hez (többek között pótlendő itt Theocr. 3, 13, Meleagr. 94, 3, melyeket LIEBEL idéz A. e helyéhez, továbbá Long. Pastoral. I, 14). A. tanítványának, Hipponaxnak hasonló formájú epedését (90. εἴ μοι γένοιτο παρθένος, καλή τε καὶ τέρπεινα) egy sentimentalis ifjú az V. században serlege talpára vésette (Philol. 1901 : 329). — ὥς] = οὕτως ὥς ἔχει (BUCHHOLZ). — *Νεοβούλη*] nevét máshol *Νεοβουλεία*-nak mondhatta a költő (Hesych. v. Ἐργάτης így nevezi): mint a férfinevekben az -ης és -αῖος, úgy a nőnevekben az -η és -εία egymásmellettisége gyakori. A néhány jó cod.-ben hagyományozott *Νεοβούλη* phonetikus jámborságú értelmezése az eo = eu diphthongusnak. — *θυγγάνω*] ige, melynek e hely az első előfordulása, csak genetivusszal állhat a tárgy jelölésére, melytől a cselekvés iránya számitódik.

E szép genetivus finomsága iránt korán elveszett az érzék a görögségben, úgy hogy az accusativus került a helyére. Ennek az érzéketlenségnek következménye pl. Hom. A 197 variánsa ξάνθην δὲ κόμην ἔλε Πηλεϊῶνος, melyet némelyek (τινές: schol.) a helyes ξανθῆς δὲ κόμης ἔλε Πηλεϊῶνα helyébe írtak. Ugyanebből a téves doctrinából származott a mi fr.-unkban a χερσὶ helyetti χεῖρα variáns.

53. [72.]

καὶ πεσεῖν δρήστην ἐπ' ἄσχον καπὶ γαστρὶ γαστέρα
προσβαλεῖν μηρούς τε μηροῖς

δρήστης v. ö. 16. πονευμένη, tulajdonképen δράω igének továbbképzése (Hesych. δράστης· πράττειν δυνάμενος), mely itt a H. Paultól «occasionalis»-nak nevezett használatban «drastikus» értelmű: *Latium actuosus optime huic notioni respondere videtur* (Liebel). — Hogy ἄσχον a. m. τὸν περὶ γαστέρα τόπον (schol. Eur. Med. 679.), az csak a fr. következő szavaiból levezetett értelmetlenség. A szó jelentése: γυναικείον αἰδοῖον. — γαστέρα προσβαλεῖν]-nek, mely a kezdeményező, cselekvő erőt foglalja magában, csak πεσεῖν δρήστην («actuose me iniicere») lehet az első részben a megfelelője, mert ha δρήστην az ἄσχον jelzője, mint rendesen felfogják, akkor πεσεῖν egyszerű ráhullás-jelentést kap s elveszti activ jellegét. — ἐπὶ γαστρὶ γαστέρα προσβαλεῖν, μηρούς τε μηροῖς] flexiós szóismétlés, a hogy R. M. MEYER, Altgerm. Poes. 230. nevezi (v. ö. 20. ἄλλος ἄλλωι). E figura jelen esetben abban áll, hogy a költő a szavaknak symbolikus erőt tulajdonító ősi nyelv-psyche alapján úgy fejezi ki a két test összetartozását, hogy nyomatékosan egyező szavakkal jelzi megfelelő részeit. — A szerelemnek két lényt egybeölelő jellegéből következik, hogy különösen a szerelmesek élnek gyakran ez alakzattal (pl. a népballadában: testem a testeddel egy sirban nyugodjon, vérem a véreddel egy patakba folyjon»). Szép példája még — a hadakozás köréből — Hom. N 130. II 215. Az ősrégi szó-symbolismus, mely e figurában kifejezésre jut, abba az ősi képzet- és formatókébe tartozik, melyből a költészet és a vallási, valamint a jogi élet nyelve — e területek differenciá-

lódása előtt — még közösen merített: ótestam. ὁφθαλμὸν ἀντι ὁφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντι ὀδόντος (hasznló jogi értelemben mondja a bosszúért lihegő Zách: «gyermekemért gyermek!»), a római jogbeli *do ut des* is ide tartozik; vallási jellegű használatát illetőleg I. HEINRICH, Egy. Ph. K. IX. (1885) 371. a merseburgi ráolvasásokban való előfordulásáról; vallásos jellegű a 9. fr. is ὁλλο ὡπερ ὀλλόμενος és 57. fr. χαρίζεσθαι ὡς περ χαρίζεσθαι; egyébként a gyógyító istenségnek nyújtott fogadalmi ajándék, mely a gyógyítandó testrészt ábrázolja, sem más, mint e nyelvbéli figura alapját alkotó gondolatnak kultúrselekedetbeli kifejezése.

E fragmentum szavait, melyeket nyilván szintén valami εἰ ἐποὶ γένοιτο-féle kitételtől függőnek kell tekintenünk, mint az 52. fr.-ot, joggal állították az utóbbival szembe («eine bittere Selbstparodie zu fr. 71. B.» Crusius, Pauly-Wiss. s. v. A.). A 49. fr. sóvár lihegése, az 52. önmegtartóztató epedése után e minden «honesta translatio» nélküli beszéd csak teljesen feldult lélekből fakadhatott. A. ekkor már átment élete nagy csalódásán, lelkét már feldúlta volt kedvese hűtlensége. E *sordida verba* olyan meghasonlott hangulatból fogantak, a milyen az volt, mely Arany János szelíd, finom lelkéből a Nagyidai Czigányok eszméjét és szabados hangját kiváltotta. A szerelmében csalódott, megalázott költő ép úgy elveszti lelke egyensúlyát, mint az, ki nemzeti ideáljainak rombadültét siratja s mindketten úgy tesznek — Arany vallomásának szavaival élve — mint a szőlősgazda, ki «magánkívül s őrzöngve kaczagott fel, látván, hogy szőlőjét a jég veri, dorongot ő is hirtelen kapott fel, paskolni kezdé, hullván könyei: „No hát, no! — így kiált — én uram, isten! Csak rajta! hadd lám, mire megyünk ketten!”» (Bol. Ist. II. 7.) Az epikus Arany a nemzeti küzdelem torzképét rajzolja meg «s oly küzdelemre, mely világcsoda, kétségbeesett kaczaj lön Nagy-Ida» (u. o. II. 8), a lyrikus A. viszont még véresebbre tépi csalódott szerelme fájó sebét, midőn feldúlt kebléből felszínre hozza s önkínzó kéjjel dalolja a lenn, a mélyben szunynyadó atavistikusan vad ösztöneit. A legalsóbb szellemi réteg durva kifejezései, melyeket a lexikographusok oly szívesen czédeláztattak ki A. műveiből, talán gyakran ily megrendítő psychikában lelik magyarázatukat.

54. [73.]

ἤμπλαζον· καὶ ποὺ τιν' ἄλλον ἢδ' ἄτη 'χιχίσαιτο.

A második trochæus arsisa után A. szeret nyugvó pontot adni a recitationának (l. 44. fr. is). — ἤμπλαζον] — ἀμπλακίσκωból a. m. *tévedtem*, a helyes útról letértem (ἀμπλακίσιν ἀποπλάζεσθαι Hesych.). A kifejezésben az a metaphorikus képzet rejlik, mely a cselekedet módjának lehetőségeit külön-külön útirányoknak tekinti (Soph. Oed. T 67 πολλὰς ὁδοῦς ἐλθόντα φροντίδος πλάνοις; «Herakles a keresztúton» e képzetnek esemény alakjába való transponálása; v. ö. még 56. 5 νόον παρήγορος, 65. 1 [νό]ον καὶ φρένας τρέ[ψεν], 94. fr. BERGK παρήγειρε φρένας). E kép a legközönségesebb, nyelv-alkotó képek egyike (lat. *de-mens*, ném. *ver-rückt*, fr. *être égaré*). — ἄτη] kezdő hangja rövid, szemben az epikus és tragikus *ā*-val, de megvédve SCHULZE, Quæst. ep. 443. 1. jegyz. — *ἐχιχίσαιτο*] augmentumát az aphæresis vagy a krasis nyelte el (DETMER, de arte metr. Archil. 59. l.). Hogy A. augmentum nélkül nem képez præteritumot, mint Homeros (kivéve az epikus hatású *καλλιπὸν* 73. 2 és *λίπε* 112 fr. BERGK), annak magyarázata nem holmi szigorúbb megkötöttség, hanem az, hogy Homeros korában az augmentum használata a nyelvben még nem alakult rendszeressé, mi a VII. században már megtörtént.

55. [74.]

*χορημῶτων ἄελπιον οὐδέν ἐστιν οὐδ' ἀπάμοτον
οἳ δὲ θαυμάσιον, ἐπειδὴ Ζεὺς πατὴρ Ὀλυμπίων
ἐκ μεσημβρίας ἔθιγε νύκτι' ἀποκρύψας φάος
ἡλίου λάμποντος ὑγρόν δ' ἦλθ' ἐπ' ἀνθρώπους δέος·
ἐκ δὲ τοῦ καὶ πιστὰ πάντα καπνίσματα γίνονται
ἄνδράσιν μηδεὶς ἔθ' ὕμῶν εἰσορᾶν θαυμάζετω
μηδ' ὅταν δειφῶσι θῆρες ἀνταμείρωνται νομὸν
ἐνάλιον καὶ σφιν θαλάσσης ἠχέεντα κίματα
φίλτερ' ἡπείρου γένηται, τοῖσι δ' ἰδὺν ἦν ὄρος.*

χοῦμα] A. korában már elvesztette Homeros korabeli eredeti konkrét értelmét (v. ö. KEIL, Hermes 23. 380), egyszerűen

a. m. *res.* — «Semmi sem szabad azt mondani, hogy, remélem, hogy nem történik meg' (*ἀελπτον*) vagy ,megesküszöm, hogy nem történhetik meg' (*ἀπώμοτον*) vagy ,csodálnám, ha megtörténnék' (*θαυμάσιον*), — mióta megéltünk egy napfogyatkozást.» Ha az égi jelenségekben, melyeknek szabályossága a kezdő világ-megfigyelés számára legerősebb biztosítéka a világrend változatlanságának (v. ö. EUCKEN, Lebensauffass. gross. Denker⁶ 16), ingás mutatkozik, akkor már nincs többé lehetetlenség. Különösen a napszakok rendjének megszakadását legfeljebb mint mythikus csodát (*θαυμάσιον*) ismert mindenki Homerosból (τ 239, φ 243; v. ö. Józsva könyvének híres helyét, 10. 13: καὶ ἔσται ὁ ἥλιος κατὰ μέσον τοῦ οὐρανοῦ, οὐ προεπορεύετο εἰς δυσμὰς εἰς τέλος ἡμέρας μίας. καὶ οὐκ ἐγένετο ἡμέρα τοιαύτη οὐδὲ τὸ πρότερον οὐδὲ τὸ ἔσχατον). Ezért keltett e szörnyű tűnemény oly izgalmas rettegést (*ὄγρον δέος*; *ὄγρος* a borzadály physiologiai hatását a hullám ringásához hasonlítja, v. ö. *comes formidinis aura, quae ciet horrorem membris et concitat artus* Lucret. III. 290; a *ὄγρος* szó értelmi változásairól l. БӨЕКН, Encykl. 99. k.). A nap- és holdfogyatkozás szerepéről a kezdetleges fokon: LASCH, Arch. f. Religionswiss. III. 97. — S azóta már semmit sem mernek az emberek lehetetlennek mondani (6 *ἀνδράσιν a potiori* kifejezése a kizárólag a férfi-társadalomtól irányított köznyelvnek az *ἀνθρώποις* jelölésére, v. ö. ném. *man* [*<Mann*], mint az «általános alany» kifejezője). — Mintegy a nagy izgalom visszahatásaképen jólesőleg szétterpeszkedő nyugalom érzik e kioktató sorokon. A napfogyatkozás hosszas meghatározása (2.—4.) után a logikai következetességgel levont ítéletnek általánosan tagadó formulázása után (1.—2.) állító alakban is ismétlődik a gondolat (5. szinte = «jól értsetek meg, semmi sem lehetetlen!»), majd pedig, hogy igazán semmi kétség se maradhasson, a tétel specialis alkalmazását is kapjuk: 6. s k. «még azon sem szabad már csodálkoznunk, ha a szárazföldi ragadozók (*θηρὲς*) csere utján a delphineek hazáját kapják lakhelyül (*ἀνταμείβομαι τινί τι* = csere utján megkapni vkitől vmit: *ἅπας εἰρ.*)». S most jól esik a képzeletnek e szörnyű tűneményen elmerengni s részletesen kifejezteni, mint lépnek be a ragadozók a tenger csobogó habjaiba (*ῥέευντα* = systolével ejtett *ῥήγευντα*, v. ö. 46. 2 ζοοῦ), majd még egyszer visszatekintve: «ezek pedig eddig a hegységekben lelték

örömüket» (csak hogy a 9. sor mai alakjában, úgy látszik, korrump). Ez a helyesere ugyanis mindig annyira kizártnak látszott a nép előtt (Hor. Carm. I. 2. 9 — persze görög forrásból — a deucalion korszak szörnyűségeit festi: *piscium et summa genus hacsit ulmo, nota quae sedes fuerat columbis et superiecto pavidae natarunt acquore dammae*), hogy tipikussá lett a *lehetetlenség* körülírására (Hor. Ars poet. 30: az absurd festmény példája az, mely *delphinum silvis adpingit, fluctibus aprum*) s beálltának idejét a *soha* értelmében használták (v. ö. E. Ph. Közl. 1904. 396, továbbá WEISE-POLLE, Wie denkt d. Volk üb. d. Sprache 76 kk.).

A széles ecsetkezelés, mely A.-nál oly szokatlan (v. ö. A. stilusáról 2. fr. jegyz.), a 7. fr.-ban is a gúnynak volt a fegyvere s itt sem személyes érzés kifejezője, hanem gúnyköltői raisonnement terméke, a mennyiben e szavak satirikus czélzattal másnak szájába adattak (A. φέρει ποιεῖ γὰρ τὸν πατέρα λέγοντα περὶ τῆς θυγατρὸς Arist. Rhet. III. 17. p. 1481b.). IMMISCH (Philol. XLIX. 201. kk.) véleménye szerint a költő itt hűtlen szerelmesének szószegő atyját Lykambest (v. ö. 94. fr. B.) beszéltette s annak hangoztatásával, hogy «ma már minden lehetséges», Lykambes a szegénysorsú költő érvényesülésében való bizalmát fejezte ki a többi kérővel (6 ὁμᾶν) szemben. E szellemes hypothesisnek persze csak annyi konkrét tartalmat tulajdoníthatunk, hogy illusztráló *példát* nyújt, miféleképpen érthetjük e sorokat. «Azelőtt így beszéltél s a meggyőződés szilárd hangján ismételtetted bizakodásodat» — mondja e szerint a gúnyolt πατήρ-nek a költő — «s bizony másképen cselekedtél!»

Az időtani kérdés, melyet e fragmentummal kapcsolatban a csillagászat igénybevételével felvetettek, hogy t. i. mikor volt az itt említett napfogyatkozás, s melyre a csillagászoktól pontos válasz is érkezett («648. ápr. 6. reggeli 9^h 52' 4''»), a fentebbiek alapján nem oly nagyon égető. Ha a költő nem saját személyében beszél s így nem közvetlenül szemlélt természeti tüemény hatása alatt áll, pontos chronologiai következtetést e fr.-ból nem vonhatunk (v. ö. Egy. Ph. K. 1906. 66).

56. [56.]

τοῖς θεοῖς τιθεῖν ἅπαντα· πολλάκις μὲν ἐκ κακῶν
 ἄνδρας ὀρθοῦσιν μελαίνῃ χειμένους ἐπὶ χθονί,
 πολλάκις δ' ἀναιρέπουσι καὶ μάλ' εὖ βεβηκότας
 ἐπίτους κλίνουσ'· ἔπειτα πολλὰ γίγνεται κακὰ
 καὶ βίου χρόνῳ πλανᾶται καὶ νόου παρήγορος.

Egy kétségeskedőhöz intézett vigasztaló szavak: «Ha az istenek akarják, még minden megváltozhatik.»

1. τοῖς θεοῖς τιθεῖν ἅπαντα] — a τ és θ hangfestésével —: «c. nk bízz mindent bátran az istenekre (*permitte divīs vetera* Hor. Carm. I. 9. 9), hogy ők rendelkezzenek vele (ὥστε ἔχειν κα κρατεῖν τὸ θέμενον a hogy a hitelezőtől lefoglalt birtokok jelző-táblája mondta: DITTENB. Syll.² 821. 4, ép így INSCR. Gr. II 2. 1140). Az ajándékról, melyet az ember az istennek rendelkezésére bocsát, ugyanezt mondják: Eur. Phœn. 579, El. 7. Ha mindent az istenekre bízunk, akkor nekik πάντα κεῖται (v. ö. 50. 2, Λεωφίλοι πάντα κεῖται), a hogy az ἀνάθημα κεῖται θεῷ. — Az infinitivus (τιθεῖν) gyengédebb, mint az imperativus lenne (v. ö. STEIN, Herod. I. 32-höz) s helytelen általánosítás volt a modern nyelvek alapján álló, «kocsis-imperativus»-elnevezés. A (2.) μελαίνῃ-jelző tudatos hatásossággal szól. A finomabb szín-nuance-okat nem igen megkülömböztető görög nyelvben a föld barnás színe ugyanis feketének is nevezhető (Hom. II 384 a lecsapó orkán súlya alatt κελαινὴ βέβριθε χθών, Pind. Ol. IX. 50 χθόνα μέλαιναν), ennyiben tehát a szó epitheton ornans; de meg fekete mindaz, mi a szomorúsággal, gyászszal összefügg (θάνατος, δδύνη, Ἄρα stb.) s így itt az alacsonyrendűek talajának a μέλας szó — sit venia verbo — «szimbolisztikus» jelzője is. — A szociális helyzetnek az istenektől függő megváltozása az egész fragmentumon végig szőtt képen lokálisan van felfogva: a kik a sors súlya alatt leroskadva porba hulltak (ἐπὶ χθονὶ χειμένους), felemelkednek; azok, kik már jól megvetették lábukat (μάλ' εὖ βεβηκότας. az accusativus ἀπὸ κοινοῦ az ἀνατρέπουσι-nak is tárgya), ismét hátrabuknak (ὀπίτους). A társadalmi állapotnak egymás fölötti rétegekként való felfogása egyébként ősrégi kép: a közös «indo-

germán» eredet — lat. *humilis loco* stb. — semmiesetre sem elég tág keret számára: v. ö. magy. *felvitte isten a dolgát* stb. stb.

A józanul szemlélő ión világban ily liberális kettős lehetőségben alakul ki a sors útjának képe (a messiási remények között is szerepelt, hogy «az elsők utolsókká lesznek, az utolsók elsőkké» Márk. 10. 31.). Egy pessimistikusan egyoldalú, vérszegény világfelfogást valló kör — talán a saïsi mysterium Herod. II. 171 — mely csak a rosszabbik lehetőségen rágódott, arra tanította Herodotost, hogy τὰ ὑπερέχοντα ζωῖα κεραυνοὶ ἢ θεὸς οὐδὲ ἐστὶ φαντάζεσθαι, τὰ δὲ μικρὰ οὐδέν μιν κνίσει. Ez a tan azután egyéni dispositio, környezet stb. befolyása alatt (Sophoklesben, úgy látszik, a Herodotossal való barátság által is nevelve), hol itt, hol ott felbukkan a görög szellem történetében — még Dion. Hal. Antiqu. VIII. 25 is a herodotosi formula alapján áll: νεμεσάζηται ὑπὸ θεῶν τὰ ὑπερέχοντα καὶ τρέπεται πάλιν εἰς τὸ μηδέν — de ebből a görög szellem általános pessimistikus hajlandóságára következtetni egyszerű logikai hiba volt, melynek egyetlen mentése az, hogy a *Ring des Polykrates* megalkotására vezetett. A gondolatok e helybeli differenciálódásán kívül érdekes egy időbelit is megfigyelnünk. Jellemző, hogy a VII. század hite számára a sors nagy változásai az isteni hatalom végtelenségét bizonyítják: négy századdal később majd ép ezekkel a peripetiákkal argumentál a hitetlenség az isteni hatalom létezése ellen, tanítva, hogy csak a véletlen létezik (a τυχὴ a hellenistikus korban: ROHDE, *Roman*² 296 kk.). — Az (5.) ἔπειτα szó már a hatalmas megrokkulásának képébe tartozik. A 4. sor után ugyanis 1—2 sor kiesett, a lacuna után a lebukottnak jövő sorsa rajzoltatott. — *πλανᾷται*: Homeros ζυγῶν ἰκέτης-ei óta az élet legnagyobb szerencsétlenségeitől sújtottak között szerepelnek mindig az *extorres patriae longeque fugati conspectu hominum* [Lucr. III. 448] s csak a stoa cosmopolitismusa barátkozik meg a számkivetéssel (v. ö. Plut. π. φυγῆς). — *χρήμη*] = *χρεῖα καὶ σπάνις* Suid.; *χρήμη βίου* él az, ki nem ἔχει βίον s nem is tudja τὸν βίον κτήσασθαι vagy πεισθῆναι. — *νόου παρήγορος*] az, ki az ész útjáról letért, v. ö. τίς παρήγερε φρένας; 94. fr. BERGK, l. még 54. fr. ἡμπλακον jegyzetét.

A kit a költő megszólított, az bizonyára ellenségeinek nagy

s nem szünő hatalmán kesergett és a költő tanításának hal-
latára örömmel gondolt várható bukásukra.

57. [75.]

κλύθ' ἄναξ "Ηφαιστιε καὶ μοι σύμμαχος γουρουμέρι
ἦλαος γενοῦ, χαρίζεν δ' οἷά περ χαρίζεαι.

A hívő fenhangon imádkozik (κλύθι): az isten csak akkor teljesíti kívánságát, ha meghallja, («die Sitte, mit lauter Stimme zu beten, geht durch das ganze Altertum hindurch»: SUDHAUS, Arch. f. Religionsw. IX. 190), mint a hogy a bűnt közvetlenül látnia kell az istennek (v. ö. 88 fr. B.), hogy megbosszulja. E képzet alapján κλώω, ἀκούω meghallgatni értelmet nyert s ez igék imperativusa az imák stereotyp bevezetésévé lett. Ezután az isten nevét nevezi meg az imádkozó, mert tudja, — ill. öntudatlanul alkalmazza az őseitől rámaradt tudatot — hogy az imában a megszólított isten neve elmaradhatatlan. E nélkül nem is tudná az illető isten, hogy őfeléje száll az ima s azonkívül a név magikus erejével megköti az illetőt (AUSFELD, de Græc. præcat. Jhbüch. Supplem. XXVIII. (1903) 503 kk.). ἄναξ] szóról 68. 1-höz. — Kegyes védelmet kér istenétől a költő (a σύμμαχος-ban epikusan heroikus képzet rejlik: a kedvencz hőseiket a harcban megsegítő istenek képe; a védelem, segítség fogalma egyáltalán a harci gondolatkörben szokott kifejeződni, pl. ὅπῃρ τιος = vkiért, tkp. vki fölött pajzsot tartva). Az imádkozó költő közben képzeletében átkarolva tartja az isten térdét (a térd a könyörületesség székhelye), v. ö. SIRTIL, Gebärden 163 kk.: γουνοῦσθαι Homerosban is gyakran a. m. esdekelve kérni (I 582, A 130, Z 149). A déli nép mozgékony-sága következtében nemcsak a nyelvben helyettesítheti a gestus neve az érzését (κινέω und moveo mit ihren Zusammensetzungen beherrschen das Gebiet des Begriffes «Gemütsbewegung»: SIRTIL id. h. 8), hanem a képzőművészetben is csak déli nép fia juthatott a kézmozdulatokkal való jellemzés gondolatára; a Cenacolót tárgyalva Leonardo nemzetéről mondja Goethe: «Bei seiner Nation ist der ganze Körper geistreich, alle Glieder nehmen

Teil an jedem Ausdruck des Gefühls, der Leidenschaft, ja des Gedankens» [WERKE, Bibliogr. Anst. XXIII. 191]. — Ἰλᾶος: v. ö. 79. 1. B. Χεριλᾶος, 119. B. Ἰλᾶος. Szinte jól esik az embernek a hom. λᾶός és A 583 Ἰλᾶος alakokkal megtámasztott egyöntetű hagyomány szilárdsága szemben a dogmatikusok kapkodásaival, melyek Ἰεως-t ajánlanak. Mikor lesz már általánossá a tudat, hogy az epos alapján álló költő szövegében az egyöntetű hagyomány homerismusát nem szabad ionismussá rontanunk? Az élő nyelv behatolását konstatálnunk kell, a hol megvan, de nem erőszakosan megteremtenünk, a hol nincs. — χαρίζεαι οἷά περ χαρίζεαι = «nem kívánok tőled különöset: [csak] olyannal kedveskedjél, a milyennel épen (περ) rendesen kedveskedni szoktál!» (Más alkalommal ugyanily módon könyörög a költő Apollonhoz: ὅλλυ ὥσπερ ὀλλύεις 9. fr., 1. ott). Epikus hajlamú költő (pl. a homerosi hymnikus) ily esetben az isten mythikus tetteinek elmondásával tenné hatásosabbá imáját. A homerosi Hephaistos-hymnusból (20.) megtanuljuk, mi az, mivel Hephaistos kedveskedhetik: minthogy ὁ μετ' Ἀθηναίης γλαυκῶπιδος ἀγλαὰ ἔργα ἀνθρώπους ἐδίδαξεν s a létért való küzdelmet a civilisatio áldásaival megkönnyítette az embereknek, a hymnikus dalnok ily irányú kegyességet kér tőle (Ἰληθι Ἥφαιστε [v. ö. Ἰλαος γενοῦ], διδοῦ δ' ἀρετὴν τε καὶ ὄλβον). A szavait is nyilván így értelmezte istene. HAUVETTE, Archiloque 181. meglehetősen barokk eszmével úgy vélte, hogy a költő tüzet kér ellenségei fejére — a Ἰλαος istentől).

A házi tűzhely fölött álló fa- vagy agyag-Hephaistos-szobrocskát (Schol. Arist. Av. 436) mindennap ugyanebben a vallásos hangulatban köszöntötte a hívő.

58. [76.]

αὐτὸς ἐξάρχων πρὸς αὐτὸν Δέσβιον παῖδρα

Hagyományunk az aeol költészetet illetőleg csak a készről, kifejeletről ad felvilágosítást, mintha a lesbosi lyra Alkaios-szal, Sapphóval készen pattant volna ki az aeol szellem talajából. Persze Terpan-dros (ἀρχμή: 676.—673.; tehát A. idősebb kortársa)

nevét megőrizte a hagyomány, de szinte függetlenül a milieu-tól, melyből művészete fakadt. Pedig a Terpandros-féle költészet irodalomtörténeti jelentősége igen nagy. Egyrészt az «aeol lyra» elődét kell benne látnunk, másrészt a régi, Homeros előtti aeol *énkelt epos* folytatását (WILAMOWITZ, Timotheos 84 kk. l.). Ez az aeol zenés költészet kb. a VIII. század óta — mikor az Aeolisból Ioniába vándorolt epos már csak recitativ volt — az ión költéssel szemben fajilag megkülönböztetett jelleggel lépett fel. Már most a VII. század ión iambikusa, ki minden egyéni különállása ellenére az ion epos alapján áll, büszkén hangoztatja, hogy ő nemcsak reczitált versekhez ért, mint az ion epikus, hanem bajban könyörgő, menekvésért hálálkodó *dalt is tud zengeni* az istenekhez (ez a $\pi α ι ῳ ν$: Hom. A 473, X 391). E dalt Lesbosból ismeri (*Λέσβιον* természetesen a $\pi α ι ῳ ν α$ jelzője): ezt meg kell hogy említse, mert hallgatóságának nagy volt az etnographikus érdeklődése (v. ö., hogy a szép delosi leányok, kiknek ünnepen a chiosi vak lantos Apollon-hymnust énekelt, $\pi \acute{\alpha} ν τ ω ν \grave{\alpha} ν θ ρ \omega \pi \omega ν \varphi ω ν \acute{\alpha} \varsigma \kappa α ι \chi ρ ε μ β α λ ι α σ τ \acute{\omicron} \varsigma \mu ι μ ε ι σ θ α ι \grave{\iota} σ α σ ι ν$ Hymn. in Ap. D. 162) s ő dalát a krétai paieontól (Hom. Hymn. in Ap Pyth. 340) meg akarja különböztetni. — A költő kar élén áll ($\epsilon \xi \acute{\alpha} ρ χ ε ι ν$ term. techn. a karvezető énekére), természetesen lanttal kísérve énekét (m. p. az *egész dalt végig* énekelve: ezért áll $\epsilon \xi \acute{\alpha} ρ χ ε ι ν$ accusativus-szal, nem mint Hom. Ω 761 'Ελένη ἐξήρχε γόοις). Melléje fuvolásnőt kell képzelnünk. Az *αὐλός* játéka és a kar rázendülő $\eta \pi α ι \acute{\alpha} ν$ -refrainje teljessé tette az új, addig Joniában ismeretlen zenés-jelenést, mely a Parosban-Thasosban tisztelt Charisok égi karára emlékeztethette a hallgatót. Ez a kép, melyre A. méltán büszke (v. ö. a köv. fragm.-ot), a pálczával a kezében reczitáló rhapsod igénytelen képe mellé hatalmas vetélytársként lép (még Theocr. 21. epigr.-ja is hangsúlyozza A. fontosságát $\epsilon \pi \epsilon \alpha \tau \epsilon \pi ο ι ε \iota ν, \pi ρ \acute{o} \varsigma λ \acute{o} ρ η ν \tau \grave{\iota} \acute{\alpha} \sigma \iota \delta \epsilon \iota ν$). Körülbelül 600 évvel utóbb hódító útján Rómába jut az aeol lyra s a *princeps Aeolium carmen ad Italos deduxisse modos* ép ily büszkén kiáltja a maga *exegi monumentumát*.

Költőnk életének mely korszakába illik e kép? Parosból $\delta \iota \acute{\alpha} \pi ε ν \acute{\iota} α ν \kappa α ι \acute{\alpha} \pi ο ρ \acute{\iota} α ν$ távozott (Kritias: id. Ael. Var. Hist X. 13), Thasosban (ugyane szavahihető bizonyosság szerint) nem tudott senkivel megférti, tovább hanyódott. De a parosi Neobulével

való szerelme, ill. ez érzésből fakadt költeményeinek kiforrott formája már Crusiust (Pauly W. s. v. Archil.) arra a feltevésre indította, hogy A. később visszatért Parosba. E korba illik a fenti kép. Hazájába visszatérvén, A. költészete a szerelemtől és az aeol lyrától megihletve új virágzásba kezdett.

59. [77.]

ὥς Διωνύσοι' ἄραξις καλὸν ἐξάροξαι μέλος
οἶδα διθύραμβον, οἶναι συγχεραυνωθεῖς φρένας

[Διωνύσοι]: hogy a ∘ ∘ ∘ ∘ elférjen a versben, A. a 2. szót tagot megnyújtja. Az V. század óta úgy segítettek magukon a költők, hogy versben a metrikailag kényelmetlen név helyett inkább az epithetonokat, Βρόμιος, Βάκχιος használták. — Mondattanilag a szó nem a genetivus object., mint ilyen esetben rendesen felfogják, hanem szép possessivus. Διωνύσοιο μέλος (mint ὄμιλος θεῶν) az ének, melyet a dalnok az istennek szentel s így az isten birtokának tekint, akárcsak a fogadalmi, áldozati ajándékokat. Mikor egy századdal A. után Chares, Teichiussa ura a szoborra, melyben magát Apollon tiszteletére lemintáztatta, azt vésette, hogy ἄγαλμα τῷ Ἀπολλωνος (DITTENB., Syll.³ 749), ugyanily gen. poss.-t mondat a szoborral. — A mi a szó végződését illeti, az -οιο gen.-suffixum homerosi flosculus (LESKIEN, Jhbüch. f. Philol. XCV. 1. kk. kimutatja, hogy már Homerosban is csak hagyományos alak): hogy a grammatikusok thessaliainak mondták, az a mi számunkra mit sem jelent. Az újító költő, ki büszkén helyezkedik szembe a régi epos-szal, nem tud megszabadulni a homerosi formuláktól. — A ∫ nélküli ἄναξ-ról 68. l ἄναξ-hoz. — A szépséges dalt, melyben maga a költő és a kar, de legjobban az isten gyönyörködik, a διθύραμβος. A modern kutatás azt kétségtelen eredményképen kiderítette, hogy azt a dithyrambost, melyet A. énekelt, nem fűzi közvetlen kapcsolat ahhoz a dithyrambikus karköltészethez, mely a VI. sz.-tól kezdve Korinthosban és egyebütt felzendült. «Es ist klar, dass hier von der einfachsten, rein ritualer Form des Dithyrambos die Rede ist» (CRUSIUS, Pauly-Wissowa s. v. Dithyrambos p. 1208):

A. Dionysos ünnepére visz bennünket (Thasos híres bortermő vidékének Dionysus-kultuszát az érmek hirdetik: ROBERT, Mythol. 719) s ez ünnepen a költő a boráldozat lakomáját ülő község mámoros dalának, az istennek szentelt μέλος-nak előénekese (ἐξάρχων, l. 58. fr.), ki jól tud ἐξάρχει, a dalra rágyújtani, mire a társaság rázendíti a refrain. — A fékevesztett kedvet, melyben az ilyen dal megfog, szépen fejezi ki az οἶνῳ συγκεραυνωθείς szó, mely maga is dithyrambosi hangulatból fakadt összetétel (τῶν ὀνομάτων τὰ διπλά μάλιστα ἀρμόττει τοῖς διθυράμβοις Arist. Poet. 22). A szép archilochosi képzet, a villámcsapásként ható mámor a Βάκχαι költőjének dionysosi phantasiáját is megihlette: τέλος δὲ δρυῖνους συγκεραυνόσαι κλάδους, mondja (1103. v.) a bakhansnőkről (Hartung és Wecklein — mint típikus ἀμνητοί — a hangulatba nem illő συντριβίνουσαι-t tették a szó helyébe). KRATINOS is ismerte A. szavait (Pytine 8. fr. Mein.). V. ö. Kallim. fr. 223: μεθύπληγος φροῖμιον Ἀρχιλόχου.

GO. [78.]

— — — πολλὸν δὲ πίνων καὶ χαλίκωτον μέθυ
οὔτε τιμον εἰσενέγκας <οὔτε — — — — —>,
οὐδὲ μὲν κληθεῖς — — — ἦλθες, οἷα δὲ γέλος
ἀλλά σ' ἢ γαστήρ νόον τε καὶ φρένας παρήγαγεν
εἰς ἀναιδείην.

Az Athenaios-epitome (I. 8a), mely e hiányos szöveget hagyományozta (lacunáit KAIBEL alapján adom), számtalan helyet idéz ezenkívül a komikusokból, melyek mind a «hivatlan vendég» ellen irányulnak. A komœdiabeli parasiták őse az a Perikles (nevét Athenaiosból I. 7. f. tudjuk), kinek tolakodását e fragm. gúnyolja.

A VII. században a régi nemesi társadalom banquet jei mellé lépett az öntudatra ébredt polgári társadalomnak hasonló intézménye, mint a hogy — a dolog természeténél fogva — a polgári társadalomnak általában megvolt az a törekvése, hogy az előbb kifejlődött nemesség módjára szervezkedjék (v. ö. FRANCOITE, La polis grecque 23. l.). A lakomák közösségére azonban

nemcsak számítás, hanem egyenesen az az ősi társas-ösztön vezetett, mely különösen az evésnél nyilvánul («A ki maga néz a tálba, azt az étel nem táplálja» VÖRÖSMARTY, Szegény a. k.) s melynél fogva pl. «a hottentotta nem tud egyedül enni és ha még olyan éhes is, odahívja a járó-kelőket, hogy megoszssa velük lakomáját» (KROPOTKIN, A kölesön. segítség mint természet-törv., magy. ford. 76. l.). — E társas lakomáknak (ἔρανος-oknak) «piknik»-jellegük volt, a mennyiben a tagok közösen viselték a költségeket (ἐκ κοινοῦ Hesiod. Erga 723). Ezért mondja Athena a kérők lakmározásaira czélozva, melyek csak Odysseus számláját terhelik: οὐκ ἔρανος τάδε γ' ἐστίν. ὥς τέ μοι ὕβριζοντες ὕπερ-φιάλως δοκέουσιν δαίνυσθαι κατὰ δῶμα: α 226).

Az ἔρανος-ra, melynek A. tagja volt, befurakodott egy bizonyos Perikles nevű jó ivó (πίνων imperf.). — A χαλίκρατον μέθυ] kifejezés magyarázatában abból kell kiindulnunk, hogy a bor jelzésében -κρατος végződés pleonastikus (az ilyen esetekben az antik grammatikusok pleonasmus-elmélete kivételesen elfogadható: v. ö. WILAMOWITZ, Eur. Her.² 30. l. jegyz.), a mennyiben a tulajdonság, melylyel a bor bír, természetesen csak a κραταιά által jött létre. Az ital tehát, melyet Perikles annyira szeret, oly μέθυ (ez az idg. általános elnevezése a mámorító italnak, melynek nevét a nemzeti különválás idejének bor-itala nem tudta teljesen visszaszorítani), mely «vegyállapotát illetőleg» χάλις, azaz színbor (χαλίκρατον· εἴκρατον, ἔκρατον Hesych.). Χάλις és Ἄκρατος a megsemmélyesített színbor. Színbort inni tiltott, de — annál édesebb gyümölcs volt görögjeink számára minden időben. Az ἔρανος-ban mindenki ihatott, de el kellett érte hoznia a tagsági járulékot: ezt Perikles nem tette (οὔτε τιμον εἰσεσσεγών: τιμος ép úgy mint τιμή eredeti értelmében *érték*, vagyis az, a mi jár vmiért, tehát érdemért *jutalom*, *becsülés*, bűnért *bűnhődés*, az ἔρανος-ban való részvételért a *tagsági díj*). 3. Ha legalább barátság fűzné a társaság tagjaihoz, akkor arra a közmondásra hivatkozhatnánk, hogy ἀστέμασι δ' ἀγρῶσι ἀγαθῶν ἐπὶ δαίτας ἔσαν (a helyeket s változatokat l. HUG, de Græcorum proverbio ἀστέματοι κτλ., Progr. 1872). De így nincs más magyarázata eljárásának, mint az, hogy gyomra uralkodik fölötte (ἥττων γαστρὸς: így mondták Attikában) s ez eltérítette esztét a rendes útvjáról (παροῖ γαγεν v. ö. 56. 5) s reásodorta «a szemtelenség területére»

(εἰς ἀναδοσίην). νόον καὶ φρένας] homerosi kapcsolat: Ω 40, θ 559, τ 215. 220 (v. ö. *mens atque animus*, mely Ennius fr. 186. óta a latin költészetben stereotyp kifejezés: NORDEN, Aeneis-komment. 119. l.).

Az illetlenséget az értelem megzavarodásának tekinteni: jellemző görög rationalistikus felfogás (v. ö. a 23. fr. jegyzetében a kentaurról mondottakat. Összevethető ellenben a 65. fr., mely az érzelmi élet rendellenességét csak isteni beavatkozással tudja magyarázni).

61. [0.]

— ο εἰς τις [ᾧδε] λαὸν σύμψυ[τον? κατήγαγεν?]

Ez és a következő fragmentumok az ú. n. *Monumentum Archilochi*-ről valók. Egy előkelő parosi úr hazája nagy költőjének tiszteletére az I. században (Kr. e.) emléket emelt, melynek felirata Demeasnak, egy különben ismeretlen parosi történetírónak (Kr. e. 3. sz.) munkájából tartalmaz kivonatot. Demeas lokalhistoriája annyiban való az Archilochos-émlékre, hogy ő hazája régi történelmének elmondása közben folytonosan A. verseire hivatkozik, mint forrásokra (γέγραφεν δὲ ὁ Δημέας ἕκαστα [σαφῆ ποιεῖν καὶ] γεγραμμένων ὑπὸ Ἀρχ[ι]λόχου καὶ [ἄλλων κατ' ἔτος ἕ]καστον). Kiadta: HILLER v. GÄRTRINGEN, Athen. Mitt. 25 (1900) 1. kk.; *ugyanő* Inscr. Gr. XII. fasc. 5. 445. szám; v. ö. HAUETTE, Rév. d. ét. Gr. 1901. 71. k.; LEO, Götting. Progr. 1900. 2. kk.

A hol a szövegben egyéb nincs jelezve, a kiegészítés HILLERTől való.

Koiranos csodás történetét elmondta — vagy csak czélzott rá — A.: ezzel kezdte Demeas az eseménysort. Demeas így adja elő az esetet: egy Miletosból jövő ötvenevezős hajó Naxos közelében elsüllyedt s az ötven ember közül egyedül Koiranos menekült meg egy delphin hátán Syros szigetére (innen való a 114. BERGK-féle fragm. πεντήκοντ' ἀνδρῶν λίπε Κοίρανον ἦπιος Ποσειδῶν). Ezt az eseményt, melynek Demeas az évét is tudta (ἄρχοντος πρώτου Εὐρ[. . .]), később kiszínezték, meghamisították (l. Athen. XIII. 606e, Plut. de soll. anim. 36. 984f, Aelian. nat. an. VIII. 3) s ezzel az eset belekerült abba a legendasorba,

melyet a delphineek okosságáról és hálás érzületéről regéltek a görögök (v. ö. AUG. MARX, Griech. Märchen v. dankbaren Tieren; az életmentő delphinről USENER, Sintflutsagen 181 kk.).

A mi sorunk — az I. col. 14. sora — is e csodás megmenekülés leírásából való.

62. [0.]

εἴπε<τ' — — — — — > παῖς Πεισιστράτου
 ἄν<δ>ρα<ς εὖ>ω<χ<ν<π>α>ρ' αὐλὸν καὶ λύρην ἀνήρατον,
 εἰς Θάσον φ<ω>σὶ Θορήξιν δ' ἔχων ἀκήρατον
 χροσόν. οἰκείωι δὲ κέρδει ξῦν' ἐποίησαν κακά.

Mon. Arch. (v. ö. a 61. fr. bevezetését) 46. ➔ εἴπετ' Leo. — v. 2. supplevi; Leo: ἄν<δ>ρα<ς εὖ ν>ω<μω>ν<τ>ας αὐλὸν καὶ λύρην ἀνήρ ἄγων; titulus: ἀν. ρα....ω.ν.....ασαυλὸν καὶ λύρην ἀνηρατον. — v. 3. φ[ω]σὶ Arnim, φ[υά]ς Leo. — v. 4. οἰκείωι WILAMOWITZ: οἰκείως in lapide.

παῖς Πεισιστράτου]. A. epikus emlékek hatása alatt amúgy is szereti patronymicummal jelölni az embereit (v. ö. 51. fr.) s itt patronym.-on kívül az [elveszett] polgári név mellett az atya neve arra is szolgált, hogy semmi kétség ne lehessen a megtámadott kiléte felett. Az *ὀνομαστέ κομωιδεῖν* volt költőnknek legkedvesebb harszmódja (v. ö. 75. fr.). — A.-nak, kinek büszkesége volt, hogy az aeol és ion költészetet, a fuvolát és a lantot egyesítette (l. 58. és 59. fr.), kellemetlen vetélytársa lehetett ez a Peisistratos fia, kinek répertoire-jában szintén egymás mellett szerepelt a fuvola és a lant (*αὐλὸν καὶ λύρην*: 2. sor). — Ezért meg kell a szegénynek lakolnia! A vetélytárs hangszere mindenekelőtt «*kietlen*»-jelzőt kap (*ἀνήρατον*: a jelzőknek ily gúnyos értelmi árnyalatával szívesen játszik a költő (v. ö. *ἐσθλὴν* 24., *ἡμερόεντα* 75. fr.). Ennek fanyar hangjai mellett (*παρά*, v. ö. Hom. φ 145 *παρὰ κρητῆρα*, fr. 16. *παρ' αὐλῶι*) mulattatja a derék férfiú sajnálatraméltó társait. [A Leo-féle olvasás a 2. sorban egyáltalában nem elégít ki: Igazán furesza dolog azt a politikai cselszövényt tervező *muzsikós társaságot* elképzelnünk, melyet ez az olvasás teremt. Az én lectio-m, azt hiszem, semmivel sem

erőszakosabb a Leo-félénél: Γ>T kövön nem is mondható váletoztatásnak; -ν<π>ορ igaz, hogy csak 1 betűt ad a HILLER-fél-5 pontnak betöltésére, de a vers is kizárja, hogy többet adjunk, tehát ott bizonyára törlés állt; csak <π>αρ a bagyományozott ΑΣ helyett igazi, de elég könnyű változtatás]. — Az 1.—2. sor ilyképen nem más, mint gúnyos kiszínezése az egyszerű ténynek, hogy *Peisistratos fia társaságban utazott* (csak tagja volt a társaságnak, εἰπετο, nem pedig vezére, mint a töredék némely feldolgozója hiszi). A gúnyolás psychikája szerint a kifigurázandónak, minthogy költő, tehát még diplomatiái küldetésben járva is elő kell vennie költészetét és zenéjét. A lelkében haragjának és gúnyjának tárgya a maga jellemző alakjában s abban a minőségben él, melyben a haragot és a gúnyt ingerli; bármely helyzetben csak ebben az alakban látja őt a költő maga előtt. Az érzelem ugyanazon képzetalkító hatásával van itt dolgunk, mint az eposban, mikor az epikus áhítat a maga személyeit és tárgyait mindig ugyanegy állandó megjelenési formában látja (állandó jelzők!) vagy a népmesében, melynek költője a királyt még ágyában is koronával a fején, a koldust még az asztalnál is koldusbottal a kezében képzei.

S ha már személyes élűvé vált az elbeszélés, lélektanilag érthető, hogy a 3. sorban ἔχων-nal úgy tünteti fel a költő a dolgot, mintha az aranyat, melyet a társaság a thrakoknak visz, csak maga a Peisistratosfi vinné (ἔχοντας-t várnánk). Ennek az *a potiori* kifejezésnek az a célja, hogy a felelősséget az így előtérbe szorított alanyra tolja. — Mint a hogy Pindaros lyrikusan színezi minden elbeszélését, mint a hogy Aristophanes számára minden, mit lát, tréfa tárgyává lesz, úgy A. ajkán a történeti tény elbeszélése is «iambikus» ízt kap. — A Thasosba készülõ csapatnak u. i. rosszban főtt a feje. Hogy mik voltak a ξύνα xaxá, melyeket a maguk önző eljárásával okoztak, azt a Monum. Arch. szerzője A. alapján elmondta, de a kövön ez elbeszélésből csak ennyi maradt: (49. sor) τοὺς Ἡρακλεῖας ἀπο . . εἰναντες αὐτοὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἀπὸ Ἡραίων λ<η>στάς Σάπας ὑπὸ τῶν Θ[ρακ]ῶν. Minthogy e szövegben szavak, sőt talán mondatok is kimaradtak a kővéső hibája következtében, az eseményt rekonstruálni lehetetlen. Leo (De Horatio et Archilocho: progr., Götting. 1900) így egészíti, illetőleg javítja ki: τοὺς

Θραικας ἀποπραύναντες αὐτοὶ οἱ μὲν αὐτῶν ὑπὸ Παρίων ἀπώλοντο, οἱ δὲ, ὅτε ἀπεωθύντο ληιστὰς Σάπας, ὑπὸ τῶν Θραικῶν --- s így magyarázza a thrakoknak megvesztegető szándékkal pénzt vivő csapat sorsát: *Parios certe Thasi colonos inimicos ab initio habuerunt, sed etiam communes hostes Thracas iterum hostiles experti sunt, cum latrones Sapaeos armis repellere cogerentur*» (p. 5). Ennek a magyarázatnak erőszakos és valószínűtlen volta nyilvánvaló. De mindeddig sem jobb magyarázat nem sikerült, sem a társaság bűnhődésének leírását a Demeas bevezető száival (41. sor)] τὰ (?) τοῦς Θ<ρ>αικας λ<ε>γ<ο>σιν Παριοι ἐα<ν>τοῖς . . . > ἀποκα<θ>ίς τας<θα> πάντα< > nem lehetett összeegyeztetni.

63. [0.]

τῶν δ' ἀντι[ι]αῖ
 τῇ μάχῃ λαὸς παραστιάθεις· ἀνέδρ[α] μ ἐν χιτώνος
 — — — — — ἀντίης τῆς πολυ[α] — φ. λόγος,
 α — — — — — τῶν — — — — — δ' ἐλ[λ]ης· ἡμέ[ρ]ης ἐπαύ[ρι]σαι
 5 β' ἄλλοιτες

«Monum. Arch.» (v. ö. a 61. fr. bevezetését) col. A 55 kk. sor. ➔ 1. δὲ ἀντι[α]. — 2. παραστάς· εἴτ' Leo. — 3. πολυφθόρου Leo.

A parosiaknak vagy thasosiaknak a naxosiakon nyert győzelméről van szó. Demeas (e sorokat bevezetve): διασαφεῖ [sc. Ἀρχιλόχος] πάλιν, ὥς ἐνίκησαν χαμπερῶς τοὺς Ναξίους, λέγων οὕτω. — Az élénk leírás elvesztét méltán sajnálhatjuk, hiszen Ps. Longinosból tudjuk, mennyire értett A. az ilyesmihez (c. 10: Demosthenes és A. a leírásaikban τὰς ἐξοχάς, ὥς εἴποι τις, ἀριστίνδην ἐκκαθήραντες ἐπισυνέθηκαν, οὐδὲν φλοιῶδες, ἢ ἄσπερνον ἢ σχολικὸν ἐγκατατάττοντες διὰ μέσου).

A felsorakozott harczi nép (λαὸς mint *populus* eredetileg a fegyverben álló nép: lassanként elavuló szó, mely Athenben már csak nevekben és formulákban élt) neki megy (ἀντι[α]) az ellenségnek: erre felzúg a harczi zaj, fellángol a hősi tűz (φλόξ): s délután (δελίης ἡμέρης) már eldőlt a küzdelem.

64. [0.]

$\rho\tilde{\upsilon}\nu$ $\xi\epsilon\rho\gamma\mu\acute{\epsilon}\nu$ [αι υ — υ — υ — υ — υ — υ]
 $\pi\tilde{\upsilon}\mu'$ $\xi\sigma\omega\sigma\epsilon$ ζ [— υ — υ — υ — υ — υ — υ] $\mu\epsilon\nu\omicron\varsigma$
 $\acute{\alpha}\lambda\chi\iota\mu\omega$ [υ — υ — υ — υ — υ — υ] $\tau\alpha\iota$

«Monum. Archil.» (v. ö. a 61. fr. bevezetését) IV. col. 4. kk. s.
 Harczeleírás. — 'Εέργω] epikus alak (= εέργω).

65. [0.]

$\nu\acute{o}\nu$ [υ — υ — υ — υ — υ — υ] $\rho\acute{o}\nu$
 $\kappa\alpha\iota$ $\varphi\rho\acute{\epsilon}\nu\alpha\varsigma$ $\tau\rho\acute{\epsilon}\psi\epsilon\nu$ [υ — υ — υ — υ — υ — υ] $\mu\alpha\iota\rho\acute{\iota}\delta\omicron\varsigma$]
 $\rho\tilde{\eta}\varsigma$ $\epsilon\mu\mu\eta\gamma\acute{\eta}\sigma\alpha\iota\omicron$ [υ — υ — υ — υ — υ — υ]
 $[\delta\epsilon\iota$ $\nu\acute{\alpha}$ $\iota\omicron\lambda\mu\acute{\eta}\sigma\alpha\varsigma$ $\mu\epsilon]$ [υ — υ — υ — υ — υ — υ]
 $\sigma\omicron\nu$ δ' $\xi\sigma\kappa\epsilon\nu$ $\kappa\alpha\iota$ $\chi\alpha\lambda\iota\varsigma$ [υ — υ — υ — υ — υ — υ]
 $\sigma\omicron\nu$ δ' $\xi\sigma\kappa\epsilon\nu$ $\kappa\alpha\iota$ $\chi\alpha\lambda\iota\varsigma$ [υ — υ — υ — υ — υ — υ]

«Monum. Archil.» (l. a 61. fr. bevezetését) IV. col. 8. kk. sor.

Mint Demeas bevezetéséből tudjuk, barátjához, Glaukoshoz szól a költő (Glaukosról l. 38. fr.). Valami gonosz szellem eltérítette Glaukos eszét a józanság útjáról ($\nu\acute{o}\nu$ $\kappa\alpha\iota$ $\varphi\rho\acute{\epsilon}\nu\alpha\varsigma$ $\tau\rho\acute{\epsilon}\psi\epsilon\nu$: a képzetről l. az 54. fr.-beli $\eta\mu\pi\lambda\alpha\kappa\omicron\nu$ -hoz mondottakat): csakis így tudja a költő megmagyarázni, hogy barátja megfedkezett szülőföldéről (3 $\epsilon\pi\mu\eta\gamma\acute{\eta}\sigma\alpha\iota\omicron$ = jusson végre eszedbe!). A kultúra ezen fokán a nostalgia a normalis lelki élet elmaradhatatlan tünetének tűnik fel (v. ö. BURCKHARDT, Kulturgesch. I. 328 k., valamint a 78. 2-beli $\nu\acute{o}\sigma\tau\omicron\varsigma$ -hoz mondottakat).

A többinek összefüggése homályos. — δ' $\xi\sigma\kappa\epsilon\nu$] 3. szem. iterativum = $\tilde{\eta}\nu$, nem homerikus (mint néhol olvassuk), mert az eposon kívül Herodotosban is gyakori. Tehát ion.

66. [0.]

$\chi\iota\lambda\acute{\iota}\omicron\nu\varsigma$ $\gamma\acute{\alpha}\rho$ $\acute{\alpha}\nu$ [$\delta\rho\alpha\varsigma$

«Monum. Archil.» (l. a 61. fr. bevezetését), IX. col. 22. sor.

Thasos történetére vonatkozó esemény elbeszéléséből. Kapcsolatban a 42. fr.-mal?

67. 0.]

[— ∪ δ]οῦρατ' ἐκπ[αλλ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪]ε,
 τῶν δὲ δάμν[αται ∪ — ∪ ἦδ' Ἀ]θηναίῃ τοῖς
 ἄμφ[∪ — ∪ — ∪ — ∪ —]εσαν προ [—]τρικ[∪]
 [— ∪ — ἦρε]πτο πύργος, ἄμφά[δην ∪ — ∪ ∪]
 5 [— ∪ ἐκ] λίθων ἔδε[ιμαν — ∪ — ∪ — ∪]ε |.]
 [α]ὐτοὶ Λεσβίω[ν ∪ — ∪ —]ες χερσὶν ᾧ[∪ ∪]
 [— ∪ — ∪ — ∪ —]σε Ζεὺς Ὀλυμπίω[ν πατήρ]
 [— ∪ — ∪]νην ἐπῆγο[ν — ∪ — ∪ — ∪ ∪]
 [ἐ]στιασαν πονε[ύμενοι ∪ — ∪ —]αι ἄμφε[∪]
 10 [— ∪ — ∪ — ∪ —]ᾶν εὐμεν[ῆ] καλ[— ∪ ∪]

«Monum. Archil.» (l. a 61. fr. bevezetését) IV. 46. kk. ➡
 Csak a biztos kiegészítéseket jeleztem.

A verseket bevezető Demeas-féle szöveg a kövön teljesen
 romlott, úgy hogy nem tudjuk, mily csatáról van szó. — Az első
 tekintetre kitűnik, hogy az epos emléke lengi át a helyet: Athena
 (2. sor) és «Zeus az olymposiak atyja» (7.) az eposból ismeretes
 szerephez jutnak a csatában. A küzdelem egy bástya (πύργος: 4.)
 körül folyik. 4 ἦρεπτο (= ,fedve volt') — valószínűleg az ἐρέφω
 igének azon abbreviatio-szerű használatával, melyet az Iliasból
 Chryses imájából ismerünk (εἴ ποτέ τοι χαρίεντ' ἐπὶ νηὸν ἔρεφα:
 A 39) s mely a betetőzést, az építés befejező mozzanatát, egye-
 nesen az építéssel egyértelműnek tekinti (az abbreviatióról a 70.
 fr. bevezetésében van szó). — 5 ἐκ λίθων ἔδειμαν] valami ellen-
 operatióról szól, mely nyíltan (ἀμφάδην: a végződés 48. 4 szerint)
 történik. — Több nem világlik ki. Mert a 6. sort kezdő αὐτοί
 miatt az 5.—6. sort az 58. fr. alapján így kiegészíteni: [ἀείσαντες
 αὐτοὶ Λεσβίω[ν παῖσιν, θέντες]ες χερσίν, igazán nem lett volna
 szabad. — A nyelv dolgában még figyelemreméltó ep. δοῦρατα
 (1.: metrikus kényszer alatt?) és δάμναται (2.), melyet Aischylos
 s szívesen átvész az eposból.

'ΕΛΕΓΓΕΙΑ.

68. [1.]

*εἰμὶ δ' ἐγὼ θεράπων μὲν Ἑνυάλιοιο Φάνακτος
καὶ Μουσέων ἑρατὸν δῶρον ἐπιστάμενος.*

θεράπων]. Ma is közhely, hogy az embert a maga hivatása leköti, rabszolgává teszi. De a görög költő lelkében a legközönsegebb képzet is vallásos színt ölt («on peut dire qu'il n'y a pas en Grèce de véritable poésie qui ne soit mythique» CROISSET, Poésie de Pind. 120) s minthogy mindaz, mi erősebb az embernél, isteni (τὸ κρατοῦν γὰρ πᾶν νομίζεται θεός Menand. Com. IV, 144 Mein.), tehát a költő Μουσῶν θεράπων, a harczos θεράπων Ἄρης. — Ἑνυάλιος nem költői mellékneve Aresnek, mint Apollóé Φοῖβος, Athenáé Παλλάς, hanem a kultuszban is szereplő név (Inscr. Gr. III, 2 és IV, 717 Ἄρης Ἑνυάλιος), tehát e melléknévnek magában való alkalmazása nem költői szabadság, mint egyéb isteni epithetonoké, hanem az *élő vallás nyelvhasználata*. — *Φάναξ*] szóban *Φ*-t írtam, bár nem tudom. *Α*. is kiírta-e. Csak azt tudom — és ez a legfontosabb kérdés — hogy a szó előtt költőnk nem érzett hiatust, vagyis ép úgy a lelkében zsongó epikus reminiscenciák *Φ*-jának akustikus hatása alatt állt, a hogy teszem fel, az athéni színház költője, színésze és hallgatósága az oly szókapcsolatok alkalmával, minők καὶ *Φιφίανασσα* (Soph. El. 157) vagy ὦ *Φεκάεργε* (Aristoph. Thesm. 972). S nem követek el — úgy hiszem — következtetlenséget, ha az 57., 59. és 77. fr.-ban nem írom ki az ἄναξ szóban a *Φ*-t. Ezen a helyeken a költő nem érezte (jobban mondva: nem akarta éreztetni) a hangot, melyet az élőbeszédben úgy ő, mint közön-

sége egyáltalán aligha ejtett ki. (A helyesírásnak ily felfogását illetőleg v. ö. még a 6., 12., 33. fr. jegyzetét.) Maga az *ἄναξ* szó egyébként már Homeros számára is csak ünnepélyes, hagyományos kifejezés, a közhasználatban nem élő szó. Szinte chemiai vegyületben mutatkozik A.-ban az öntudatlanul conservált hagyományos elem az életnek tudatosan behozott elemeivel. — *μὲν—καὶ*]. Mint Hom. A 267 *καρτιστοὶ μὲν ἔσαν καὶ καρτίστοις ἐμάχοντο*, úgy ez a hely is a később correlativvá lett *μὲν*-nek eredeti, pusztán nyomósító használatát mutatja: «bíz szolgálja vagyok . . . és . . .» — *Μουσέων δ᾽ ὄρω*]. A vallásos érzés mindent, a mit az ember lát és érez, az istenektől származónak tekint. A költészetet a kegyes tündérek hozták ajándékul, kik mikor messze Pieriából eljutottak Parosba, bizonyára az életörömnek ottani ősi, Minostól származtatott (Apollod. III, 157, 7) Charis-oltáira emeltettek, mint a hogy Hesiodos szerint a Charisok szomszédságában laktak (Theog. 64) és Sappho is együtt szólítja a *ἄβραι Χάριτες καλλίχομοί τε Μοῖσαι* hatalmát (60. fr.). — Hogy ez az ajándék *ἐρατόν*, az a költészet gyönyörködtető hatásának ugyanaz a képzete, — v. ö. Hom. Hymn. in Mercur. 420. k. — melyből egy más, «theogonikus» irányú phantasia megteremtette az *Ἐρωτώ* múzsa alakját (Hes. Th. 78), mint a hogy a költői tehetségnek ajándék útján való származtatása is theogonikus kapcsolat formájában fejeződik ki a hesiodosi költészetben (*ἐκ γάρ τοι Μουσῶν καὶ ἐκ ηἰβόλου Ἀπόλλωνος ἄνδρες ἄοιδοι ἔσιν καὶ κithαρισταί* Th. 94). — *εἰμὶ ἐπιστάμενος*] = *ἐπίσταμαι*: a körülírás, mely itt a párhuzamosság kedvéért áll, különösen a dráma nyelvében lesz majd divatossá l. még 16, 2 *ἦν πονευμένη*. Költőnk büszkén vallja, hogy ért a múzsa ajándékához (*ἐπίστασθαι* az eposban is mindig a. m. *érteni thez*, csak *δ* 730 *tudni*).

A «harczos költő» erélyes vonásokkal beállított képére ugyan később a pajzselvesztés kényes epizódja (75. fr.) homályt vetett: de akkoriban, mikor e sorokat zengte költőnk, büszke öntudattól dagadt a keble. Epikus dalnokelőadások emléke éledhetett benne és hallgatóságában is meglevenedett a *κόκλος* eposaiban zengett Amphilochos, Mopsos dicsősége, (Amphiaraos híre nem jutott keletre), kik ép úgy egyesítették Ares és Apollon szolgálatát, mint A. Enyaliosét és a múzsaét.

69. [2.]

ἐν δορὶ μὲν μοι μᾶζα μεμαγμένη, ἐν δορὶ δ' οἶνος
 Ἰσμαριζός, πίνω δ' ἐν δορὶ κεκλιμένος.

ἐν δορὶ: benne van, tehát — a dárda megszemélyesítésével — ha megkapom kenyereimet s boromat, tőle kapom, neki köszönhetem (Hes. Erga 669 ἐν τοῖς γὰρ τέλος ἐστὶν ὁμῶς ἀγαθῶν τε κακῶν τε, Soph. Oed. R. 315 ἐν σοὶ γὰρ ἔσμεν *et passim*). — μᾶζα daralisztból való száritott tészta, melyet megnedvesítve ettek, ellentétben a búzalisztból való, sült ἄρτος-szal. Legfeljebb ünnepnapon ehetett szegény költőnk ἄρτος-t, mint a prytaneion-ban étkezők (Athen. IV, 14). Hogy μᾶζα idegen, sémi szó, azt ő nem tudja, tehát etymologizálja: a maga kezdetleges felfogásával az idegen szóban is érthető tartalmat keres (ANDRESEN, Deutsch. Volksetym.⁶ 2) s σχῆμα ἐτυμολογικόν-ban μάτω-val köti össze μᾶζα-t, mint Her. I, 200 s utána mások. Az etymologizálás a görög népnek kedvelt szellemi játéka s a figura etymologica e népies szellemeskedés terméke, minőt a λέσχη-ben is nem egyet hallhatott költőnk. Népies jellegénél fogva e figura a szónokokban aránylag ritkán is található (SCHULZE, de fig. etym.: Comment. in honor. Ribbeck. 155): a magyarban is népies (THEWREWEK, M. Nyvör III, 385). — οἶνος Ἰσμαριζός]. Parosban nem igen juthatott A. a távoli Thrakiából szállított tüzes sötétvörös (μέλας Hom. ι 196) borhoz, legalább is mindennapi eledeléhez, a μᾶζα mellé, nem igen ihatta. Minthogy költőnk harczosként jelenik meg e sorokban, tehát valószínűleg a thrák parthoz közeli Thasosban, ill. ottani tartózkodása utáni kóborló életében írta őket. — Mi talán inkább vizet várnánk a «mindennapi kenyér» paralleljeképen, de A.-nak, mint görög embernek, a bor elemi szükséglete. Vizet magában ő nem igen ivott, ő nem volt ὕδροποτῶν, mint a perzsák (Herod. I, 71) vagy az iberiaiak (Athen. II, 44 b). — ἐν δορὶ κεκλιμένος]. Az ige pusztá locativust kíván ugyan, csak hogy a költő lelkében még ott vibrál az előző kettős ἐν δορὶ anaphora (BAHNTJE, quæst. Archil. diss. 70); de amúgy is az ἐν-nel összekötött locativus ekkoriban már régen ugyanazt jelenti, mint a pusztá eset: κονέη: βάλε (Hom. H 187)

mellett ἐν πυρὶ βάλλε (I 220). — A katona akkor sem teszi le dárdáját, ha hörpinteni akar egyet kulacsából: dárdáját fél kezével a földnek támasztja s úgy iszik (δορὶ κεκλίσθαι a rendes nyugalmi állás katonáéknál Verg. Aen. IX, 229 *stant longis adnixa hastis*, ép így vázaképeken s egyéb ábrázolásokon is gyakran). Ha majd leveti a fegyvert s Paros utczáin sétálva meg akar állni, felső végével a hóna alá dugott βακτηρία-jára fog támaszkodni (v. ö. DAREMBERG-SAGLIO képeit, s. v. baculus).

A dárda — élőnek képzelve, hiszen gyakran még nevet is adtak neki, v. ö. POLLE-WEISE, Wie denkt das Volk über die Sprache 19. — a harczosnak ételt-italt ad, de meg nyugalmat is. A katona-költőnek a fegyver mindene, mint Hybriasnak (Anthol. lyr. ed. HILLER-CRUSIUS p. 275. XX. ἔστι μοι πλοῦτος μέγας δόρυ καὶ ξίφος . . .). Aischylos heroikus lelkében az eszme majd úgy ölt testet, hogy a Hetek egyike ὄμνῃσι αἰχμὴν, ἣν ἔχει μᾶλλον θεοῦ (529, v. ö. Eur. Phoen. 1677 ἵστω σίδηρος ὀρκίον τέ μοι ξίφος), mit pherai Sándorról, Thessalia vérengző zsarnokáról Plutarchos mint történeti tényt említ (Pelop. 29) — s tényleg nem egy harczias népnél megfigyelték e szokást (SIRTL, Ge-bärden 139). A mi Balassinuk is istenét látja szabályában.

70. [2.]

οὐ τοι πόλλ' ἐπὶ τόξα τανύσσεται, οὐδὲ θαμεῖαι
σφενδόναι, εὖτ' ἂν δὴ μῶλον Ἄρης συνάγῃ
ἐν πεδίῳ· ξιφέων δὲ πολύστονον ἔσσειται ἔργον
ταύτης γὰρ κεῖνοι δαίμονες εἰσὶ μάχης
ἃ δεσπύουσι Εὐβοίης δουρικλυτοί.

Az egyszerűsítés, mely abban rejlik, hogy az íjas-harczot alkotó teljes eseménysorból a költő csak az íjak nekifeszítését említi (τόξα ἐπιτανύσσεται), nem tisztán a költői szemlélet minemiségéből ered. Az emberi szellem öntudatlan oekonomiájával karöltve a festeni akaró nyelvnek természetes megkötöttsége ép úgy feltételezi a beszédbeli *abbreviatiót*, mint az ábrázolás lehetőségeinek korlátoltsága a művészetit (a mikor ARANY, Bol. Ist. I, 107 ezt mondja a besötétedő pusztá leírásában: «majd egy

betyár *tűnt el* szilaj lován», az egész folyamatnak, mely a hirtelen megjelenéssel kezdődik s a nyomtalan eltűnéssel végződik, csak egyetlen, utolsó mozzanatát emeli ki; l. még 67, 4 ἤρεπτο jegyzetét). — σφενδόνα]. Az ismert mykenei ezüst serleg vár-ostrom-ábrázolása parittyásokat és íjászokat mutat, ellenben Homeros csak N 600 és 716 tesz futólag említést a parittyáról. «The rarity of allusion to the sling is doubtless due to the fact that it was the weapon of the despised light-armed soldier, and therefore beneath the notice of the heroic poet» Leaf Hom. N 600-hoz. A. az epostól elhanyagolt életnyilvánulásokat vonja a költészet világába (v. ö. nyelv dolgában *passim*, egyebekben pl. 22. fr.). — 2 μῶλος] = az epikus μῶλος Ἄρης, ünnepélyes szó, mely Aetoliában Ares fiának nevévé vált (Apollod. I, 7, 7, 3). — Nem azoknak harczmodorában folyik majd a küzdelem, kik nyíllal, parittyával lövöldöznek biztos helyről a távolálló ellenség közé, hanem — 3 δὲ itt ἀλλὰ értelmű — a kardoknak lesz ma dolguk. Euboiá urai mesterei az ily harczmodornak (μάχη «harczmodor»-értelemben még Xen. Cyr. II, 1, 7). — 4 δαίμονες]: «synizesin quamvis insolitam tolerare quam ex duobus nullius auctoritatis codicibus δαίμονες recipere malui» HILLER. — 5 δεσπότης itt fordul elő először. — Az ἐπίθεν κομῶντες Ἀβαντες (Hom. B 542), kik már a Katalogosban is közelharczosokként jellemeztetnek, Euboiának régi uralkodó eleme (οἱ Εὐβοίαν ἔχον id. 536), melyről a sziget Ἀβαντίς-nak is neveztetett (GEYER, Topogr. u. Gesch. d. Insel Eub. [1903] 13). A. mint résztvevő vagy legalább is mint közvetlen szemlélő ír a várható csatáról (2 δὴ a várakozás interjectiója). Az a feltevés, hogy e költemény arra a hirre íródott, hogy Chalkis és Eretria a lelantei sikért való háborújokban szerződést kötöttek, mely csak az ἀρχιμαχία-t engedi meg (e szerződésről Strab. X, 448), nem állhatja meg e szerint a helyét (v. ö. még SITZLER, Bursians Jhber 1907 [103] 116). — A költő személyes jelenlétének felismerése a költemény topographiájára is fontos. A πεδίον-t t. i. ED. MEYER, Gesch. § 342 és Crusius (PAULY W. II, 495) az euboiái lelantei síkságnak magyarálták s így A.-t a síkságért küzdő felek egyikének katonájául tekintették. Ennek ellentmond az, hogy mint az egyik fél katonája l. nem nevezheti a másik félt (4 χεῖνοι) Euboiá urainak, minthogy ép az uralomról volt e háborúban

szó, 2. az ἀρχιμαχία-t nem mondhatja e másik fél harcsmódo-
rának, hiszen testvérvárosok küzdöttek itt egymással egyenlő
harcsmódban. Tehát más irányban kell haladnunk! Valószínű-
leg fenn, északon, A. tartózkodása helyén kell keresnünk az
ütközet színhelyét (a thasosi πεδίον sincs kizárva, melyről l.
FREDRICH, Athen. Mitt. 1908. 214. kk.) — oly helyen, hol az
euboiaiak a VII. sz. közepén talán bezárni igyekeztek a gyűrűt,
melylyel az aegaei tengert körülvették (a főbb pontok: dél felé
Andros, Tenos, Keos, keleten a kis-ázsiai ion városok, melyek-
nek Ἀβαντες ἐκ Εὐβοίας εἰς οὐκ ἐλαχίστη μοῖρα Herod. I, 146,
végül északon Chalkidike). Így az a feltűnő jelenség, hogy 720. —
650. hagyományunkban szünetel az euboiaiak terjeszkedése
(GEYER, id. h. 25.), megszűnnék. Az nem szólhat ellene ez inter-
pretációnak, hogy e tisztán helyi jelentőségű vállalat hagyomá-
nyunkban nem hagyott nyomot: ennek oka valószínűleg siker-
telensége, melynek következtében az aegaei tenger hatalmi egyen-
súlyában nem okozott változást.

71. [4.]

*ἀλλ' ἄγε σὺν κώθωνι θοῆς διὰ σέλματα νηός
ροῖτα καὶ κοῦλων πόματ' ἄγειλε κώδων,
ἄγρει δ' οἶνον ἐρυθρόν ἀπὸ τρυγός· οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς
νήφειν ἐν φυλακῇ τῇδε δυνησόμεθα.*

A költő türelmetlen. Az irodalomban s az élőbeszédben
eggyaránt használatos ἀλλὰ a felszólítás sürgetésére. «Ursprüng-
lich einem vorausgesetzten Widerstreben entgegengestellt, ge-
staltete ἀλλὰ schliesslich die Aufforderung nur angelegentlicher»
BRUGMANN, Gram.³ 537. — κώθων kulacsforma agyagedény
(ἐπιτηδειότατον εἰς στρατεῖαν, Kritiasból Athen. XI, 483 d). — θοῆς
νηός] az eposból a költő lelkében megragadt kifejezés. Ily stereotyp
jelző nemcsak metrikailag nyújt a költőnek könnyűséget, hanem
a hallgatóság képzeletének megindítása dolgában is versenyezhet
a modernnek frappáns hatásokra törekvő jelzőivel («epithetes
rares»). A meg-megismétlődő jelző mint valami jó ismerős, min-
den találkozásnál régi szép képek, impulzusok emlékét eleveníti

fel s e visszhangtól megsokszorozódott erővel zsong a hallgató lelkében (v. ö. R. M. MEYER, Deutsche Stilist. 46). S ez több, mint ha valami specziálisan jellemző szóval jelezné a költő a dolog pillanatnyi tulajdonságát. «Ce qui différencie le plus radicalement la littérature moderne de la littérature ancienne, c'est le remplacement de la généralité par la particularité» Journ. de Goncourt II, 261. — 2 *κάδος*] nagy agyagpalaczk, felül *παῦρα*-val, mi nem fődél, mint Iw. MÜLLER mondja (Handb. IV, 1, 2, 62), hanem *vincula* — a hogy Tibullus mondta, mikor az A.-i *πώματ' ἄφελκε κάδων* hangzott a fülében s ennek rhythmusában utána zengte: *solvite vincla cado* (II, 1, 27) — vagy más körülírással *cortex adstrictus pice* (Hor. Carm. III, 8, 10). — A 2. sor («járj sorban [itt köztünk], nyisd ki a palaczkokat s fogd fel a bort») hysteron-proteron. A «gyere mindnyájunkhoz» felszólítás, melyhez *κατὰ τὸ σιωπώμενον* oda értendő, hogy «adj mindnyájunknak innunk», előre van téve, mert a szomjas és fáradt matrózoknak ez a legfontosabb. A *πώματ' ἄφελκε* és *ἄγρει* felszólításokon keresztül is csak erre gondol a költő; az utánok következő *γάρ*-os magyarázat csak ehhez tartozik. CLASSEN (Beobacht. über d. homer. Sprachgebr. 198) kimutatta, hogy Homerosban a *ὑστερον-πρότερον* mindig lélektani okra vezethető vissza. Általában ez az alakzat az, mely a legszembeötlőbb módon megőrizte a maga lélektani jellegét. Az antik grammatikusok ok nélkül tekintették merész műfogásnak, mely miatt pl. Eur. Med. első két sorát elítélték, úgy hogy Ennius, ki ez elítélő véleményt a kommentárban olvasta, e két sort nem merte lefordítani (LEO, Plaut. Forsch. 85). — 3 *ἄγρει*] = fogd fel a bort a kulacsba: mint a hogy a vadat, futtában eléje kerülve, elfogjuk (hogy *ἀγρέω* az *ἀγρή* származéka, l. STOLZ, Wien. Stud. 1903, 219). — «De ne csak a felszínről önts bort, hanem még az aljáról, a seprűről is önts (3 *ἀπὸ τρυγός*): addig önts, míg csak a seprű marad a *κάδος*-ban s ott állnak a *cadi cum faece siccati* (Hor. I, 35, 26). — 3 *οἶνον ἐρυθρόν*]. *ἐρυθρός* a bornak rendes «epikus jelző»-je, mert Homeros bora mindig vörös (*ἐρυθρός* vagy *μέλας*; a tenger is akkor *οἶνοψ*, mikor háborog). Helytelenül tagadtam E. Ph. K. 1904, 371 e kifejezésben a homerosi hatást; a költő mikor *οἶνον*-t mond, önkénytelenül is utána mondja, hogy *ἐρυθρόν* — oly sokszor hallotta.

A fáradtságos (éjszakai?) őrálást mint *νήφοντες* nem bírnák el matrózaink; egy kis *ἀκροθώρηξ*-ra van szükségük (még a stoikus morál is elismerte, hogy *οἴνῳ χρηστέον . . . ὥς δεῖν ὑποτρέφειν τήν . . . ἀλέαν ἐπεισάκτωι θερμότητι* Clem. Pædag. II. 22. p. 179 stoikus forrásból).

72. [5.]

— οὐ διέξ σωλῆρος ἐς ἄγγος — υ υ — υ

σωλῆρ] — a vezetékeső, melyen áthaladva a folyadék *kijut* (*διέξ*) a felfogó edénybe — népnyelvi szó, mely az irodalomban még A. által sem juthatott hosszabb élethez. Az irodalomban inkább *ὀχετός*-t mondtak, ellenben a technikában befogadást nyert a szó (különösen kicsinyített formájában: *σωλήν*, -ος τὸ παρ' ἡμῶν *σωλήνιον* Suid.). A népnyelv általában közelebb áll a görög világban a technikához, mint az irodalomhoz (v. ö. M. C. P. SCHMIDT, Kulturhist. Beitr. I.). — *ἐς*]: BERGK javítása (vulgo *εἰς*) a dactylikus menetet helyreállítja. Ez jogos változtatás, mert *εἰς* és *ἐς* váltakozása prosodially csak annyit jelent, hogy ἙΣ *syllaba communis*: hiszen tudvalevőleg *εἰς* a kiejtésben csak a zárt *e* hosszúságában különbözik az *ἐς*-től.

73. [6.]

*ἄσπιδι μὲν Σάτων τις ἀγάλλεται, ἦν παρὰ θάμνῳι
ἐντὸς ἀμώμητον κάλλιπον, οὐκ ἐθέλων·
αὐτὸν δ' ἐξεσάσσα. τί μοι μέλει ἄσπις ἐκείνη;
αὐτὸς δ' ἐξέφυγον θανάτου τέλος· ἄσπις ἐκείνη
ἐρρέτω· ἐξαυτὶς χτήσομαι οὐ κακίῳ.*

Lecsapott egyszer Thasosba egy szembenlakó thrák törzs, melynek nevét, hol Σάτος alakban mondták a derék thasosiak, hol Σάπης formában (az utóbbinak locativusából a souverain nyelvszellem Σαπαῖος alakot képezett tovább). Nagy volt a riadalom a hosszú czopfos rablók közeledésére, de hát hiába, — védekezni kellett ellenük. Szegény költőnk is hadba szállt. Egy

bokor tövében volt az őrhelye; ott heverészett, pajzsát letéve maga mellé és elmélázott. Egyszerre zajt hall: jön az ellenség. *Sauve qui peut!* . . .

S most — nagy lihege — túl van a veszélyen, csak hogy a pajzsa, az bizony a nagy sietségben ott veszett. A bajból menekült ember örök szokásaként megfordul a baj színhelye felé — vissza a világért sem menne — s elmosolyodik. «Persze nem arattam valami nagy dicsőséget s a pajzsomat most már egy saios mutogatja büszkén» (*ἀγάλλεται* mint Hom. B 462 a. m. *pompázik*, v. ö. WILAMOWITZ, Eur. Her.² II, 16) — hiszen otthon akár azt is mesélheti a rabló, hogy véres tusával szerezte. — «Az én derék pajzsom!» (*ἀμώμητος* az epikus *ἀμύμων* egyenértéke. A. a maga szokásos irónikus módján (v. ö. 75. fr.) használja a jelzöt az élettelen pajzsról, melynek nem volt semmi baja s így megtalálójának nem lehet ellene kifogása). «Ott benn maradt, a bokor tövében» (*παρὰ θάμνωι ἐντός*: még ha nem volna is némelyütt hagyományozva ez a hangsúlyozás, akkor is így kellene olvasnunk, nem — REISKE nyomán — ἔντος. U. i. ἔντος plur. tant. lévén, ἔντος ép oly elképzelhetetlen, mint lat. *armum!*). «Nem tehetek róla (*οὐκ ἐθέλω*) s aztán meg se baj! én megmenekültem a halál torkából» (a 3. sor kettős redactióban került Alexandriába s a Μουσείον tudósai nem tudtak választani, tehát varianst vettek a kiadásukba, v. ö. BERGK e fr.-hoz). «A pajzs — gombház!» (*ἐρρότω* = *menjen*, nyilván εἰς αἰθέρα, ἐπὶ τέρματα, εἰς κόρακας, v. ö. VAHLEN, Opusc. II, 16: népies kifakadás a «pokolba küldés», «szélnek eresztés» kifejezésére. Alapjául az a képzet szolgál, hogy a mi pusztul, az eltávolodik a körünk-ből, az élet köréből, v. ö. POLLE WEISE, Wie denkt d. Volk üb. d. Sprache 92. olvasható euphemistikus kifejezéseket, melyek a *halál* jelölésére az *elmenés* fogalmát használják. V. ö. még *oda van* = vége, ἐκστ = a túlvilágban, ἡ ἀπαλλαγή = az «elköltözés», a tragœdiában νοσφίζειν = elpusztítani).

A kedves közvetlenségű vallomásról és utóhangjairól E. Ph. K. 1904: 390. szóltam.

74. [7.]

ξείνια δυσμενέσιν λυγρὰ χαριζόμενος

ξείνια λυγρὰ] — Attikában erős oxymoronnal mondták volna: ἄδωρα δῶρα, Soph. Ai. 665 — a sebek, melyeket Ares osztogat (*χαριζόμενος* Aresre vonatkozik: *ξείνια γὰρ Ἄρεως τραύματα* <καὶ> φόνοι schol. Soph. El. 9 e sort idézve). A háborúban a katona az öldöklő harczi dæmon vendége s vendéglátójától s ebeket kap *ξείνιον*-képen (e képzet alapján magyarázandó Soph. El. 9.: Agamemnon Trójából épen tért haza, tehát őt φοίνιος Ἄρης οὐκ ἐξείνισεν). Ugyanaz a keserű irónia ez, mellyel a 77. fr.-ban a tengerből kivetett hullák Poseidon adományának neveztetnek.

75. [8.]

*Αἰσιμίδη δῆμου μὲν ἐπίρρησιν μελεδαίνων,
οὐδεὶς ἂν μάλα πόλλ' ἑμερόεντα πάθοι.*

Aisimides tényleges használatban volt név (Athen egyik tízévi archonját is így hitták), v. ö. 43. fr. Ἐπίρης. Álnéven még gúnyja tárgyait is csak ritkán és bizonyára kelletlenül szerepeltette A. Az 50. fr. Leophilos-a pl. nagy úr volt és ezért volt tanácsos álnevet alkalmazni. V. ö. még 62. fr. — A megszólítás után nem volt szünete az antik recitációnak, l. 48, 1-hez. — Az *ἐπίρρησις*-t az emberek az illetőnek neve után *mondják*, kiről szó esik, akárcsak a komédiában a karvezető a ῥῆμα után odamondta a maga mondókáját, az *ἐπίρρημα*-t. Ez az *ἐπίρρησις* eredetileg természetesen lehet jó is, rossz is, dicséret ép úgy, mint szitok. S ha A. e helye az Etymologicumokban annak a jelentésnek példájaként szerepel, hogy φόρος καὶ κατηγορία, ez az értelem a jelentéstani megszorításnak ugyanolyan esete, mint a milyennek következtében ἐπίρρητος = *famosus*, hírhedt, de *fama* (ép úgy mint *hír*) többnyire a. m. jó hír. — A közvélemény hordozója a δῆμος, «az emberek», a közönség. (minden politikai értelem nélkül). «Ne törődjél (*μελεδαίνω* ión

szó: itt lép az irodalomba) a közvéleménynyel, mert a ki ezzel törődik, az nem valami bájos tapasztalatokra tehet szert» (*ἡμερόεις*-ről *2. ἐφίμερος*-hoz). Az épen politikai tudatára ébredő közvéleményt ugyanis ekkoriban igen erős kritikai szellem járta át, mely persze gyakran túllépte a határt — a fiatal erő szokásos túlzása ez — s melynek választó vizével szemben mi sem tarthatta meg sokáig a maga értékét (v. ö. 50. fr.). Theognis nem sokkal utóbb panaszkodik: οὔτε γὰρ εὖ ἔρδων ἀνδάνω οὔτε κακῶς· μωμεῖνται δὲ μὲ πολλοί, ὅμως κακοὶ ἤδὲ καὶ ἐσθλοὶ (368). — «Még Zeus szal sincs mindenki meglegegedve» (id. 803).

76. [9.]

*κίθρα μὲν σιγῶνεντα Περικλέες οὐδέ τις ἀστῶν
 μεμψόμενος, θαλήης τέφρεται οὐδὲ πόλις·
 τοίους γὰρ κατὰ κῆμα πολυγλοίσβοιο θαλάσσης
 ἔκλυσεν· οἰδαλέους δ' ἀμφ' ὁδύνης ἔχομεν
 πνεύμονας· ἀλλὰ θεοὶ γὰρ ἀνηκέστοισι κακοῖσιν
 ᾧ γίλ' ἐπὶ κρατερὴν τλημοσύνην ἔθεσαν
 φάρμακον· ἄλλοτε δ' ἄλλος ἔχει τάδε· νῦν μὲν ἐς ἡμέας
 ἐτρώπεθ', αἰματόεν δ' ἔλκος ἀναστρέφομεν,
 ἐξαῦτις δ' ἐτέρους ἐπαμείψεται· ἀλλὰ τάχιστα
 τλήτε, γυναικεῖον πένθος ἀπωσάμενοι.*

A fájdalom és vigasz egymást feloldó érzése fakasztotta e költeményt, mint a hogy R. LEHMANN, *Deutsche Poetik* (1908) 110 általában a contrast-érzéseknek magasabb egységbe olvadásában látja az egész lyrai költés közös alapmotívumát. Ámde akkor, mikor a költő érzései titokzatos módon dallá szövődnek, már vége az érzések tusájának: a mint a *költői hangulat* kialakult, ez — akárcsak ellentétes irányú erők eredője — *organikusan* csak egységes és magába zárt alakulást hozhat létre. A költői egység nem æsthetikai követelmény, hanem természeti törvény szükségszerű *productuma*. «Bár (μὲν) mindenki érzi és méltányolja a csapás nagyságát (1—4.), de (ἀλλὰ) a legnagyobb bajjal szemben is balsam a férfias elszántság (5—6.) s a sze-

szélyes sors csapása amúgy sem állandó (7—8.), — tehát felre az asszonyos siránkozással» (9—10.)! Finom epodikus szerkezete a gondolatoknak: 4, 2, 2, 2 — az elfojtott sóhajítás rhythmusa. (Figyeljük meg az *enjambement* feltűnő egységesítő erejét!) Alig hinném, hogy töredékkel van dolgunk (a 80. fr. semmi esetre sem *tartozik ide*, a hogy REITZENSREIN véli, Epigr. u. Skol. 49). Miként a gyorsan pattogó szavak, a röviden lepergő mondatok és apró sorok, úgy a könnyedén odavetett rövid költemények is hozzátartoznak A. költői egyéniségéhez.

$\chi\lambda\acute{o}\epsilon\alpha\ \sigma\tau\omicron\nu\acute{o}\epsilon\nu\tau\alpha$] = siralmas bánatok (Hom. ι 12). Az a tan, hogy a melléknév néha factitiv értelmű, pl. $\chi\lambda\omega\rho\acute{o}\nu\ \delta\epsilon\omicron\varsigma$, *pallida mors* stb. (tehát a jelen esetben *sirást okozó bánatok*), annyiban nem kifogástalan, hogy e jelenséget kiragadja abból az egységes körből, melybe tartozik s mely a helyi, időbeli vagy okozati összefüggésben levő dolgok nevének jelentésbeli kölcsönösségét egyaránt magában foglalja (v. ö. PAUL, Prinzip³ 89). — Mikor a tenger kivetette a hullákat (l. a köv. fr.), a parti nép, a hajósok, halászok, kalmárok beszaladtak az ἄστυ-be, «a városba» — mi is ily prægnaus módon beszélünk valamely vidék domináló helyéről innen aztán tovább terjedt a hír a külváros minden viskójába s a tanyákba: mindenki megtudta, hogy a hajó, melyen bizonyára sok kiváló ember ($\beta\ \tau\omicron\iota\omicron\upsilon\varsigma$, köztük A. sógora Plut. de aud. poet. c. 6, p. 23 b) indult útnak, elpusztult. S most mindenki gyászol. Az előkelő városi urak ($\alpha\sigma\tau\omicron\iota$), kik birtokukat $\tau\alpha\rho\iota\alpha\varsigma$ -okkal kezeltetik, míg maguk benn élnek a kormányhatalom középpontjában, az ἄστυ-ben ($\epsilon\kappa\alpha\lambda\omicron\upsilon\nu\tau\omicron\ \epsilon\upsilon\pi\alpha\tau\tau\iota\delta\alpha\iota$ $\omicron\iota\ \alpha\upsilon\tau\acute{o}\ \tau\omicron\ \alpha\sigma\tau\omicron\ \omicron\iota\kappa\omicron\upsilon\nu\tau\epsilon\varsigma$ Etym. M. v. $\epsilon\upsilon\pi\alpha\tau\tau\epsilon$), a nagy csapásban együtt éreznek az egész πόλις-szal, tehát a parasztsággal, kereskedőkkel, iparosokkal, kik tanyáikon vagy a külvárosban élnek (hogy mennyire elkülönülve, azt pl. a 3. æsopusi meséből látjuk). A πόλις u. i. itt nem a πόλις ἄκρη, mint gyakran, hanem az egész terület, melynek középpontja az ἄστυ (Hom. ζ 176 Odysseus így szól Nausikaához: $\tau\omega\nu\ \alpha\lambda\lambda\omega\nu\ \omicron\upsilon\ \tau\iota\nu\alpha\ \omicron\iota\delta\alpha\ \alpha\nu\theta\rho\omega\pi\omega\nu$, $\omicron\iota\ \tau\acute{\eta}\nu\delta\epsilon\ \pi\acute{o}\lambda\iota\nu\ \kappa\alpha\iota\ \gamma\alpha\iota\alpha\nu\ \epsilon\chi\omicron\upsilon\sigma\iota\nu$. ἄστυ δέ μοι δεῖξιν. — A πόλις szó értelmi ingadozásairól v. ö. BUSOLT, Staatsalt.² 24: hiszen a «politikai» fogalmak ekkoriban alakulnak ki). Az $\omicron\upsilon\delta\epsilon\ \tau\iota\varsigma\ \alpha\sigma\tau\acute{\alpha}\nu$... $\omicron\upsilon\delta\epsilon\ \pi\acute{o}\lambda\iota\varsigma$ társadalmilag érthető kapcsolat tehát, mert a városi urak a területi elkülönítéssel együtt járó osztályalakulás (l. PÖHL-

MANN, Gesch. 32) folytán gondolkodásban s érzésben külön egyiséget alkottak: de logikailag a kapcsolat csak olyan $\alpha\alpha\theta'$ ὅλον καὶ μέρος, mint a hivatalos ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος vagy S·P·Q·R (v. ö. még 7, 3 οὐδ' ἀχαιοι-hoz). — 2 θαλίης, 4 ὀδύνης: a rövid plur. dat. alakok, melyeknek ión voltában FICK nyomán annyian kételkedtek, most a legilletékesebb helyen, t. i. thasosi feliratokon is olvashatók (COLLITZ-BECHTEL 5433 és HOFFMANN, Gr. Dial. III, 37, 73). Tudásunk minden lépésnyi előrehaladása a dogmatikus alapon való conjectura-vadászásnak egy-egy újabb kudarcát jelenti. — 4 οἰδαλέους πνεύμονας]. Az erős indulat korlátozza a test organikus működését. Már Homeros megfigyelte a haragnak a szívre való hatását (οἰδάνετα: κραδίη χόλοι I 646, mi csakhamar metaphorává lesz, úgy hogy οἰδημα a. m. a harag dagálya [l. Nytört. Sz.] v. ö. tumere ira). A megfigyelte, hogy a bánatban, mely haraggal rokon, csupán passzívabb érzés, a tüdő hasonlóan kitérül s ezt ép úgy, mint Homeros, dagadásnak mondja, mi nyilván az érzés első fellépését kísérő fuldokló lélekzés physiologiai magyarázata (v. ö. ἀπάγχεσθαι 34. fr.) — E doctrina ily alakban tudtommal nem jelentkezik egyebütt, de a physiognomikusok alighanem e népi megfigyelés lecsapódását adják, mikor a lélekzés fuldokló gyengeségét a passzív jellem, a gyáva, félénk, habozó lélek tünetének mondják (Adamant. Physiogn. ed. FOERSTER I, 410, Galen. I, 332 K — ib. II, 284). — 4 ἀντί l. 34 περί jegyzetét. — «Fájdalmunk nagy, de hiszen — (5 ἀλλὰ γὰρ: γὰρ nemcsak a. m. ugyanis, hanem egyszersmind hiszen, mint enim. l. BUECHLER, lexic. Italic. p. VIII) — az istenek jósága megteremtette (6 ἔθεσαν; v. ö. e hely paraphrasisát Philostr. vit. Apoll. VII, 26 τλημοσύνην θεῶν φησιν Ἀ. εὖρημα οὐσαν) a türelmes kitartást, mely irt nyújt a gyógyíthatatlannak látszó sebre is» (5 ἀνίχεστον = ἀνίχεστον εἶναι δοκοῦν). Megfigyelésre méltó a fájdalomnak testi bajként való felfogásában a következetes plasticitas (οἰδαλέους πνεύμονας, ἀνίχεστοισιν, φάρμακον, αἱματόεν ἔλκος [ARANY — képzeletének pontosságával: — be-térző honfisebről szól, l. 80. fr. ἐήσομαι jegyzetét.) — A türelmen kívül más vigaszt is tud a költő szeretett barátjának (6 ὦ φίλε: a vigasztaló jó barát hangja meghatottá, bensőségessé válik, ezért ὦ, míg előbb csak egyszerűen Ἠερίχλες; az ὦ jellegéről v. ö. 35. fr. jegyz.). A türelemnek isteni eredetű

vigaszán kívül ott van még az empiria is: a világ rendjének váltakozó rhythmusa (7 ἄλλοτε ἄλλος ἔχει τάδε: v. ö. a 48. fr. οἷος ῥυθμὸς ἀνθρώπους ἔχει szavaihoz mondottakat). E motivum, mely mint vigasz már Hom. δ 236 is megvan, a jelen esetre vonatkoztatva annyit jelent, hogy a baj már magában viseli megszűnésének, jobbrafordulásának csiráját (Lear IV, 1 *to be worst stands still in esperance, lives not in fear: the lamentable change is from the best; the worst returns to laughter*); az ellenkező értelemben vonatkoztatva Liv. XXI, 1, 2 *adeo varia fortuna fuit, ut propius periculum fuerint, qui vicerunt.* — «Bár-hogy legyen is, rajta! (9 ἀλλὰ τάχιστα = ἀλλ' ἔγρετε) — vessétek el a gyásznak férfiakhoz nem illő módját!» A germánok felfogása szerint is *feminis lugere honestum est, viris meminisse* Tac. Germ. 27. A részvétnyilatkozatokban (παρὰμυθητικὰ ψηφίσματα) inkább az általános emberi méltóságra való hivatkozás állt a férfi méltóságra való utalás helyén (v. ö. RÖHDE, Psyche³ 339). Ámde érthetővé teszi a férfiak önérzetét az asszonyok gyászának amaz orgiastikus elfajulása, mely primitív társadalmakra általában jellemző s melynek görög világbeli megjelenéséről érdekes documentumunk van a Mon. dell' Inst. IX. tav. 39. ismert Dipylon-vázájában (tehát legkésőbbben a VII. századból!) hajukat tépő, meztelen asszonyok alakjaival. Kos szigeten ez az állapot törvényes intézkedést tett szükségessé, mely eltiltotta a nőket a temetési szertartástól (Dareste etc., Inscript. juridiques p. 14.; v. ö. 80. fr.); ellenben érdekes, hogy Róma parvenu-izlése a gyászszertartás pompáját növelte a *praeeficae* rhythmikus sírásával.

Hogy a közösség, mellyel a költő a maga lelki egyensúlyának bomlásában hol azonosnak érzi magát (ἔχομεν, és ἡμέας, ἀναστένομεν), hol meg mint tanácsadó szemben áll (τλήτῃ) s melyet hol a maga egészében szólít meg, hol meg Perikles barátja személyében: hogy e közösség, mondom, nem valami συμπόσιον (akár halotti tor) közössége, az nyilvánvaló. REITZENSTEIN könyve (Epigr. u. Skolion), melyben az elegiát eredetileg tisztán lakomai költészetnek mutatja be, érdekes, szellemes volta ellenére is az elegia legelső nagyobb emlékével szemben egyoldalú kísérletnek bizonyul, mint a legtöbb kísérlet, mely számtalan lelki megnyilatkozás bonyolult s semmiképen sem egységes «mű-

faj»-halmazát egyetlen egységes principiumból akarja levezetni. Crusius (PAULY-W. s. v. Elegie) joggal mutat rá, hogy lakoma alkalmával senki sem mondhatta volna: *οὕδε τις θαλίης τέρφεται*. — E költemény sem tényleges, reális helyzetben való rögtönzés, sem pedig valamely határozott alkalomra szánt poema: a költő lelkét *képzelt* helyzet — a siránkozva gyászoló hozzá tartozók, élükön Periklesszel — rezegtette meg. Hogy költeményét hol adta elő, valamely gyászünnepélyen-e, vagy elküldte-e mint levelet (mint a 84. fr.-ot [BERGK]), ki tudná megmondani? Az *οὕτε τις θαλίης τέρφεται* aktualitásának múltával persze akár lakomán is előadhatták.

77. [10.]

*χρύπτωμεν <δ> ἀνιηρά Ποσειδάωνος ἄνακτος
δῶρα.*

A hajótörést okozó Poseidonnak szörnyű ajándékai a tengerből kivetett hullák, melyeket az előbbi kis költemény sirat. A baj, mint az istennek ajándéka (v. ö. 74. ξείνια λυγρὰ): keserű következtetés — szinte *deductio ad absurdum* — a vallásos tanból, hogy a földön minden az istenek adománya (l. 68. 2. jegyz.). Oly elmélkedés ez, melyen meglátszik, hogy a VII. század termette (Hes. Erga 718 a *Πάν-δωρα* szomorú meséjében: οὐλομένην πενίαν, μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων, Hom. Hymn. in Cer. 147 = 246 θεῶν μὲν δῶρα καὶ ἀχνόμενοι περ, ἀνάγκη τέτλαμεν ἄνθρωποι). — Ez ajándékokat el kell «takarítani»: *χρύπτειν* a holtak eltakarításának rendes terminusa. Leginkább Helios, a *ἄγνός* θεός, a ragyogó élet istensége elől kell a halottakat *elrejtetni*, mert neki halottat, tisztátalant látnia nem szabad. Ezért parancsolta Solon törvénye: ἐκφέρειν τὸν ἀποθανόντα πρὶν ἥλιον εἰσεῖν (TÁLFY, Corp. iur. Att. 1437). A halál beszenyező erejének képzete a VII. században már elterjedt (v. ö. 79. καθαροῖσιν ἐν εἵμασιν).

Valószínűleg csak a felismerhetetlen vagy szegény sorsú hullák *ex offo* elföldeléséről (vagy inkább az ilyenkor szokásos symbolikus befödéséről) van szó, melylyel szemben a tehetősebb családok a maguk halottjaikat elhamvasztatták (79. fr.). Ha azon-

ban esetleg κρύπτειν — mint Soph. El. 869. — a halotti hamvaknak hydriába helyezését jelenti, akkor nem szükséges a creatiótól való eltérésnek nyomát látnunk e fr.-ban.

78. [11.]

πολλὰ δ' ἐϋπλοκάμου Γλαύκης ἄλδς ἐν πελάγεσσιν
θεσσάμενοι γλυκερὲν νόστον ὦ — ὦ ὦ

[Γλαύκης] a hagyományozott πολιῆς helyett az én javításom. Glauke nereida Hom. Σ 39 nereida-listájában első helyen áll s Hes. Th. 440 egyenesen θαλαττα-val egyértelmű, v. ö. még Hes. Th. 244, úgy hogy érthető, ha a többnyire rajban fellépő Nereidák helyett itt csak Glaukéra gondolnak a hajósok, mint Glaukos női pendantjára. A szó valószínűleg a ἄλδς szó jelzőjeül tűnt fel (γλαυκῆς ἄλδς) s így valakitől a margóra jegyzett synonymája, πολιῆς (mely a tenger ritkább jelzőjét a gyakoribbal magyarázza), könnyen a szövegbe kerülhetett. — ἄλδς ἐν πελάγεσσιν] epikus kifejezés. Apoll. Rhod. II. 608 variálja: πέλαγος θαλάσσης. Pind. P. IV. 251 is ide tartozik: Ὠκεανοῦ πάλαι γεσσιν. — θεσσάμενοι — θεσσασθαι γὰρ τὸ αἰτῆσαι schol. Apoll. Rh. I. 824 — *θεθ-³töből, l. BRUGMANN, Griech. Gram.³ 299. Apoll. Rhod. mint A. költészetének jó ismerője (l. LEUTSCH, Philol. XII. 66) a fenti helyen (II. 608) A.-féle glossát vegyít eposába: οἱ δ' ἄρα θεσσάμενοι παίδων γένος. — γλυκερὸν νόστον]. Az Odysseia s a többi Νόστος óta, úgy látszik, szálló igévé lett a γλυκερὸς (ἡδὺς, μελιθήης) νόστος, — a nostalgia a kultúra alacsony fokán különösen erős — úgy hogy a grammatikusok νόστος-nak egyenesen azt az értelmet tulajdonították, hogy *édesség*. Talán némi joggal? Ujgörögül νόστιμος *ízletes* jelent! (Gyomlay Gyula szíves közlése).

E fr. valószínűleg a hajótöröttek (l. 76, 77.) útjának leírásából való. Kétségbeejtő helyzetükben a szegények a Nerida hatalmához könyörögnek, mint a mely annyiszor megsegíti a bajban levő hajóst.

79. [12.]

*εἰ κείνου κεφαλὴν καὶ χαρίεντα μέλα
Ἥφραιστος καθαροῖσιν ἐν εἵμασιν ἀμφεπονήθη*

Plutarchos, ki az egész költeményt ismerte, melyből e két sor való, így vezeti be ez idézetet: Ἄ. ὅταν τὸν ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς ἡφανισμένον ἐν θαλάττῃ καὶ μὴ τυχόντα νομίμου ταφῆς θρηγῶν λέγῃ μετριοτέρων ἂν τὴν συμφορὰν ἐνεργεῖν «εἰ — ἀμφεπονήθη», τὸ πῶρ ὥτως, οὐ τὸν θεὸν προσηγόρευεν (de aud. poet. c. 6. p. 23 b.): Nem szabad P. tanubizonyosságában kételkednünk s így Paros-Thasos számára is kétségtelenné válik a VII. században a halottégetés szokásának térfoglalása. HILIER v. GÄRTRINGEN, Thera II. 84 áttekintését adja a IX—VI. sz. nekropolisainak, s ebből szépen látható az új szokás hódításának menete (Thera vezet).

A helyzet, melyből A. szavai fakadnak, a következő: A tenger kivetette néhány hajótöröttnek a hulláját (76.), mi kétségtelenné tette, hogy az egész expeditio odaveszett. A hullákat ex offo eltemették (77. fr.), mert az állam a költséges halottégetést ily esetben nem vállalhatta el. Erre csak a család vállalkozhatott a maga halottjával szemben. S most a költő azon kesereg, hogy mért nem kaphatta meg a család legalább holtan a kedves testet. Ha máglyára tehetné volna halottját, keserve kisebb lenne. — Miért? A tűz tisztító erejére kell itt gondolnunk (v. ö. erről DIETERICH, Nekyia 197.), melynek gondolköre a homerosi kortól még idegen (ROHDE, Psyche I. 31, II. 71), de itt a *καθαροῖσιν εἵμασιν* által kétségtelenné válik. A költő sógorának teljes megtisztulását csak a tűz erejétől várja s azt a fehér ruhát is kathartikus jelentőségűnek tekinti, melyben a halottat a máglyára teszik (l. Hom. Σ 353 φάρεϊ λεύκωι) s mely még a földbe temetés intézményéből maradt fenn (l. az iulisi temetkezési törvényt DITTENB., Syll.² 877 θάπτειν τὸν θανόντα· ἐν ἱματίοις τρισὶ λευκοῖς). — *κεφαλὴν καὶ χαρίεντα μέλα*]: καὶ itt a. m. *általában*, mint *atque* is gyakran. Először a fejére gondol a költő a kedves halottnak: Hektor siratásában Andromache ἦρχε γόοιο Ἑκτορος ἀνδροφόνου κάρη μετὰ χερσὶν ἔχουσα (Ω 724), ugyanígy történik a halottsiratás egy vázán (Monum. VIII. 5. 2a. = SITT,.

Gebärden d. Gr. u. Röm. 68. l. 2. kép). Ezután kibontakoznak emlékezetében a többi μέλα: a fej, mint az ember képének legjellemzőbb tagja a legalkalmasabb totalitási képzettársításra (az Antigone ismert első szavain kívül v. ö. Toldi XII. 14 *királyi fejemhez választalak téged*, l. még LEHR, Toldi IV. 15-höz; ide tartozik, *hogy a görögök is, rómaiak is* gyakran esküdtek a fejükre). A jól ismert kedves alak ott hever valahol a tenger mélyén, gyalázatos szenyben eltorzulva: a máglyán csillogó καθάρὰ εἴματα ezzel az elgondolt képpel szemben is ellentétet alkotnak. — ἀμφεπονίδη]: ἀμφιπένομαι Homerosban is orvosi kezelést és végtisztességet jelent. A pass. aor. medialis értelmű, mint pl. 96. 1 B. ἐνοσφίσθης: úgy látszik, ez ion sajáttság (DITTENBERGER, Herm. XXXII. 34), mely idővel annyira elharapózott, hogy a med. aor.-t teljesen háttérbe szorította (BRUGMANN, Gram.³ 284).

80. [13.]

οὐτε τι γὰρ κλαίων ἴσσομαι οὐτε χάριον
θῆσω, τερπωλὰς καὶ θαλίας ἐγέρπων.

Még mindig a 76. számú költeményben és a 77.—79. fr.-okban tárgyalt gyászesetről van szó (Plut. de aud. poet. c. 12). Ámde időközben az élet principiuma győzedelmeskedett. A költő, ki még nem rég csak a gyász túlzása ellen tiltakozott, de a vigalmat kizártnak tartotta (l. még 4. fr.), most teljesen megnyugodott — Semon. 2. szerint egy nap elég a gyászra — s a vigalomban sem talál elvetendőt. Mert hiába, a lyrikus költő nem következetes gondolkodó — azoknak a philologiai constructióknak bánatúra, melyek egységes ethikai álláspontot várnának s egyes kijelentésekből általános következtetéseket szeretnének vonni.

REITZENSTEIN, Epigr. u. Skol. 49. 2. jegyz. megfigyelte, hogy A. önigazolása (γὰρ) egyenes opponálás az ellen, a mit Peisistratos mond Hom. δ 195 (νεμεσσώμαί γε μὲν οὐδὲν κλαίειν, ὅς γε θάνησι κ.λ.); de nem szabad felednünk, hogy Homeros másutt meg Achilleusznak azt adja ajkára, hogy οὐ γὰρ τις πρῆξις πέλεται χροερόιο γόοιο (Ω 524, v. ö. κ 202). Ez jelenleg A. gon-

dolata is, mely a görög irodalomban a vigasztalásnak általános τύπος-ává lett. Sőt — a régi törvényhozásnak ama jellegével, hogy erkölcsi, ill. illemszabályokat is competentíájá körébe von — a gyász korlátozása törvényileg is kimondatott (v. ö. DITTENB., Syll.² 877. 1, 879. 6; Plut. quæst. Rom. c. 26. p. 270; PRÆCHTER, Philol. 1898 : 504). — Diadalmas életörömében felkiált a költő, hogy a siránkozás mit sem használ: ἰᾶσθαι alatt persze a 76. 8 ἔλκος-ának gyógyítása értendő: ez annyira elterjedt μεταφορά κατ' ἀναλογίαν a görög köznyelvben is, hogy ἱαίς ép úgy mint ἄκεις még épülettatarozásról is használható (pl. Bull. Corr. Hell. 1896 : 219, feliraton). A stoikus doctrina, szokásához híven, közkeletű fogalomra támaszkodott, mikor a bűnt lelki sebnek, a philosophiát orvostudománynak, a bölcsét orvosnak nevezte (pl. Cic. Tusc. I. 27, Senec. dial. I. 3. 2); az epikureismus a szenvedélyeket *vulnera vitae*-nek tekintette. Nálunk inkább csak költői metaphoraként járja (l. LEHR, Toldi IV. 2-höz).

81. [19.]

συκῇ πειραίῃ, πολλὰς βόσχουσα χορώνας
εὐήθης ξείνων δέξιτρα Πασιφίλῃ.

A Pasiphiléről szóló hagyomány igen zavaros. MENETOR historikus π. ἀναθημάτων cz. művében (id.: Athen. XIII 594c) beszélt egy *Plangon* nevű hetairáról, kit Ἰωνες ἀγασθέντες Πασιφίλῃν ἐκάλουν. Ezzel azonosnak tartották a hasonló nevű hetairát, kit Anaxilas és Timokles, a κωμωιδία μέση költői, egy-egy töredékben említenek (Mein. Com. III. 347 és 608) s kit Eubulos egyik vigjátéka hősnőjévé tett (u. o. 246). Sőt Athenaios (id. h.) a mi gúnyolódó fr.-unkat is, mely természetesen nem epigramma, a hogy BERG vélte, őrá vonatkoztatja. A zavar nyilvánvaló. A komédiában szereplő Plaugon — mint társnői is mutatják, kikkel Anaxilas összehozza — az athéni félvilágnak volt csillaga. Az ellenben, kiről MENETOR szólt, ion környezetben mutatkozik be (ő maga miletosi, kedvese kolophoni, vetélytársnője samosi és az ionok adják melléknevét), tehát valószínűleg valami «miletosi história» hősnője (A miletosi demi-monde-ről l. most

LUCAS, Philol. 1907. 22). Az az ismeretlen nevű hetaira végre, kit A. gúnyol, egy harmadik személyiség, kinek *csúfneve* volt a Πασφιλη név (v. ö. ALKMAN 27 Πασιχάρηα), mely nevet az atheni hetaira tudtunkkal nem kapta, a miletosi pedig megtiszteltetésül nyerte.

Hegyen termő fügefának nevezi költőnk a jószívű hölgyet. Mint a szigeteket ekkoriban ellepő fügefák, melyekről Homerosban csak az Odysseia egy késői helye tud, de melyek a VII. században már megtették az utat Elő-Ázsiából a görög szigetvilágba (HEHN, Kulturpf.⁶ 94), bő eleséget nyújtanak a varjaknak, kik nagy rajban (πολλάς) rászállnak, úgy ő is szívesen «fogad» mindenkit, ki éhesen betér vendéglátó házába (ξείνων δεκτρία). A hosszú csőrű éhes varjak pajzánul metaphORIZÁLJÁK a sóvár ἐρῶντες-eket (v. ö. ὅφ' ἡδονῆς σαλευμένη κορώνη 120. fr. BERGK). A fügefa lasciv jelentőségéről v. ö. PAULY W. s. v. Feige p. 2146. Az olesó füge (v. ö. a 32. fr.-hoz mondottakat) az élvezet bérének alacsony voltát is jelzi.

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés.....	3
A Bergk-féle fragmentum-számoknak a jelen kiadásbeliekkel való egyeztetése	8
Trimeterok	9
Tetrameterok	41
Elegiák.....	83

irodalom között. 20 f. — V. *Barna F.*: Néhány ősműveltségi tárgy neve a magyarban. 60 f. — VI. *Télfy*: Rankavis Kleon új-görög drámája. 60 f. — VII. *Imre S.*: A nevek uk és ük személyragairól. 40 f. — VIII. *Ballagi M.*: Emlékbeszéd Székács József t. tag fölött. 40 f. — IX. *Vámbéry*: A török-tatár nép primitív culturájában az égi testek. 20 f. — X. *Volf Gy.*: Batori László és a Jordánszky-codex bibliotardítása. 20 f. (1877—1879.) — VIII. k. I. *Dr. Ábel J.*: Corvin-codexek. 1 K 20 f. — II. *Barna F.*: A moríviaiak pogány istenei s ünnepi szertartásai. 1 K. — III. *Dr. Genetz A.*: Orosz-lapp utazásomból. 40 f. — IV. *Gr. Zichy Á.*: Tanulmány a japáni művészetről. 2 K. — V. *Szász K.*: Emlékbeszéd Pázmándi Horváth Endre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. 20 f. — VI. *Hunfalvy P.*: Ukkonpohár. A régi magyar jogi szokásnak egyik töredéke. 40 f. — VII. *Mayer A.*: Az ugynevezett lágy aspiráták phonetikus értékéről az ó-indben. 1 K 20 f. — VIII. *Dr. Ábel J.*: Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. 1 K 60 f. — IX. *Dr. Pozder K.*: Ujperzsa nyelvjárások. 1 K. — X. *Imre S.*: Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. 60 f. (1879—1880.) — IX. k. I. *Budenz J.*: Emlékbeszéd Schiefner Antal k. tag felett. 20 f. — II. *Gr. Zichy Á.*: A Boro-Budur Jáva szigetén. 80 f. — III. *Ballagi M.*: Nyelvünk újabb fejlődése. 40 f. — IV. *Vámbéry*: A hunnok és avarok nemzetisége. 60 f. — V. *Hunfalvy P.*: A Kún- vagy Petrarka-codex és a kúnok. 60 f. — VI. *Szász K.*: Emlékbeszéd Lewes Henrik György külső tag felett. 10 f. — VII. *Barna F.*: Ős vallásunk főistenei. 80 f. — VIII. *Dr. Ruzsicska K.*: Schopenhauer æsthetikája. 20 f. — IX. *Barna F.*: Ős vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. 60 f. — X. *Dr. Kont I.*: Lessing mint philologus. 60 f. — XI. *Bogisich M.*: Magyar egyházi népénekek a XVIII. századból. 1 K. — XII. *Simonyi*: Az analogia hatásáról, főleg a szóképzésben. 40 f. (1880—1881.) — X. k. I. *Simonyi*: A jelentéstan alapvonalai. 60 f. — II. *Heinrich G.*: Etzelburg és a magyar hűmunda. 40 f. — III. *Hunfalvy P.*: A M. T. Akadémia és a szuoimi irodalmi társaság. 40 f. — IV. *Joannovics*: Értsük meg egymást. 60 f. — V. *Ballagi M.*: Baranyai Decsi János és Kis-Viczay Péter közmondásai. 20 f. — VI. *Dr. Pecz V.*: Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusai. 1 K 20 f. — VII. *Szász K.*: Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. 20 f. — VIII. *Bogisich M.*: Cationale et Passionale Hungaricum. 60 f. — IX. *Jakab E.*: Az erdélyi hírlapirodalom története 1848-ig. 1 K. — X. *Heinrich G.*: Emlékbeszéd Klein Lipót Gyula kultag felett. 80 f. — XI. *Bartalus*: Újabb adalékok a magyar zene történelméhez. 80 f. — XII. *Bánóczy J.*: A magyar romanticismus. 20 f. — XIII. *Bartalus I.*: Újabb adalék a magyar zene történelméhez. 80 f. (1882.) — XI. k. I. *Hunfalvy P.*: Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? 40 f. — II. *Télfy*: Újgörög irodalmi termékek. 80 f. — III. *Télfy*: Középkori görög verses regények. 60 f. — IV. *Dr. Pozder K.*: Idegen szók a görögben és latinban. 1 K. — V. *Vámbéry*: A csuvasokról. 60 f. — VI. *Hunfalvy P.*: A számlálás módjai és az év hónapjai. 40 f. — VII. *Majláth B.*: Telegdi Miklós mester magyar katechismusa 1562-ik évből. 20 f. — VIII. *Dr. Kiss I.*: Káldi György nyelve. 1 K. — IX. *Goldziher*: A muhammedán jogtudomány eredetéről. 20 f. — X. *Barna F.*: Vámbéry Ármín «A magyarok eredete» czímű műve néhány főbb állításának bírálata. 1 K 20 f. — XI. *Ballagi M.*: A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a Nyelvör. 40 f. — XII. *Vámbéry*: A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. I. 60 f. (1883—1884.) — XII. k. I. *Dr. Kont I.*: Seneca tragédiái. 1 K 20 f. — II. *Dr. Nagy S.*: Szombatos codexek. 60 f. — III. *Szász B.*: A reflexív és valláserkölcsei elem a költészetben s Longfellow. 60 f. — IV. *Kúnos és Munkácsi*: A belviszonyragok használata a magyarban. 1 K. — V. *Vámbéry*: A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. II. 1 K. — VI. *Volf Gy.*: Kiktől tanult a magyar írni, olvasni? 1 K. — VII. *Thury J.*: A kasztamuni-i török nyelvjárás. 1 K. — VIII. *Télfy*: Nyelvészeti mozgalmak a mai görögöknél. 40 f. — IX. *Kálmány L.*: Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya. 40 f. — X. *Brassai*: A mondat dualismusa. 1 K 20 f. — XI. *Gr. Kun G.*: A kúnok nyelvről és nemzetiségéről. 80 f. — XII. *Ábel J.*: Isota Nogarola. 1 K. (1884—1885.) — XIII. k. I. *Heinrich G.*: Kudrun, a monda és az eposz. 80 f. — II. *Barna F.*: A votják nép multja és jelene. 60 f. — III. *Goldziher I.*: Palesztina ismeretének haladása az utolsó három évtizedben. 80 f. — IV. *Ábel J.*: A homeroszi Demeter-hymusról. 1 K. — V. *Barna F.*: A votjákok pogány vallásáról. 40 f. — VI. *Szarvas Gábor*: A régi magyar nyelv szótára. 20 f. — VII. *Budenz J.*: Egy kis viszhang Vámbéry Ármín ur válaszára. 40 f. — VIII. *Szily K.*: Ki volt Calepinus magyar tolmácsa. 20 f. — IX. *Bogisich M.*: Szegedi Lénárt énekeskönyve. 1 K. — X. *Joannovics*: Szőrendi tanulmányok. I. rész. 60 f. — XI. *Pecz V.*: A kisebb görög tragikusok tropusai 20 f. — XII. *Télfy*: Heraclius. Rankavis Leon hellén drámája. 60 f. (1885—1886.) — XIV. k. I. *Ábel J.*: Az ó- és középkori Terentius biographiák. 80 f. — II. *Joannovics*: Szőrendi tanulmányok.

II. rész. 80 f. — III. *Barna F.*: A mordva nép házassági szokásai. 60 f. — IV. *Télfy*: Jelentés ujhellen munkákról. 60 f. — V. *Kálmány L.*: Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. 20 f. — VI. *Putnoky M.*: Etymologicum magnum Romanie. 40 f. — VII. *Simonyi*: A magyar szótók. 60 f. — VIII. *Simonyi*: A nyelvújítás történetéhez. 40 f. — IX. *Brassai*: Szórend és accentus. 80 f. — X. *Télfy*: Három francia hellenista és a volapük. 40 f. — XI. *Némethy G.*: Euhemeri reliquiæ. 1 K 20 f. — XII. *Vikár B.*: Gáti István steganographiája, kapcsolatban a modern stenographiával. 80 f. (1887–1889.) — XV. k. I. *Dr. Schreiner M.*: Az iszlám vallásos mozgalmak az első négy században. 60 f. — II. *Haraszti*: André Chénier költészete. 3 K. — III. *Simonyi*: Kombináló szóalkotás. 80 f. — IV. *Hunfalvy P.*: Az aranyosszéki mohácsi nyelvmélekek. 30 f. — V. *Zichy A.*: Psychiatria és politika. 20 f. — VI. *Télfy*: Ujabb hellén munkák és a hellén nyelvtanítás. 1 K 20 f. — VII. *P. Theurewicz E.*: A magyar zene tudományos tárgyalása. 40 f. — VIII. *Asbóth O.*: A hangsúly a szláv nyelvekben. 1 K 60 f. — IX. *Simonyi*: A nyelvújítás és az idegenszertiségek. 1 K 20 f. — X. *Télfy*: Kisfaludy Károly «Mohács»-a görögül. 80 f. — XI. *Dr. Kégl S.*: Tanulmányok az újabbkori persa irodalom történetéből. 3 K. — XII. *Gróf Kuun G.*: Ujabb adatok a kún Petrarca-Codexhez. 30 f. (1889–1892.) — XVI. k. I. *Finály*: A besztercei szószedet. 4 K. — II. *Goldziher I.*: A pogány arabok költészetének hagyománya. 1 K 20 f. — III. *Asbóth O.*: A szláv szók a magyar nyelvben. 90 f. — IV. *Pecz V.*: Paraspontylos Zotikos költeménye a várnai csatáról. 60 f. — V. *Télfy*: Uj-görög munkák ismeretése. 40 f. — VI. *Télfy*: Két új-görög nyelvtan magyarul és a mai görög verstan. 40 f. — VII. *Szamota I.*: A Murmelius-féle latin-magyar szójegyzék 1533-ból. 1 K. — VIII. *Hegedüs I.*: Guarinus és Janus Pannonius. 1 K 60 f. — IX. *Dr. Kúnos I.*: Kisázsia török dialektusairól. 90 f. — X. *Hegedüs I.*: Dicsőének Jacobus Ant. Marcellusra. Irta Janus Pannonius. (1892–1897.) — XVII. k. I. *Dr. Mahler*: Egyiptologiai tanulmányok a chorologia köréből 30 f. — II. *Kúnos*: Naszreddin hodsa tréfái. 3 K. — III. *Kégl S.*: A perzsa népdal. 90 f. — IV. *Melich J.*: Melyik nyelvjárásból valók a magyar nyelv régi német jövevényszavai? 1 K 20 f. — V. *Kozma F.*: Brassai Sámuel mint æsthetikus és műkritikus. 2 K. — VI. *Décsi L.*: Sz. Agoston regulának magyar fordítása Cœlius (Bánffy) Gergelytől. 2 K. — VII. *Vadnai*: Czákó Zsigmond ismeretlen drámai költeménye. 30 f. — VIII. *Gyomlay*: Szent István veszprémvölgyi donatiójának görög szövegéről. 1 K 20 f. — IX. *Mahler*: Adalékok az egyiptomi nyelvhez. 60 f. — X. *Id. Szinnyi J.*: Az első magyar bibliographus. 60 f. (1898–1901.) — XVIII. k. I. *Gyomlay*: Böles Leo Taktikája mint magyar történelmi kútforrás. 1 K. 20 f. — II. *Katona L.*: Temesvári Pelbárt Peldái. 1 K 20 f. — III. *Némethy G.*: A római elegia viszonya a göröghez. 48 f. — IV. *Thüry J.*: A «Behdset-ül-Lugat» csagatáj szótár. 1 K 20 f. — V. *Katona L.*: Alexandriai sz. Katalin legendája középkori irodalmunkban 1 K 60 f. — VI. *Dr. Cserép J.*: Határidőszámítás a rómaiaknál. 40 f. — VII. *Thüry J.*: Török nyelvmélekek a XIV. század végéig. 1 kor. — VIII. *Szilasi M.*: Adalékok a finn-ugor palatális mássalhangzók történetéhez. 1 kor. — IX. *Kégl S.*: Szenáji. 3 kor. — X. *Katona L.*: A Teleki-codex. 1 kor. 60 f. — XIX. k. I. *Bayer*: Egy magyar Eszther-dráma. 60 f. — II. *Haraszti*: A renaissance francia színiköltészete és a színszerzés. 1 kor. 20 f. — III. *Thüry J.*: A közép-ázsiai török irodalom. 1 kor. 50 f. — IV. *Melich J.*: A brassói latin-magyar szótár-töredék. 60 f. — V. *Pecz V.*: A classica philologia jövője. 60 f. — VI. *Hegedüs I.*: Petrarca «Szózatja». 50 f. — VII. *Kúnos I.*: Ada-Kaléi török népdalok, fordítással és jegyzetekkel. 2 kor. — VIII. *Cserép J.*: C. Julius Cæsar commentariusainak folytatásai és Asinius Pollio. 80 f. — IX. *Melich J.*: Szikszai Fabricius Balázs latin-magyar szójegyzéke 1590-ből. 3 K. — X. *Kégl Sándor*: Dselâl ed-Din Rúmi négysoros versei. 1 K 50 f. — XX. k. I. *Ferencki Zoltán*: Petőfi és a socializmus. 1 K. — II. *Schmidt J.*: Az itáliai nyelvcsalád helyzete azindogermán nyelvek körében. 1 K 50 f. — III. *Asbóth Oszkár*: Szláv jövevényszavaink. (I. rész.) 2 K. — IV. *Melich J.*: Révai Miklós nyelvtudománya. 1 K. — V. *Némethy Géza*: Ovidius és Lygdamus. 1 K. — VI. *Geyza Némethy*: De epodo Horatii cataleptis Vergilii inserto. 1 K. — VII. *Goldziher Ignác*: Uri János. 30 f. — VIII. *Horváth Cyrill*: Joannes Vercellensis és a magyar Margit-legenda. 90 f. — IX. *Vári Rezső*: A ciliciai Oppianus Halieutikájának kézirat hiányománya. I. (bevezető) rész. — X. *Asbóth Oszkár*: A j / ʎ gy változás a hazai szláv névnyelvben és a dunántúli magyar nyelvjárásokban. 1 K 20 f. — XXI. k. I. *Geyza Némethy*: De Ovidio Elegiæ in Messallam auctore. 60 f. — II. *Váczy János*: A nyelvújítás győzelme. 1 K 60 f. — III. *Hegedüs István*: Menander redivivus. 2 K 80 f. — IV. *Némethy Géza*: De sexta Vergilii eclogâ. 60 f. — V. *Kégl Sándor*: Bhagavadgîtâ. 80 f. — VI. *Darkó Jenő*: A magyarokra vonatkozó népvnevek a bizanci íróknál. 1 K 80 f. — VII. *Császár Elemér*: Bessenyei akadémiai törekvései. 1 K 50 f.

Megrendelhetők, a mennyiben még készletben vannak, a Magyar Tud. Akadémia Könyvkiadó-hivatalában Budapest, V. Akadémia-utca 2.